

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**KURUM BAKIM HİZMETİNDEN YARARLANMIŞ
BİREYLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA:
BİNGÖL YETİŞTİRME YURDU ÖRNEĞİ**

Hazırlayan

Abdulkadir İNAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Seyman ÖNDER

Bingöl-2017

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

**KURUM BAKIM HİZMETİNDEN YARARLANMIŞ
BİREYLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA:
BİNGÖL YETİŞTİRME YURDU ÖRNEĞİ**

Hazırlayan
Abdulkadir İNAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet S. ÖNDER

Bingöl-2017

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	IV
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	VIII
TEZ KABUL VE ONAY	IX
ÖNSÖZ.....	X
ÖZET.....	XI
ABSTRACT	XII
KISALTMALAR	XIII
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1
1 ÇOCUKLUK OLGUSU	3
2 KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK OLGUSU VE TARİHSEL KÖKLERİ.....	5
3 KORUNMA İHTİYACI DOĞURAN NEDENLER.....	11
3.1 Özel Bir Korunmaya İhtiyaçlık Nedeni Olan Parçalanmış Aile Ve Çocuğa Etkileri.....	12
3.1.1 Parçalanmış Aile.....	12
3.1.2 Parçalanmış Ailenin Çocuğa Etkileri	13
4 BAKIM VE KORUNMANIN SONLANDIRILMASI	15
5 TÜRKİYE'DE KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMETLER	16
5.1 Ayni Nakdi Yardım Hizmeti.....	16
5.2 Koruyucu Aile Hizmeti	17
5.3 Evlat Edinme Hizmeti	18

5.4	Grup Evleri (Köy Evleri-Çocuk Köyleri) Hizmeti.....	18
5.5	Çocuk Yuvaları	19
5.6	Yetiştirme Yurtları	19
5.7	Sevgi Evleri Hizmeti	20
5.8	Kurum Bakım Hizmeti	20
5.8.1	Kurum Bakımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri	22
5.8.1.1	Kurum Bakımının Olumlu Yönleri	22
5.8.1.2	Kurum Bakımın Olumsuz Yönleri	23
5.8.2	Dünyada Kurum Bakımı	26
5.8.3	Türkiye’de Kurum Bakımı	28
6	FARKLILIK BAĞLAMINDA KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK VE KURUM BAKIMI	31
7	MATERYAL VE METOT.....	36
7.1	Araştırmanın Metodolojisi	36
7.2	Araştırmanın Problemi	36
7.3	Araştırmanın Amacı	37
7.4	Araştırmanın Önemi.....	38
7.5	Araştırmanın Yöntemi.....	38
7.6	Araştırmanın Evren Ve Örneklemi	39
7.7	Veri Toplama Araçları	40
7.8	Veri Toplama Süreci	40
7.9	Verilerin İşlenmesi Ve Çözümlemesi	40
7.10	Süre ve Olanaklar	40
8	BULGULAR VE YORUM.....	42
8.1	Araştırmanın Bulguları.....	42
8.1.1	Katılımcıların Sosyo-Demografik Durumları.....	42
8.1.1.1	Cinsiyet ve Yaş	42
8.1.1.2	Eğitim Durumu	43

8.1.1.3	Medeni Durumu	44
8.1.1.4	Anne-baba ve Kardeş Durumu.....	44
8.1.2	Katılımcıların Aile ve Yakınlarla İletişim Durumları	46
8.1.2.1	Aile Üyeleri ve Yakınlarıyla Görüşme Durumu	47
8.1.2.2	Aile Üyeleri ve Yakınlarıyla Görüşmeme Nedeni	47
8.1.3	Katılımcıların Kurum Bakımında Ziyaret Edilme Durumları	48
8.1.4	Katılımcıların Kurum Bakımında Yakınlarına İzinli Gitme Durumları.....	52
8.1.5	Katılımcıların Kurum Bakımıyla İlgili Bilgileri.....	56
8.1.6	Katılımcıların Kurum Bakımına Alınma Nedeni	56
8.1.7	Katılımcıların Korunma Kararının Alınma Yaşı ve Kurum Bakımında Geçirilen Süre.....	60
8.1.8	Katılımcıların Kurum Bakımında Kaçma Durumları.....	62
8.1.9	Katılımcıların Kurum Bakımında Sorumluluk Alma Beceresine Yönelik Görüşleri.....	63
8.1.10	Katılımcıların Kurum Bakımındayken Rahatsız Oldukları Hususlar	66
8.1.11	Kurum Çalışanlarının Katılımcılara Yönelik Tutumları.....	68
8.1.12	Kurum bakımında Katılımcılara Yönelik Kötü Muamele Gösterilmesi..	71
8.1.13	Katılımcıların Kurum Bakımına İlişkin Değerlendirmeleri.....	77
8.1.13.1	Kurum Bakımının Olumlu Yönleri	81
8.1.13.2	Katılımcıların Kurum Bakımında Mutlu Oldukları Hususlar	82
8.1.14	Kurum Bakım Sonrasıyla İlgili Bilgiler.....	85
8.1.14.1	Katılımcıların Sorumluluk Alma Alışkanlıkları.....	85
8.1.14.2	Katılımcıların Boş Zaman Değerlendirme Durumları	86
8.1.14.3	Katılımcıların Kurum Bakım Sonrası Takip ve Destek Programlarına Yönelik Düşünceleri	87
8.1.14.4	Katılımcıların Aile Kurma Durumları.....	90
8.1.14.5	Eşlerinin ve Çevrelerinin Evlilik Sürecinde Katılımcılara Yaklaşımı .	92
8.1.14.6	Katılımcıların Kurum Bakım Ziyaretleri	95
8.1.14.7	Katılımcıların Kurum Bakımından Arkadaşları İle Arkadaşlık Durumlarını Sürdürmesine İlişkin Bilgiler	96
8.1.14.8	Katılımcıların Toplum Tarafından Etiketlenme Durumu	98
8.1.14.9	Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldığını Çevrelerinde Açıklama Durumu.....	103
8.1.15	Katılımcıların İş Yaşamına İlişkin Bilgileri.....	105
8.1.15.1	Katılımcıların Çalışma Durumları ve Çalışma Süreleri	105
8.1.15.2	Katılımcıların Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Devletin İş Bulmasıyla İlgili Düşünceleri	106
8.1.15.3	Katılımcıların 3413 Sayılı Yasanın Korunma İhtiyacı Olan Çocukların Eğitimsel Gelişimlerine Olumsuz Etkileri Üzerine Görüşleri	110
8.1.15.4	Katılımcıların İş Ortamı ve Çevrelerinde Kurum Bakımında Kaldığını Gizleme Durumları	112
8.1.15.5	Katılımcıların İş Ortamlarında Etiketlenme Durumu	117

9 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121
9.1 Sonuç.....	121
9.2 Öneriler	125
KAYNAKÇA	127
EKLER.....	134
EK-1 Derinlemesine Görüşme Soru Formu	134
EK-2 Anket Soruları	136
ÖZGEÇMİŞ.....	143

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “**Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Bingöl Yetiştirme Yurdu Örneği**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../.../2016

Abdulkadir İNAK

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Abdulkadir İNAK tarafından hazırlanan “Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Bingöl Yetiştirme Yurdu Örneği” başlıklı bu çalışma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliği/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN	İmza:
Danışman	: Yrd. Doç. Dr. M. Seyman ÖNDER	İmza:
Üye	: Yrd. Doç. Dr. A. Emin OSMANOĞLU	İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kurum bakımı ile ilgili birçok araştırma mevcuttur. Fakat literatürde kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin kurum bakım öncesi ve sonrası mevcut durumlarını gösterir bilimsel araştırmalar kısıtlı sayıda bulunmaktadır. Bu araştırma ile konu hakkında daha detaylı bilimsel veriler elde etmek amaçlanmıştır.

Çalışmada emeği geçen; çalışmanın başından sonuna kadar desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet Seyman ÖNDER'e, Sosyoloji Bölüm Başkanı Sayın Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN'e, Bingöl Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde görevli Sayın Öğretim Görevlisi Yunus BUCUKA ve Araştırma Görevlisi Sayın Emrah APAK'a, Bingöl Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde görevli Sayın Yrd. Doç. Dr. Ahmet Emin OSMANOĞLU'na, çalışma sürecinde anket ve derinlemesine görüşme çalışmalarında araştırmanın örnekleminin oluşturulması ve katılımın sağlanması hususlarında desteklerini esirgemeyen Bingöl Yetiştirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği Başkanı Erkan KÜÇÜKÖNER ve üyelerine, çalışma boyunca manevi desteklerini esirgemeyen aileme, biricik eşime ve çalıştığım kurumda mesai arkadaşlarım olan Hadin ERTUĞRUL, Emrah ELMAS ve Emrullah ÇAKAR'a teşekkür ederim.

.../.../2016

Abdulkadir İNAK

ÖZET

Tezin Başlığı: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Bingöl Yetiştirme Yurdu Örneği
Tezin Yazarı : Abdulkadir İNAK
Danışman : Yrd. Doç. Mehmet Seyman ÖNDER
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Bilim Dalı : Sosyoloji
Kabul Tarihi :
Sayfa Sayısı : 15 (ön kısım) + 132 (tez) + 8 (ekler)
Bu çalışma, çocukluk ve gençlik döneminin herhangi bir aşamasında kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerle gerçekleştirilmiştir. Araştırma, bireylerin kurum bakımında iken yaşamış oldukları olumsuzluklar ve kurum bakımının hayatlarına etkisi değerlendirilerek korunma ihtiyacı olan çocuklar için yeni politikaların oluşturulmasına ve yapılacak olan yeni araştırmalara katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini Bingöl ilinde kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireyler, örneklemini ise; bu araştırma için kendilerine ulaşılabilen, anket ve görüşme çalışmalarına katılmayı kabul eden “<i>Bingöl Yurttan Ayrılanlar Derneği</i>” üyeleri oluşturmuştur. Bu araştırmada hem nitel hem de nicel veri toplama teknikleri kullanılmıştır.   Katılımcıların kurum bakımı sırasında gördüğü iyi ya da kötü muameleler ve bu muamelelerin hayatlarının geri kalanında yarattığı etkiler irdelenmiştir. Ayrıca katılımcıların çevreleri tarafından etiketlenme korkusu, kendilerini gizleme eğiliminde olmaları ve sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişme durumu incelenmiştir.
Anahtar Kelimeler: Anahtar Kelimeler: Korunma İhtiyacı Olan Çocuk, Kurum Bakımı, Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları, Etiketleme

ABSTRACT

Title of the Thesis: A Sociological Research on Individuals Who Benefit the Institutional Care Services: Bingol Orphanage Sample	
Author	: Abdulkadir İNAK
Supervisor	: Assist. Prof. Mehmet Seyman ÖNDER
Department	: Sociology
Sub-field	: Sociology
Date	: 09.01.2017
This study has been realized with the individuals who have benefitted the institutional care services at any stage of childhood and youth. The study aims to contribute to make new policies for the children that need the protection by evaluated the negatives that the individuals live while they were at institutional care and the effect of the institutional care to their lives and to new researches. The universe of research is composed of the individuals who have benefitted the institutional care services in Bingöl. The sample of research is also composed of the members of “<i>Yurttan Ayrılanlar Derneği</i>” who have accepted to attend to studies of interview and survey and who can reach themselves. In this study, both quantity and qualitative data collection techniques have been used. Good or bad treatments that participants confronted during institutional care and the effects of these treatments that have created at the rest of their lives have been examined. Besides, fears of tag by participants’ environment, being tendency of concealing themselves, and the state of development of habits of taking responsibility have been researched.	
Key Words: The child who need protection, institutional care, Being tagged, Kindergartens	

KISALTMALAR

AYYSD	Atatürk Yetiştirme Yurdu Sevenler Derneği
ÇHGM	Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
M.Ö.	Milattan Önce
p.p.	Pages
s.	Sayfa
YURT-AY-DER	Yetiştirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği
vb.	Ve benzeri
Vol.	Volume

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1:Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	42
Tablo 2:Katılımcıların Yaş Dağılımı	43
Tablo 3:Katılımcıların Eğitim Düzeyleri	43
Tablo 4:Katılımcıların Medeni Durumları	44
Tablo 5:Katılımcıların Anne-Babalarının Hayati Durumları	45
Tablo 6:Katılımcıların Kardeş Sayıları	46
Tablo 7:Katılımcıların Aile Üyeleriyle Görüşme Sıklığı.....	47
Tablo 8:Katılımcıların Aile Üyeleriyle Görüşmemesinde Kurum Bakımının Etkileri	48
Tablo 9:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Ziyaret Edilme Sıklığı	49
Tablo 10:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Ziyaret Edilmelerinin Katılımcılara Etkileri.....	50
Tablo 11:Katılımcıların Kurum Bakımında Yakınlarına İzinli Olarak Gitme Durumları	53
Tablo 12:Katılımcıların Kurum Bakımında İzinli Olarak Yakınlarının Yanına Gitmelerinin Katılımcılara Etkileri	53
Tablo 13:Katılımcıların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri	57
Tablo 14:Katılımcıların Korunma Kararı Alınma Yaşları	61
Tablo 15:Katılımcıların Çocuk Yuvasında Kalma Durumları	61
Tablo 16:Katılımcıların Yetiştirme Yurdunda Kalma Durumları.....	62
Tablo 17:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Kaçma Durumları	62
Tablo 18:Katılımcıların Kurum Bakımında Yetişen Bireylerde Sorumluluk Alma Alışkanlıklarının Gelişmemiş Olduğuna Yönelik Görüşleri.....	64
Tablo 19:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Rahatsız Oldukları Hususlar	66
Tablo 20:Kurum Bakımı Çalışanlarının Katılımcılara Yönelik Tutumları.....	69
Tablo 21:Katılımcıların Kurum Bakımında Kalan Arkadaşlarına Yönelik Yapılan Kötü Muamele.....	71
Tablo 22:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Fiziksel Şiddet Görme Durumları. 75	
Tablo 23:Katılımcıların Cinsiyet Dağılımına Göre Şiddete Maruz Kalma Durumları	75
Tablo 24:Katılımcıların Kurum Bakım Sonrasıyla İlgili Görüşleri	78

Tablo 25:Katılımcıların Zorunlu Haller Oluşması Durumunda Çocuklarını Kurum Bakımına Vermeye Yönelik Düşünceleri	80
Tablo 26: Katılımcıların Kurum Bakımın Olumlu Yönleriyle İlgili Görüşleri.....	81
Tablo 27:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Mutlu Oldukları Hususlar	83
Tablo 28:Katılımcıların Ailelerinin İhtiyaçlarını Karşılama Durumları	85
Tablo 29:Katılımcıların Hanelerindeki Sorumlulukları	86
Tablo 30:Katılımcıların Boş Zamana Değerlendirme Şekilleri	86
Tablo 31:Katılımcıların Kurum Bakım Sonrası Takip ve Destek Programlarına Yönelik Görüşleri.....	87
Tablo 32:Katılımcıların Eş Seçimi İle İlgili Tutumları.....	90
Tablo 33:Katılımcıların Eşlerinin Kurum Bakımında Kalma Durumları	91
Tablo 34:Katılımcıların Kurum Bakımında Kalmış Olmalarının Evliliklerine Etkileri	91
Tablo 35:Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldıklarını Eşleri/Sevgilileriyle ve Onların Çevrelerine Paylaştıklarında Karşılaştıkları Tepkiler	93
Tablo 36:Katılımcıların Kurum Bakım Sonrası Kurum Bakımı Ziyareti Gerçekleştirme Durumları.....	96
Tablo 37:Katılımcıların Kurum Bakımı Almış Olanlarla Arkadaşlıklarını Sürdürme Durumları	97
Tablo 38:Katılımcıların Toplum Tarafından Etiketlenme Durumları.....	98
Tablo 39:Katılımcıların Toplum Tarafından Maruz Kaldıkları Etiketlenme Türleri	100
Tablo 40: Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldıklarını Çevrelerinde Açıklama Durumları	103
Tablo 41:Katılımcıların Çalışma Durum ve Süreleri.....	106
Tablo 42:Katılımcıların İş Bulma Yöntemleri	106
Tablo 43:Katılımcıların Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Devletin İş Edindirmesine Yönelik Görüşleri.....	107
Tablo 44:Katılımcıların 3413 Sayılı Yasanın Korunma İhtiyacı Olan Çocukların Eğitimsel Gelişimlerine Yönelik Olumsuz Etkileri Üzerine Görüşleri.....	110
Tablo 45:Katılımcıların Kurum Bakımında Kalmış Olan Arkadaşlarının İş Ortamlarında Ve Çevrelerinde Kurum Bakımında Kaldıklarını Gizleme Durumları	113

Tablo 46:Katılımcıların İş Ortamlarında Kurum Bakımında Kaldıklarını Gizleme Durumları	115
Tablo 47:Katılımcıların veya Arkadaşlarının İş Ortamlarında Etiketlenme Durumu	117
Tablo 48:Katılımcıların veya Arkadaşlarının İş Ortamlarında Maruz Kaldıkları Etiketlenme Türleri	118

GİRİŞ

Yasalarca istisnai durumlar hariç 18 yaşın altındaki herkes çocuk olarak tanımlanmıştır. Çocukluğun tarihsel gelişim sürecine baktığımızda sanayi devrimine kadar çocukluk kavramının yetişkinlikten çok da farklı olmadığı görülmektedir. Fakat sanayi devriminden sonra sosyo-ekonomik yapı ve aile ile beraber çocuğun önemi ve değerine dair düşünceler ortaya çıkmıştır. Bu düşüncülerden en önemlilerinden bir tanesi de korunma ihtiyacı olan çocuklardır. Sanayi devriminin yarattığı değişimlerle korunma ihtiyacı olan çocuklar için, sistemli ve çocuğun yararına uygun hizmetler gerekli kılınmıştır.

18. yy' dan sonra batılı ülkelerde çocuğa verilen önem artmış, aile ve benzeri bir ortamda çocuğun bakımının sağlanması amaçlanmış fakat bu durumun mümkün olmadığı hallerde, aile ve benzeri ortamlar dışında kurum bakımı alternatif olarak geliştirilmiştir. Türkiye'de ise kurum bakımı anlayışı batıya göre daha fazla yaygınlaşmıştır. Kurum bakımında, çocukların aile ortamı olmayan kuruluşlarda topluca yaşamaları; çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar, kurumda yaşayan çocukların toplum tarafından farklılaştırılması, etiketlenmesi ve ötekileştirilmesine neden olmuştur.

Kurum bakımı ve kurum bakımında kalan çocuklar üzerine birçok bilimsel araştırma yapılmıştır. Ancak alanyazıda geçmişte kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireyler üzerine çok az bilimsel araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada yapılan literatür taraması sonucu şu şekilde bir kuramsal yaklaşım söz konusu olmuştur: Korunmaya ihtiyaçlı olgusu ve tarihsel kökleri, Türkiye'de korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler, kurum bakımı, Dünya'da kurum bakımı, Türkiye'de kurum bakımı, farklılık bağlamında korunma ihtiyacı olan çocuk ve kurum bakımı ve bunların dışında literatür taraması sonucu eklenilmiş kuramsal başlıklar. Yapılmış olan bu çalışmada yöntem olarak karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma ile geçmişte kurum bakımı deneyimi bulunan bireylerin sosyolojik bir betimlemesinin oluşturulması amaçlanmakla beraber çeşitli hedeflere ulaşmak istenilmiştir. Kurum bakım deneyimi olan bireylerin; sosyo-demografik özellikleri, kurum bakımında ve toplumsal hayata atılmalarında karşılaştıkları sorunlar, kurum bakımına bakış açıları, kurum bakımının hayatlarına etkileri, toplum tarafından anormalleştirilen bu bireylerin topluma bakış açıları, sosyal hayatta

bulunan süreçlerden biri olan evlilik sürecinde kurum bakımının kendilerine yükledikleri etiketler ve bunların bu süreçteki etkileri, bu bireylerin mevcut aile yapıları, kurum bakımına alınma sebepleri, kurum bakımındayken aile üyeleriyle görüşme durumları ve bu durumun sosyalleşmeye etkisi, boş zaman etkinlikleri, kurum bakımının iş hayatındaki etkileri ve korunma altına alınan bireyler olarak iş hayatlarına erken atılmaları ve bu durumun eğitim seviyelerini ve bireyin kendini geliştirmesinin önüne ket vurması vb. kıstaslar göz önünde bulundurularak çeşitli değişkenlerle ilişki aranmıştır, Alanyazıda eksik olan bu araştırma alanında bilimsel veriler oluşturmak ve korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik gerçekleştirilecek sosyal politikaların geliştirilmesi ve düzenlenmesine katkı sunulması hedeflenmiştir.

1 ÇOCUKLUK OLGUSU

Çocukluk, yaşam periyodunun değişmez unsurlarından biridir. Hem çocukluk yaşantısı hem de çocukluk kavramı yüzyıllar boyunca sürekli değişime uğramıştır. Bu bölümde farklı disiplinlerin bakış açısıyla çocuk ve çocukluk kavramı, çocukluğun tarihsel değişim sürecinde toplumların çocuğu nasıl tanımladığı ve toplum yaşamında çocuğun ne gibi roller üstlendiği üzerinde durulacaktır.

Çocuk, gelişmekte olan bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttaş olarak ifade edilmiştir (Yörükoğlu, 1984: 13). Farklı bir kavram olan çocukluk ise; üst sınırı belirsiz bir dönemi nitelemektedir. Üst sınırının belirsiz oluşunun nedeni ise; farklı devletlerin kanunları bu üst sınırı farklı farklı tanımladığı için üzerinde uzlaşmış bir dönemin belirgin olmayışıdır. Bundan dolayı çocukluk olgusunun, kültürlere ve tarihsel dönemlere göre değişiklik gösterebildiği ifade edilmiştir. Bir görüşte çocukluğun, iş ve ekonomik sorumlulukların dışında oyun ve eğitim dönemleriyle sınırlı tutulması gerektiğini ifade edilmişken, başka görüşte ise çocukların ailede korunması düşüncesinden yola çıkarak onların siyasal, entelektüel, cinsel ya da ekonomik varlıklar olarak hareket etme becerilerinin olmadığı düşüncesi ifade edilmiştir (Marshall, 1999: 32). Yörükoğlu (1984: 14), çocuk açısından bu belirsizlik yaşı ne olursa olsun çocukluğun; bireyin evlilik ve çalışma hayatına atılmasıyla son bulduğunu ifade etmiştir. Çocuk kavramının da çocukluk çağı gibi belirsizlik ve çelişkiler içerdiği ifade edilmektedir. Çocuk küçüktür ve akli ermez; güçsüzdür, bilgisizdir, saftır... Bu nitelikleri taşıyanlara da “sen çocuksun” ya da “çocukluk etme” denilmektedir. Çocuk ve çocukluk kavramının sınırı toplumsal statünün en alt birimini teşkil edecek şekilde yetişkinler tarafından şekillendirildiği görülmektedir (Ercan, 2011: 92).

Çocuk kavramı gelişim psikolojisinde de sık sık kullanılmaktadır. Bununla birlikte çocuk kavramı bu bilim alanında her zaman aynı anlama gelmeyebilmektedir. Psikolojide yaş ile çocuk kavramının sınırlarını kesin olarak çizmek mümkün değildir. Çünkü insanın gelişimi kalıtımsal, sosyo-kültürel ve ruhsal faktörlere göre bireysel olarak gerçekleşir. Şu halde psikolojide çocuk deyince doğumundan başlayarak erinliğe kadarki evrede bulunan kişi anlaşılır. Çocukluğun sonu ile ergenliğin başlangıcı arasındaki zaman zarfı erinlik olarak tanımlanmaktadır (Akyüz, 2000: 65).

Hukukta çocuk kavramının ise iki anlamda kullanıldığı görülmektedir. Birinci anlamda küçüğü yetişkinden ayırmak için kullanılırken, ikinci anlamda ise ana-babaya olan soy bağına belirtmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Hukukta belli bir yaşın altındakiler çocuk olarak tanımlanmıştır. Ancak çeşitli hukuk dallarında çocukların fizik, ruh ve ahlak bütünlüğünü korumak amacıyla söz konusu yaşın (18) altında yaş sınırlamaları da yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Türk Ceza Hukukunda çocuğun suçlu olarak ele alındığı durumlarda 11 yaşın altındakilerin cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. 11-18 yaş arasındaki çocuklar için de cezai sorumluluk açısından farklı kurallar getirildiği görülmektedir. Çocuğa karşı suç işlenmesi durumunda ise farklı yaş gruplarına göre çocuğun korunduğu kaynaklarda ifade edilmiştir. İş hukukunda da belirli bir yaştan küçük çocuklar çalıştırılmayacağı hukuk kaynaklarında ifade edilmiştir. Modern hukuk sistemlerinin düşünsel olgunluğa ulaşmış çocukların küçüklükten çıkarak reşit olduklarını kabul ettiği hukuk kaynaklarında ifade edilmiştir. Çocuk hakları sözleşmesinin, içinde bulunan hukuk sistemi daha erken bir yaşta reşit saymadıkça, "18" yaşın altındaki her insanı "çocuk" olarak tanımladığı görülmektedir. Hukuk sistemi bakımından değerlendirme yapıldığında çocuk, toplum ve devlet karşısında sorumluluk yüklenen yetişkin olmayan vatandaş olarak tanımlanmaktadır. Benzer bir tanımlamayı yapan Bejing (Çocuk mahkemeleri konusunda Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları) Kurallarında çocuk; "yürürlükte olan hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan ötürü kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişi" olarak ifade etmiştir (Akyüz, 2000: 67).

Yukarıda da görüldüğü gibi bazı istisnai düzenlemeler olmakla birlikte erginliğin, "18 yaşın tamamlanmış olmasını" ifade etmesi nedeni ile Çocuk Hakları Sözleşmesinin "çocuk" tanımına uygunluk gösterdiğini söylemek mümkündür.

Günlük dilde çocuk kavramına çeşitli söylemler yüklenildiği görülmektedir. Bir anlamda bu kavram, yaşa ilişkin olarak yetişkinden küçüğü ayırmak için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yani kim yetişkin değilse onun çocuk olduğu ayrımı yapılmaktadır. Burada ilginç olan husus ise, hangi yaş ve olayın küçüklükten yetişkinliğe geçiş olarak ifade edilmiştir. Günlük dildeki çocukluğun, psikolojideki çocukluktan daha uzun sürdüğü kaynaklardan anlaşılmaktadır. Çocukluk yaşından yetişkinlik yaşını ayıran sınır; bölgeye, sosyal çevreye, yaşa, dinsel ya da kişisel

görüşlere göre değişkenlik gösterdiği kaynaklarda ifade edilmiştir. Konuşma dilindeki çocukluk örneğin; belli bir yaşa ulaşmakla ya da reşit olmakla veya okulun bitirilmesiyle, ıraklık eğitimine başlamakla ya da herhangi bir dış olayla sonlandığı ifade edilmektedir. Bu ölçütlere göre günlük dilde çocukluk 13-18 yaşları arasında sona ermektedir. İkinci anlamda halkın, çocuk kavramını erkek ve kız evlatlara yönelik, yani soy bağını (nesebi) belirlemek amacıyla kullandığı ifade edilmiştir. Bu anlamda insan yaşamı boyunca ebeveynlerinin çocuğu olarak kalmaktadır. Bununla birlikte halk dilinde çocukluk kavramının soy bağından çok, küçüklüğü anlatmak için kullanıldığı kaynaklarda ifade edilmiştir (Brauchli, 1982'den Akt. Akyüz, 2000: 66).

Görüldüğü gibi çocukluk kavramı konusunda özellikle çocukluğun bitişi konusunda disiplinler arası farklılıklar söz konusudur. Dünyada çocuğun haklarına yönelik yapılan ve imzalandığı ölkelerde bağlayıcılığı olan sözleşmeler, bize çocuğun tanımı konusunda ortak ve kesin bilgiler sunmuştur.

2 KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK OLGUSU VE TARİHSEL KÖKLERİ

Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989'da kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre yasalarca on sekiz yaşın altındaki her insan çocuk sayılmaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuk ise yasalar bağlamında mağdur olan çocuktur. Devletin aileye ve çocuğa yönelik politikalarda bulunması büyük bir sorumluluk gerektirmektedir. Fakat çocuğun korunması her zaman istenilen şekilde gerçekleştirilmeyebilmektedir. Bu durum korunma ihtiyacı olan çocuk olgusunu ortaya çıkarmaktadır ve bu bölümde korunma ihtiyacılık kavramı, korunma ihtiyacı olan çocuk olgusu ve korunma ihtiyacı olan çocuk olgusunun tarihsel kökleri üzerinde durulacaktır.

Korunmaya ihtiyacılık olgusunu ve boyutlarını içinde geliştiği toplumsal yapıdan hareketle ele almak gerekmektedir. Korunmaya ihtiyacılık olgusunun ortaya çıkışında çok yönlü ekonomik ve toplumsal etmenler belirleyici olmaktadır. Kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği köklü değişiklikler ve nüfusun artmasıyla çocukların korunma meselesi en önemli toplumsal sorunlardan biri olarak günümüze kadar süregelmiştir (Koşar, 1992: 49).

Toplumunu temelden sarsan olaylar (savaş, kıtlık, işsizlik, göç) çocukların sorunlu olmalarına yol açar. Özellikle korunmaya ihtiyaç durumuna gelinmesinde

rolü büyüktür (Gökçe, 1969: 2). Birinci ve İkinci Dünya savaşlarının meydana getirdiği sosyal sorunlar korunma ihtiyacı olan çocukların artmasına neden olmuştur.

Gökçe, (1969: 25) tarihsel olarak konuya yaklaştığında; yüzyılımızda çocuk davasının bir bütün olarak ele alınmasını sağlayan nedenlerin başında XIX. Yüzyılda İngiltere ve Avrupa'nın büyük endüstri merkezlerinde çocukların istismar edilmesinin geldiğini ve çocuk konusunun önem kazanmasının diğer bir nedeninin de Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının milletlerin bünyesinde meydana getirdiği düzensizlikler ve bunların doğurduğu ihtiyaç ve sorunlar olduğunu ifade etmiştir. Buna bağlı olarak da esasen; savaş, kıtlık, işsizlik gibi sosyal bünyeyi temelinden sarsan meselelerin, çeşitli yönlerden çocukların sorun sahibi olmalarına yol açtığını ve özellikle kimsesiz ve korunma ihtiyacı olan çocukların çoğalmasında savaşın, işsizliğin rolünün olduğunu ifade etmiştir.

18. yüzyılda temel üretim faaliyetlerinin tarımdan sanayiye kayma sürecini başlatan bilimsel-teknolojik devrim olan sanayileşmenin, ekonomik ve sosyal sonuçları toplum düzeninde büyük bir değişme yaratmıştır. Üretim ve tüketim biçiminde köklü değişmeler olmuş, çalışan sınıfın köylüden işçiye doğru evrilmesine sebep olmuştur. Temel yerleşim ve üretim yeri köy olmaktan çıkıp fabrikaların bulunduğu kentler olmuştur. Bu, işçi sınıfının doğuşuna neden olmuştur (Emek, 2006: 14). Böylelikle kırdan kente bir hareketlilik başlamış ve demografik geçiş denilen ve ölüm oranının azalması, evlilik yaşının gerilemesi, nüfus artışı ile karakterize olan bir değişim süreci yaşanmaya başlamıştır (Marshall, 2003: 632).

Berber (1968)'in belirttiği gibi geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal yörelerden kentlere doğru göçlerin artması ve işsizlik sorunu aile yapısını sarsmıştır. Bu sorunlara paralel olarak anasız babasız ve sokağa bırakılan çocuk sayısındaki artışlar sonucu korunma ihtiyacı olan çocuk sorunu ortaya çıkmıştır.

Endüstriyel gelişmenin zorunlu kıldığı kente doğru hareketlilik olgusu, aile yapısında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bu hareketlilik sonucunda gecekondulu olgusu doğmuştur. Gecekondularda elverişsiz ortamlarda yaşayan aileler, eğitim yetersizliği, sosyal kültürel yapıları ve aile planlamasının olmaması sonucu çok çocuk sahibi olma durumunda kalmışlardır. Bu nedenlerden ve göç olgusundan dolayı kalifiye eleman olamayan ebeveynler, gelir yetersizliği sebebiyle çocukları kollayıp bakamamakta, bunun sonucunda da aile ilişkileri bozulmakta, geçimsizlik

oluşmakta ve aile birliği dağılarak çocuklar başıboş, toplumsal tehlikelere, ihmal ve istismara açık duruma gelmektedirler.

Cılga (1983)'ya göre korunmaya ihtiyaçlık olgusu toplumsal düzeyde “yoksul” bir kesimin ya da toplumsal kategorinin varlığını belirginleştirmektedir. Korunma ihtiyacı olan kesimlerin; kırsal ve kentsel yerleşim birimlerini kapsayan bütünlükte, kırsal alandan kentsel alana “yatay hareketlilik” içinde düşünülmesi gerekmektedir. Kırsal alandaki yapısal dönüşüm süreci ve kentsel alana doğru oluşan göç olgusu korunmaya ihtiyaçlık sorununun yapısal nedenini oluşturmaktadır.

Korunmaya ihtiyaçlık sorununun yapısal dinamiğine ve aile yapılarına ilişkin analizlerin kavramsal çerçevesi ile yoksulluk kültürünün nedensellik analizinde öne çıkan değişkenler ve ilişkiler paralellik göstermektedir (Cılga, 1989: 7-13).

20. yüzyılın sonlarına doğru sanayileşme, kentlerin büyümesi ve sosyo-ekonomik gelişmelerin; kaynakların miktarını ve dağılımını etkileyerek üretim-tüketim biçimlerini değiştirdiği bilinmektedir. Bu değişim bir yandan çağdaşlaşma sürecini hızlandırmış, bir yandan da, nüfus artışı, çevre kirliliği, kaynakların azalması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yeterli olmaması, intihar, suç, ailelerin parçalanması vb. sorunlara neden olduğu ifade edilmektedir (Abdel-Ghany, 1977'den Akt. Özmete, 1988:240).

Sanayileşmenin yarattığı toplumsal değişme aile yapısını da etkilemiştir. Geleneksel toplumda aile, kendi başına bir üretim birimidir. Ailenin dış dünya ile ilişkisi ürünün satılmasıyla sınırlıydı. Sanayi Devrimi ile aynı zamanda ekonomik bir birim olan ailenin işlevleri değişme uğradı. Çocuk ailenin dışında da ekonomik örgütlenmelerde yer almaya başladı. Ekonomik üretim faaliyetlerini kaybeden aile, koruyuculuk ve refah işlevlerini de kaybetmeye başladı. Toplumsal değişme geniş aileyi dağıtarak dede ve baba otoritesini sarstı. Kentlerde çekirdek ailenin akraba ve komşuluk ilişkileri zayıfladı. Teknolojinin evlere girmesiyle ev yaşamı ve işleri kolaylaştı. Fakat bu imkânlardan yararlanmak maliyetliydi. Daha fazla maddi birikim için kadınlar da ev dışı çalışma hayatına girdi. Bu, kadının statüsünü görece olarak arttırmıştı. Böylelikle aile içi roller kadın ve çocuğun yararına nispeten iyileşmişti.

Kentsel alanda; gelir düzeyiyle, toplumsal ilişkileriyle alt toplumsal kategorileri oluşturan aileler, yaşadıkları yeni mekânlarda çok yönlü sorunlarla iç içedirler. Kentsel alanda yaşanan toplumsal ekonomik sorunlar; korunmaya

ihtiyaçlık sorununu çok yönlü olarak ailelerin gündemine getirirler (Şenyapılı, 1978: 81-164).

Korunma ihtiyacı olan çocuk olgusuna yasal boyutta yaklaşan, korunma ihtiyacı olan çocuklara ilişkin 1983 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı yasaya göre korunma ihtiyacı olan çocuk; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana babasız, ana-babası veya herhangi biri belli olmayan, ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana-babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkiler veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuktur¹.

Korunma ihtiyacı her insan için geçerli olan bir ihtiyaçtır. Fakat çocukların korunması günümüzde sosyal bir sorun olma niteliği taşımaktadır. 20. Yüzyılda çocuk korunması çok büyük bir önem kazanmıştır. Çocuğun çeşitli ihtiyaçları vardır ve çocuk, bu ihtiyaçları tek başına karşılayamayacak kadar küçük ve acizdir. Bu yüzden çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması ailesi ve akrabaları tarafından gerçekleştirilir. Bazı durumlarda çeşitli sebeplerden dolayı aile çocuğun ihtiyaçlarını karşılayamayabilir ve bu yükümlülüğü devlet üstlenir.

Bir sosyal birey olarak çocuğun içerisinde yetiştiği aile, çocuğun ilişki kurduğu en önemli birimdir. Çocuk, doğumundan itibaren annesiyle bir bağ yaşar ve bu bağlanma duygusunu öne çıkarır. Küçük yaşta bundan yoksun olan çocukların ergenlik ve yetişkin olma çağlarında büyük problem ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden korunmaya ihtiyaçlık olgusu çocukta şimdiyle birlikte ileriki hayat evrelerinde de önemli sorunlar ortaya çıkarır.

Koşar (1992), korunma ihtiyacı olan çocuğun, fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimi için gerekli koşulların sağlanamadığı çocuk olarak tanımlamaktadır. Dar anlamıyla korunma ihtiyacı olan çocuk ise toplum standartlarına göre tehlikede sayılan ve bundan dolayı toplumsal koruma kapsamına alınması gerekli görülen çocuktur.

Korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili kavramlar, toplumdan topluma ve zaman içerisinde farklılaşan bir içeriğe sahip olabilmektedir. Toplumların kültürel

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:27.05.1983 Tarih ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 3. Maddesi.

donanımı ve kaynakları çerçevesinde kimi durumlar çocuk için gelişimsel bir yoksunluk olarak değerlendirilmezken kimi durumlar toplumsal ilerlemelere koşul olarak değişen önemlere sahip olabilmektedir. Korunmaya ihtiyaçlığın bazı belirleyicilerinden olan ihmal ve istismar, çocuğun yüksek yararı ve insanın değeri gibi kavramlar esasında değerlendirildiğinde, sınırları sürekli genişletilebilecek olgular olarak düşünülebilmektedir (Emek, 2006: 13).

Devlet korunma ihtiyacı olan çocuğa yönelik sadece kurum bakımını ön görmüştür ve kurum bakımının dışında yeterli politikalar ve faaliyetler üretememektedir. Fakat çocuğun birincil olarak ailesinin yanında kalması amaçlanmalıdır. Bilinmektedir ki kurum bakımında kalan çocukların yüzde sekseninin bir ailesi vardır. Fakat ekonomik yetersizliklerden ötürü çocuk devlet tarafından korunmaya alınmıştır. İkincil durumda çocuğun ailesi yoksa akrabaları tarafından korunmasının sağlanması gerekmektedir. Üçüncül olarak eğer bunların ikisi de gerçekleşmiyorsa çocuk devlet tarafından korunmaya alınmalıdır ve koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilmelidir. Bu durum da gerçekleşmiyorsa en son çare olarak kurum bakımının ön görülmesi gerekmektedir. Son zamanlarda devletin korunma ihtiyacı olan çocuklar için koruyucu aile hizmetlerini arttırdığını söylemek mümkündür.

Genelde, korunma ihtiyacı olan çocuk sorununun yapısal boyutları, belirli toplumsal konumlardaki aileler düzeyinde somutlaşır. Korunmaya ihtiyaçlık sorununu yaşayan aile yapılarını toplumsal sisteme özgü nitelikler açısından değerlendirmek gereklidir. Toplumsal sistemin geçiş dönemine özgü yapısal sorunları, aile kurumunu çok yönlü olarak etkiler (Kongar, 1981: 367).

Korunma ihtiyacı olan çocukların durumlarını ortaya çıkaran nedenleri; ailenin ekonomik koşulları, ailenin toplumsal ilişkileri ve çocuk yetiştirme anlayışına bağlı davranışlar açısından değerlendirmek gerekir. Ailenin ekonomik koşulları korunmaya ihtiyaçlık sorununun oluşumunda temel faktördür. Anne-babanın boşanmaları, hayatta olmamaları, ekonomik yoksullukla birlikte önem kazanır. Yoksul ailelerde anne-babanın boşanması, anne veya babanın ölümü, çocuğun korunma ihtiyaçlık haline geliş sürecini hızlandırır. Aile yapısı içinde, anne ve babanın çocuğa yönelik olumsuz tutum ve davranışları, kötü yola yönlendirme sevkleri, anne ve babanın suç işlemiş olmaları, kötü yolda olmaları korunmaya

ihhtiyaçlık sorununun oluşumunda etkili olduğu bilinmektedir. Bu tür durumların oluştuğu aile yapıları genellikle alt toplumsal statülerdir. Anne ve babanın yurt dışına çalışmak nedeniyle gitmesi, evlilik dışı ilişkiler, korunma ihtiyacı olan çocukların oluşumunda etkilidir (Cılga, 1989: 12-13).

Korunmaya ihtiyaçlık sorununun oluşumu; ailenin ekonomik koşullarıyla ilgili olduğu kadar, ailenin diğer toplumsal nitelikleriyle de yakından ilişkilidir. Ailenin demografik nitelikleri, anne ve babanın medeni durumları ile hayatta olma durumları da korunmaya ihtiyaçlık sorununun oluşumunda etkilidir. Aile birliğinin bozulması ve bu süreç içinde ailenin yapısal olarak parçalanması, çocuğun kimsesiz korunmasız kalmasına sebep olabilmektedir. Bir aileye sahip olamayan çocuklar toplumsal ilişkiler içinde korunmasız olarak yaşamlarını sürdürmek zorunda kalırlar.

Türkiye’de çok hızlı bir biçimde yaşanan kentleşme olgusu sonucu, kentsel alandaki üretim yapısı ve iş-güç biçimleriyle örgütlü ilişkilere giremeyen ailelerin toplumsal ilişkilerinin ve akrabalık ilişkilerinin zayıflamasıyla korunma ihtiyacı olan çocuk olgusu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında parçalanmış aile yapılarına bağlı olarak, çocuğun anne ya da baba tarafından, bunun yanında akrabalık ve komşuluk ilişkileri içinde korunması söz konusudur. Çocuğun aile yapısından uzak ilişkiler içinde olması, yetişmesini olumsuz olarak etkiler. Kırsal alanda, evlatlık, besleme gibi mekanizmalar; kentsel alanda ise bir işte çalıştırma, marjinal işlere koyma süreci işler. Üvey çocuk konumu, çocuğun yetişmesine, aile olmasına karşılık belirli etkiler yapar. Kimsesiz ve korunma ihtiyacı olan bu çocukların oluşumunu belirleyen tüm nedenler, bu süreç içinde “aile ile ilişkilerin” değerlendirilmesini gerektirir (Cılga, 1989: 49-53).

Aile refahını geliştirmeye yönelik hizmetler, yoksul ailelere sağlanan aynı ve nakdi yardımlar, korunma ihtiyacı olan çocukların belirlenmesi ve koruma altına alınmasına yönelik hizmetler, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında bakım hizmetleri, koruma altındaki çocukların evlat edindirilmesi, koruyucu ailelere yerleştirilmesi ve bakım kurumlarında yetişen çocukların kurumdan ayrıldıktan sonra izlenmeleri ve desteklenmeleri gibi hizmetler, çocuğun refahı için düzenlenmiş toplumsal koruma sistemidir. Bir başka deyişle toplumsal koruma sistemi, aile yaşam deneyimleri ve toplumsal koşullar nedeniyle korunma ihtiyacı olan çocuklara ve gençlere barınma, beslenme, sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik sağlayan hizmetler ve

kurumlar bütünüdür. Toplumsal koruma sisteminin en temel amacı sosyal refah hizmetleri ile korunma ihtiyacı olan çocuğun ve ailesinin yaşam niteliğinin geliştirilmesidir. Çünkü bir sistem olarak çocuk, aile sisteminin bileşeni olduğundan çocuk ve aile sorunları yapısal bir bütünlük içerisinde (Cılga, 1994: 52-53).

Korunma ihtiyacı olan çocuk sağlıklı gelişimi için gereksinim duyduğu olanakların sağlanamadığı çocuktur. Dünyanın neresinde olursa olsun çocuk korunmaya ihtiyaç nitelemesi taşımaktadır. Çocuğun korunmaya muhtaç olmasında ailesiyle birlikte toplumsal yapının ve ekonomik yapının da çocuğu korunmaya ihtiyaç durumuna bıraktığı anlaşılmaktadır. Korunma ihtiyacı olan çocuk, fiziksel, duygusal ve ruhsal açıdan tehlikede olan çocuktur ve bu durumda toplumsal denetim ve koruma mekanizmaları işlerlik kazanmaktadır. İzleyen bölümde bu kapsamdaki hizmet modelleri ve uygulamalar üzerinde durulacaktır.

3 KORUNMA İHTİYACI DOĞURAN NEDENLER

Genel olarak korunmaya muhtaçlığa yol açan nedenlerin ekonomik, sosyal ve kişisel nedenler olduğu bilinmektedir. Kötü alışkanlıklar, alkol ve madde bağımlılığı gibi unsurlar bireysel nedenleri oluştururken, yoksulluk, işsizlik, göç, savaşlar, doğal afetler ve sosyal dışlanma gibi unsurların ise ekonomik ve sosyal nedenleri oluşturduğu ifade edilmektedir. Türkiye’de 2005 yılında kurumlarda kalan 13 bin 742 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmaya göre: çocukların bakım ve koruma altına alınma nedenlerinin başında % 69,5 ile ekonomik ve sosyal yoksunluğun geldiği ifade edilmektedir. Bu nedenleri % 33,4 ile ebeveynlerinin çocuğu terk etmesi, % 21,2 anne ya da babanın ceza evine girmesi, % 7,7 çocuğun aile içinde ve dışında cinsel istismara veya kötü muameleye uğraması, % 5,7 anne veya babanın ölümü, % 1,5 ailenin fiziksel ve duygusal istismarı, % 6,6 üvey annenin ya da babanın çocuğu kabul etmemesi, doğal afetler ve terör gibi diğer nedenlerin izlediği ifade edilmektedir (Yazıcı, 2012).

Çocukların kurum bakımına verilmesinin önemli bir nedeni, özellikle gelişmekte olan ülkelerde geçerli olan “yoksulluk” (ekonomik neden) olarak ifade edilmiştir. Bu ülkelerde, mevcut imkânlar, çocukların kendi aileleri yanında korunmasını ya da koruyucu aileye verilmesini mümkün kılmadığından, geriye tek bir seçenek kalmaktadır; o da devletin sağladığı bir hizmet olan kurum bakımındır. İstanbul’daki yetiştirme yurtlarında yapılan saha araştırmasında yoksulluğun, kurum

bakımına muhtaç çocuklar açısından önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir (Şenocak, 2005:163)

Yoksulluğun dışında başka faktörler de vardır. Örneğin, ebeveynin ölümü ya da hastalanması, boşanma ya da terk nedenleriyle çocuğun öz ailesinin devre dışı kalması ya da kentleşme ile birlikte akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflaması gibi nedenler diğer faktörler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla çocuğun bakımı sağlanamamakta ve kurum bakımı kaçınılmaz olabilmektedir (Tatlıbal, 2004)

3.1 Özel Bir Korunmaya İhtiyaçlık Nedeni Olan Parçalanmış Aile Ve Çocuğa Etkileri

Korunmaya ihtiyaçlık nedenleri arasında özel bir konuma sahip olan aile parçalanması ya da parçalanmış aile ve bu aile türünün çocuklar üzerindeki etkileri bu bölümde ele alınacaktır.

3.1.1 Parçalanmış Aile

Aile bir toplumun temel taşı olmakla birlikte, günümüzde özellikle batı ülkelerinde aile yapısında ciddi değişimler gerçekleştiği bilinmektedir. Özellikle sanayileşmesini tamamlamış ileri ülkelerde, aile konusunda önemli bunalımlar yaşanmaktadır. ABD’de bugün ailelere bakıldığında %25 den fazla boşanmış, sonradan bağımsız ilişkiye girmiş ya da yeniden evlenmiş gibi çeşitli aile yapılarına rastlanabilmektedir. Aslında bugün yaşanan pek çok toplumsal yaranın temelinde aile içi çözümlerin yattığı ifade edilmektedir (Özgüven, 2001).

Parçalanma durumunun aile yapısına ve ilişkilerine etkilerinin, parçalanma nedenlerine, zamanına, geçici ve sürekli oluşuna ve diğer çeşitli etkenlere bağlı olduğu bilinmektedir. Aile içi parçalanma kimi zaman doğal gelişmelerin, kimi zaman da bireylerin yanlış davranışlarının sonucunda gerçekleşebildiği ifade edilmektedir (Özgüven, 2001).

Şentürk (2006), eşlerden biri veya ikisinin ölümü, eşlerin geçimsizliğine bağlı olarak boşanması ve çeşitli nedenlerle eşlerin ayrılmasının, ailenin parçalanmasına neden olduğunu belirtmiş, dolayısıyla ailenin parçalanmasını ölüm, boşanma ve ayrılık olmak üzere üç temel şekilde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bu temel parçalanma biçimlerini açıklamak mümkündür:

***Ölüm:** Ölüm ailenin parçalanmasına neden olan bir dış faktör olduğu bilinmektedir. Aile üyelerinin hiçbirinin serbest iradesinde olmayan ölümün ortaya çıkışı, aileyi büyük bir sarsıntı ile karşı karşıya getirmektedir. Ölümün parçalanmaya veya dağılmaya yol açması, bir bakıma ailenin güçlü olup olmamasına bağlı olarak, erken veya geç olabilmektedir. Genellikle başta ebeveynler olmak üzere ölümlerin, ailenin bütünlüğüne parçalanma veya dağılma yönünde olumsuz etki ettiği ifade edilmektedir (Şentürk, 2006).

Anne ya da babanın birinin ya da her ikisinin birden vefat etmesiyle çocukların sağ kalan ebeveynle yaşaması ya da bir çocuk esirgeme kurumunun bakımına verilmesi söz konusu olabilir. Eğer çocuk hem anne hem de babasını kaybetmişse etkisi çok daha büyük olabilmektedir. Kendini dünyada yalnız hisseden çocuk durumu kabullenme de yaşadığı güçlüğü yanında başkalarının kendisinin bakımını da üstüne almasına alışmak zorunda kalır. Parçalanma nedeni olarak ölüm halinde çocuklar ölen ebeveynin tekrar dönmeyeceğine emin olduktan sonra kaybı kabullenir ve ölen ebeveyne ilişkin duygularını hayatta olan ebeveyne transfer ederler (Özguven, 2001).

***Ayrılma:** Üyelerden birinin geçici veya sürekli hastalığı ve sakatlığı; deprem, sel, yangın gibi doğal afetler; yoksulluk, işsizlik, terör, kan davası gibi toplumsal afetler sonucunda yapılan zorunlu göçler, ebeveynlerden birinin çalışma veya başka nedenlerle evden uzun süre ayrılmasının da ailenin parçalanmasına yol açan faktörlerden olduğu bilinmektedir. Yine eşlerin geçimsizlik nedeniyle, boşanma olmaksızın evi terk etmesi de, ayrılık şeklinde ailenin parçalanmasına neden olan bir başka faktördür. Oluşması açısından aslında tam anlamıyla bir parçalanma olmayan ayrılmanın, sonuç açısından ailenin fonksiyonlarını yerine getirmesini engellemektedir (Şentürk, 2006).

***Boşanma:** Eşlerin birlikteliklerinden psikolojik olarak doyum sağlamadıkları, beklenti ve gereksinimlerini karşılayamadıkları evlilik yaşantılarına yasal olarak son vermelerine “boşanma” denilmektedir (İlgar, 2004).

3.1.2 Parçalanmış Ailenin Çocuğa Etkileri

Boşanmanın çocuğu etkilemesinin, çocuğun boşanma anındaki yaşı, cinsiyeti, kişilik özellikleri, boşanmaya neden olan ailevi sorunların niteliği, çocuğun boşanmaya neden olan problemi algılama biçimi, çocuğun boşanma öncesinde ve

sonrasında içinde bulunduğu ortamın özellikleri gibi faktörlere bağlı olduğuna dikkat çekmektedir (Çağdaş ve Seçer,2004).

Aile içi parçalanmanın; doğrudan ya da dolaylı olarak ailelerin çoğunu etkilediği bilinmektedir. Aile içi yaşanan her tür parçalanma sonrası yaşanan pek çok duygu olduğu ifade edilmiştir. Kayıptan dolayı üzüntü, reddedilmekten dolayı öfke gibi çok yoğun, olumsuz ve yıkıcı duyguların görülme olasılığının yüksek olduğu ifade edilmektedir (Ketterman, 1998).

Aile içi parçalanma genellikle çocukların güvenlik duygularını tehdit eder, buna ekonomik durumdaki değişimler ve diğer ebeveyni kaybetme korkusu da eklenirse bu güvensizlik duygusu daha da büyür. Çocuklar, anne babalarının ayrılığından kendilerini suçlayabilirler. Bazen de aile içinde parçalanma çocukların kendilerini hazır hissetmedikleri rollerde bulmalarına yol açabilir. Bu, çocuklarda rol karmaşasına girmelerine, aileden kopmada güçlük yaşamalarına ve suçluluk duygularının gelişmesine sebep olabilmektedir. Çocuklar, anne babaları arasındaki çatışmaya çoğu zaman kendilerinin sebep olduğunu düşünürler. Ayrıca bu çocuklar ailelerini bir araya getirme ve giden ebeveyni geri döndürme gibi bir sorumluk duymaktadırlar(Ekşi, 1990).

Thomas ve Waddell (1990) çocukların ailede parçalanma sonucu sıklıkla yaşadıkları duygular şu şekilde ifade etmişlerdir:

- 1. Korku:** Ailenin dağılmasından dolayı yaşanan korku, küçük çocuklarda daha çok diğer ebeveynin de kendisini terk etmesi, yiyecek ya da yatacak yer bulamaması şeklindeyken, daha büyük yaşta terk edilme korkusu şeklinde kendini gösterir.
- 2. Üzüntü:** Ailenin dağılmasına yaygın olarak gösterilen bir tepki olan üzüntü; çocuklar tarafından farklı şekillerde ifadelendirilir. Yalnız kalmak istemek, normalden az konuşmak, dostça davranma, hüznün içeren resimler çizmek, hoşlanılan aktivitelere karşı ilgisizlik görülebilir. Bazıları bunu açıkça ağlayarak, acı çekerek yaparken, bazıları sessizce ve içine kapanarak yapabilir. Erkek çocuklar ise üzüntülerini saldırgan tavırlarla gösterebilirler.
- 3. Öfke:** Ailenin dağılmasına karşı duyulan öfkeyi çocuklar farklı şekillerde gösterebilirler. Erkek çocuklar daha çok saldırgan davranışlarla ifade

ederken, daha büyük çocuklar öfkelerini boşanmadan sorumlu tuttıkları ebeveyne yöneltirler. Bazı çocuklar ise öfkelerini içine kapanarak ve dış dünyayla ilişkilerini keserek yaşarlar.

4. **Suçluluk:** Çocuk ailenin dağılmasından kendisini sorumlu tutabilir; ailesine karşı gerektiği şekilde davranmadığı için ayrıldıklarını düşünebilir.
5. **Yalnızlık:** Aileden bir üyenin eksilmesi, çocuğun evde bazı işleri onun yerine üstlenmesi ve daha fazla yalnız vakit geçirmesine neden olabileceğinden, bu da yalnızlık duygusu yaratabilir. Küçük çocuklar hayali arkadaşlarıyla bu durumu telafi etmeye çalışırlar.
6. **Reddetme:** Çocuklar; anne babaları artık birbirlerini istemediği için kendilerinin de istenmediği şeklinde bir düşünce geliştirebilirler.

4 BAKIM VE KORUNMANIN SONLANDIRILMASI

Korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunma hizmetlerinin sona ermesine ilişkin esaslar “Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik” ile belirlenmiştir. Buna göre çocuğun bakım ve koruma altına alınmasına neden olan şartların ortadan kalkması, (Örneğin yoksulluk nedeniyle kurum bakımına alınma) çocuğun reşit olması veya bakım ve korunma altındaki çocuğun ölümü ile koruma sona ermektedir. Ancak her halde bakım ve korunmanın yasal olarak sona erebilmesi için korunma kararının mahkemece kaldırılması gerekmektedir. Korunma kararına neden olan şartların ortadan kalkması, ölüm veya reşit olma durumunda kuruluş yetkililerinin çocuk hakkında hazırlayacağı rapor dikkate alınarak, İl Müdürlüğü’nün teklifi ile çocuğun veya çocukların korunma kararı mahkeme tarafından kaldırılır. Bununla birlikte Reşit olan çocuğun korunma kararı Kanun’da belirtilen şartlar dikkate alınarak çocuğun rızası alınmak suretiyle, İl Müdürlüğü’nün teklifi üzerine Mahkeme tarafından uzatılabilir. Mahkemece karar verilinceye kadar, korunma süresi dolmuş olan çocuk bulunduğu kuruluştaki kalmaya devam eder. Mahkeme teklifi karara bağlayıncaya kadar, korunma süresi dolmuş olan çocuk bulunduğu kuruluştaki veya çocuk evinde kalmaya devam eder. Kanunu’nda belirtilen şartların ortadan kalkması nedeniyle korunma kararı kaldırılmış ancak tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda bulunan kız çocuklarının, uygun koşullar sağlanıncaya kadar kuruluş

yetkililerinin hazırlayacakları rapor doğrultusunda İl Müdürlüğünün onayıyla kuruluştaki himayesine devam edilir².

5 TÜRKİYE’DE KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMETLER

Koruma altına alınan çocuklara yönelik geliştirilen bakım modellerinin, ülkeden ülkeye, o ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak değişim gösterdiği yapılan araştırmalarda görülmektedir. Yaygın olarak başlatılan ilk bakım modeli “çocuk yuvası”, “yetiştirme yurdu” gibi isimlerle anılan, pek çok çocuğun bir arada bulunduğu kurum bakımı olduğu ifade edilmektedir. Günümüzde Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika’da büyük ve kalabalık bakım evlerinin kapatıldığı bilinmektedir. Buna karşın özellikle üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde çocuk yuvaları ya da yetiştirme yurtları gibi kurumsal modellerin halen yaygınlığını koruduğu ifade edilmektedir (Koşar, 1992: 40; Ekşi, 2004: 9). Türkiye’de 2015 yılı Ocak ayı itibariyle 20 yetiştirme yurdunda (13-18 yaş) 460 ve 7 çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurdunda (0-18) 283 olmak üzere toplam 743 çocuğa ve 10 çocuk yuvasında korunma altına alınan 452 çocuğa koruma ve bakım hizmeti verilmektedir. (ÇHGM, 2015).

5.1 Aynı Nakdi Yardım Hizmeti

Ailenin eğitim, bakım ve birçok yetersizliğine rağmen çocuğun öz ailesinin yanında yetiştirilmesi birçok bakım şekline göre daha üstündür. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarını başıboş bırakmamaları ve sosyal tehlikelere karşı koruması için her türlü çaba gösterilmeli ve önleyici hizmetlere önem verilmelidir.

Ekonomik yoksulluk içinde olan ailelerin çocuklarına daha iyi bakabilmeleri için yapılan parasal yardımlar 2828 sayılı SHÇEK Kanununa dayanarak çıkarılan Aynı Nakdi Yardım yönetmeliğinde, yoksulluk içinde bulunup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere en yüksek devlet memur aylığı (ek gösterge dahil) tutarındaki sosyal destek tutarının çeşitli muhtaçlık durumundaki dezavantajlı bireylere göre %40-50-

² Ayrıntılı bilgi için bakınız: 28.11.1983 Tarih ve 18235 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik Madde 18,19,20.

75-80-90 oranlarında miktarı kadar geçici ve ya sürekli bir şekilde yapılacağı belirtilmektedir³.

5.2 Koruyucu Aile Hizmeti

Çocuğun öz anne ve/veya babasının ölümü, hastalık, kaza gibi durumlar nedeniyle, aile dışında devlet eliyle korunmasında, korunmanın çocuk için en uygun olan aile ortamı sağlanarak verilmesini gerçekleştiren koruma tedbiri koruyucu ailedir. Koruyucu aile uygulamasında ailenin içinde bulunduğu kötü koşulların iyileşmesi sonucunda çocuk tekrar öz ailesine geri döner. Bu nedenle koruyucu aileye verilen çocuğun öz ailesiyle ilişkisinin kesilmemesi gerekir. Ayrıca göz önünde bulundurulması gereken diğer konu da koruyucu aile ile çocuğun öz ailesinin sosyoekonomik düzeylerinin birbirine yakın olmasıdır.

Koruyucu aile; çocuğun aile ortamında ihtiyacı oranında hoşgörü, ilgi ve sevgi gösterilerek büyümesi ve zihinsel, duygusal ve fiziksel olarak sağlıklı gelişip, topluma uyumlu ve yararlı bireyler olmasına katkıda bulunma amacı ile geliştirilmiş bir kurumdur (Serdar, 200: 471). Koruyucu ailenin çocuğun yakın çevresinden; yani akrabalar, komşular ve aile dostlarından olması, çocuğun psiko-sosyal gelişimi, bakımı ve eğitimi açısından daha fazla yarar sağlar.

Koruyucu aile bakımının çocuğa sağladığı aile ortamı çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir. Zira kurum bakımı, teke tek ilişki ve duygusal etkileşimden uzak, çoğunlukla, fizyolojik gereksinimlere cevap verebilecek niteliktedir. Bu sebeple ailenin çocuğun gelişiminde temel şart olduğu gerçeğini kabul eden gelişmiş ülkeler kurum bakımını en az sayıya indirip, ağırlığı iyi örgütlenmiş koruyucu aile kurumuna vermektedir (Akyüz, 1999: 491).

Koruyucu aile hizmeti, ülkemizde yeterince gelişebilmiş bir hizmet türü değildir. Ailenin geçici kriz dönemlerinde özellikle 7 ve daha küçük yaştaki çocuklar için uygun görülen koruyucu aile hizmeti, ülkemizde evlat edinme hizmetine ön basamak teşkil etmektedir.

³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: 03.003.2015 Tarih ve 29284 Sayılı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik.

5.3 Evlat Edinme Hizmeti

Evlat edinme kan bağına dayanmaksızın bir akitle yasal ve sosyal açıdan ana ve/veya baba ve çocuk bağına kurulması olarak ifade edilmektedir. Bu bağlantı ile ana-baba çocuğa karşı sanki kendi çocukları gibi hak, sorumluluk ve görevler yüklenirler (Koşar, 1989: 35).

Korunma ihtiyacı olan çocuğu koruma yollarından biri olan evlat edinme; modern hukukta ve anlamda çocuğu olmayanların evlat özlemlerini giderir ve ebeveyn den yoksun çocuğa bir ebeveyn olanağı sağlar. Evlat edinme aynı zamanda ahlaki, sosyal, insancıl ve duygusal bir olgudur. Korunma ihtiyacı olan çocuğun sıcak bir aile ortamında ilgi, sevgi ve şefkat ile yetiştirilip, bakılması için uygulanan evlat edinme çocuğun ihmal ve istismar edilmemesi, sosyal tehlikelerden korunması amacıyla yasal esaslara bağlanmıştır (Berber, 1986: 87-88).

Ülkemizde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kanalı ile sadece koruma altına alınan çocukların evlat edinilme işlemleri gerçekleştirilmektedir. Koruma altına alınan çocuklardan ise ailesi tarafından terkedilen, ailesi olduğu halde hakkında koruma kararı alınmış ve veli ya da vasisi tarafından evlat edinilmesine izin verilen ailesi olduğu halde koruma altına alındıktan sonra ailesi tarafından aranmayan, sürekli temyiz kudretinden yoksun ana-babanın çocukları evlat edinilebilir (Demir, 2003).

Evlat edinme yaş sınırının yüksekliği, alt soyu olan kimsenin evlat edinmemesi ve koruma kararı alınmış çocukların ailelerinin evlat edinmeye karşı çıkması gibi durumlar bu hizmet türünün gelişimini kısıtlayabilmektedir.

5.4 Grup Evleri (Köy Evleri-Çocuk Köyleri) Hizmeti

2. Dünya Savaşı'nın ardından kimsesiz çocuğu barındırmak önemli bir sorun haline gelmişti. Toplu bakım kuruluşlarının pek çok olumsuz yanı anlaşılmıştı. Bu nedenle aile ortamına daha yakın düzenlemeler gerekiyordu. Bu amaçla ilk kez 1949'da Avusturya'da uygulanmaya başlayan bu bakım modeli 1960'lardan sonra birçok ülkeye yayıldı (Yörükoğlu, 2000: 52).

Kurum bakımı aile ortamına benzemediğinden sevgi, güven, sıcak ve duyarlı ilişkiler vermemektedir. Çocuğun gelişiminin özellikle de toplumsallaşmasının ancak bir aile ortamında mümkün olacağı birçok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır.

Çocukların kışla tipi bakım yerine daha kullanışlı birimlerde büyütülmelerinin daha sağlıklı olacağı belirtilmektedir. Bu modele grup evleri, Arnaz (1993: 89)'ın deyişle çocuk evleri denmektedir.

Kuramsal açıdan ideal bir yaklaşım şekli olmakla beraber, 8-10 çocuğa ana-babalık edecek uygun çiftlerin bulunamaması ve hizmetin parasal yönden pahalı oluşu nedenleri ile Türkiye'de yaygınlaşmamıştır (Arnaz, 1983: 111).

İlk kez İngiltere'de uygulanmaya başlanan bu bakım şekli, ideal bir bakım modeli olarak kabul edilmekte, yalnızca çok sayıda çocuğa ana-babalık yapacak uygun çiftlerin bulunmaması, mali yönden masraflı olması nedeniyle uygulamada zorluk çekilmektedir. Türkiye'de pek yaygın değildir. İstanbul'da Bakırköy Çocuk Yuvası Sitesi, grup evlerine örnek olarak verilebilir.

5.5 Çocuk Yuvaları

Çocuk yuvaları, 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun 3. Maddesinde tanımlanan bir kurum bakım hizmetidir. Bu tanıma göre; çocuk yuvaları 0-12 yaş arası korunma ihtiyacı olan çocuklar ile gerektiği durumlarda 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psikososyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla yükümlü ve görevli yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır⁴.

Türkiye'de 2015 yılı Ocak ayı itibariyle 10 çocuk yuvasında korunma altına alınan 452 çocuğa koruma ve bakım hizmeti verilmektedir (ÇHGM, 2015).

5.6 Yetiştirme Yurtları

Yetiştirme yurtları, 13-18 yaş kategorisi arasında bulunan korunma ihtiyacı olan çocuklara koruma ve bakım hizmetleri sağlayarak onları bir iş veya meslek sahibi kılarak, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla yükümlü ve görevli bulunan yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak ifade edilmektedir (Kocacık, 1984).

Türkiye'de 2015 yılı Ocak ayı itibariyle 20 yetiştirme yurdunda (13-18 yaş) 460 ve 7 çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurdunda (0-18 yaş) 283 olmak üzere toplam 743 çocuğa koruma ve bakım hizmeti verilmektedir (ÇHGM, 2015).

⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız:27.05.1983 Tarih ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 3. Maddesi.

5.7 Sevgi Evleri Hizmeti

Sevgi evlerinin, 10-12 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, temel gereksinimlerinin karşılanabileceği, toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları yaşamadan yetiştirilebilecekleri, aile ortamına benzer yapılar ve ilişki sistemi içinde çocukların yetişebileceği kuruluşların yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar büyük bir hızla sürdürülmektedir. Aile ortamı şeklinde düzenlenmiş çocuk evleri, az sayıda personel tarafından sürekli ve değişmeyen hizmetin sağlanması ile çocuklarda temel güven duygusunu kazandırmakta, sağlam ve tutarlı davranış özelliği ile olası kişilik ve davranış bozukluklarını en aza indirmektedir (ÇHGM).

5.8 Kurum Bakım Hizmeti

Kurum bakımı, aile ve çocuk refahı alanında özel yeri olan çok önemli bir hizmet türüdür. Çocuk bakım ya da yetiştirme yurtları olarak adlandırılan ve bir aile ortamında bulunamayan çocukların bakıldıkları kurumlar türlü aşamalardan geçmiştir. Çok eski devirlerden beri süregelen kurum bakımı, çağdaş çocuk refahı uygulamalarında yeni bir biçim ve işlev kazanmıştır. Kurum bakımı, bir aile ortamında bulunamayan çocukların kendileriyle herhangi bir kan bağı olmayan çocuklarla birlikte gruplar halinde ya da topluca yaşamaları ve gene kendileriyle kan bağı olmayan ve biyolojik ebeveynlerinin yerini alan yetişkinler tarafından bakılmaları olarak ifade edilmektedir. Kısaca çocuklar için ailenin olmaması ya da işlevlerini yapamaması durumlarında başvurulmuş bir bakım biçimidir (Güran, 1983: 149).

Kurum bakımı, sosyal çalışmacılar tarafından yapılan sosyal inceleme sonucunda çocuğun ailesi yanında kalması sakıncalı olduğu, aile durumunun düzeltilmesi ve rehabilite edilmesi mümkün olmadığı hallerde uygulanan bir bakım türüdür. Ayrıca psiko-sosyal gelişimi, mutluluğu ve huzuru için belli bir süre yakın çevresinden uzaklaşması gerekenlerle, ailesinden ayrılmadıkça sorunu çözülemeyecek, psikoterapiye ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar kurum bakımına alınırlar.

Cılga (1983)'nin belirttiğine göre kurum bakım modeli toplumsal ve ekonomik nedenlerle kimsesiz ve korunma ihtiyacı olan çocuk ve gencin aile ortamından farklı bir "yetiştirme anlayışı" dır. Kurum bakımı korunma ihtiyacı olan çocuğun ve gencin

toplumsal güvence kapsamına alındığı, toplumsal koruma, yetiştirme ve yönlendirme olanaklarından yararlandığı koşulları içermektedir.

Kurum bakımı, koruma altına alınan çocuklara güvenli bir ortam hazırlayarak, uygun şekilde gelişmelerini sağlamak ve kurum sonrasında toplumla bütünleşmeleri için fırsatlar yaratmak, çocukların, toplumun bir üyesi olarak haklarından yararlanmalarını sağlamak, kendisi ve çevresi ile barışık, her yönden sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmak ve topluma kazandırmak için düzenlenmiş bir bakım modelidir (Cılga, 1994: 54). Kurum bakımının bu amaçları teorik olarak güzel bir uygulama olarak kabul edilebilir ancak uygulama açısından bakıldığında bu amaçların hayata geçirilmesinde personel yetersizliği, fiziki koşulların ihtiyaçları karşılayamaması, kaynak yetersizliği vb. nedenlerden ötürü problemler ortaya çıkabilmektedir.

Kurum bakımı, çocuğun koruyucu aile, evlat edinme ve diğer hizmetlerden yararlanamadığı durumlarda gerekli görülmektedir. Çocuğun kendi evinde aldığı hizmetler yeterli olmadığı durumlarda ya da daha korumalı bir fiziksel ve sosyal çevrede bulunmasının zorunlu olduğu durumlarda kurum bakımı hizmeti sağlanmaktadır (Garvin ve Tropman, 1992: 364).

Kurum bakımında kurallar, büyük grup hayatı, tek tip yaşam tarzı olduğundan dolayı bu bakıma “kışla tipi” denilmektedir. Bu bakım, çocuğun sağlıklı gelişimi için pek çok olumsuzluğu içerse de kimi zaman çocuğun kendi ailesine göre çok destekleyici bir ortam olabilmektedir. Ancak kışla tipi bakım çocuk refahı hizmetlerinin son seçeneği olarak düşünülmektedir (Arnaz, 1983: 116).

Kurum bakımının tarihi köklerini irdelediğimizde konunun derin bir geçmişe sahip olduğunu görebiliriz. Milattan binlerce yıl evvel Mezopotamya’da yaşayan Sümer’lere ait Nippur kazılarında ve Milattan iki yüz yıl evvel yaşayan Hun’lara ait vesikalardan çocuk korunması ile uğraşıldığı anlaşılmaktadır (AYYSD, 1971: 6).

Çocukların topluma yetiştirilmesi ve adaptasyonu tarihi çok eskidir. Çin medeniyetinde, Hint uygarlığında, İbranilerde, Yunan uygarlığında (Aristo ve Eflatun gibi düşünürlerin çocuk eğitime çok önem verdiği) bilinmektedir. Konfüçyüs ve Mısır medeniyeti M.Ö. 230 yıllarında çocuk eğitimi onlar için çok önemliydi (Onur, 2004: 18).

5.8.1 Kurum Bakımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik bakım modellerinden olan kurum bakımının bu çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Kurum bakımının bu genç yetişkin adayları üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri üzerine literatürde yer alan çeşitli çalışmalar aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

5.8.1.1 Kurum Bakımının Olumlu Yönleri

Kurum bakımının korunma ihtiyacı olan çocuklar üzerinde olumlu yönleri mevcuttur. Bu olumlu yönlerinden birini de Demirbilek (2000) yaptığı çalışmada aktarmıştır. Yetiştirme yurtlarında kalan korunma ihtiyacı olan çocukların topluma yeniden kazandırılmaları, onların sosyal uyum süreçleriyle yakından ilintilidir. Bu çocukların çoğunluğunun ya aileleri bulunmamakta ya da aileleriyle ilişkilerinde kopukluk ve ya düzensizlik görülmektedir. Hayatlarında aile büyük ölçüde etkisini yitirdiğinden, sosyalleşme sürecinde aile kurumunun rolü ve fonksiyonu azalmıştır. İşte bu noktada kurum bakımı bu fonksiyonu üstlenmektedir.

Olumlu yönlerinden bir kaçı da, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik düzenlenen ulusal mevzuatlardaki bu çocukların sosyal uyum ve toplumsal entegrasyon süreçlerinin desteklenmesine yönelik yasalar ve yönetmeliklerde görülmektedir.

Yetiştirme yurtları, korunma ihtiyacı olan çocukların topluma entegrasyon ve sosyal uyum süreçlerinde onları eğitim ya da bir işe yerleştirme yoluyla meslek sahibi yapmak ve bu sayede geleceklerinin güvence altına alınmasını sağlamakla yükümlüdürler. Yurtlardaki yetişkin adayları ilk ve orta öğretim kurumlarına gönderilerek eğitimleri devam etmekte; eğitim giderleri ise yurt yönetimi tarafından karşılanmaktadır. Yurt yönetimi bu çocuklara okul durumlarına ve yaşlarına uygun ölçüde harçlık da vermektedir⁵.

Okul çağında olup da, ilkokul sonrası eğitimleri sağlanamamış korunma ihtiyacı olan çocukların meslek sahibi yapılması⁶ kurum bakımının olumlu yönlerindedir. Korunma ihtiyacı olan çocuklar, bu amaçla kuruma bağlı işyeri ve atölyeler ile kamu ve özel kesim işyerlerinde çırak veya işçi konumunda

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız; 15.04.1997 tarih ve 22990 sayılı Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız; 27.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu 25/2 maddesi.

çalıştırabilmektedir⁷. Kurum bakımında kalan korunma ihtiyacı olan çocukların meslek sahibi yapılmaları amacıyla, ayrıca kamu kurum ve kuruluşları da her yılbaşında, hangi statüde olursa olsun serbest kadro mevcutlarının binde biri oranındaki kısmını reşit olmuş söz konusu bireylere tahsis etmekte; yurt yönetimi tarafından müracaatları yapılanlar arasında sınavı kazananlar göreve alınmaktadır⁸.

Korunma ihtiyacı olan çocukların sosyal hayata entegrasyonlarının sağlanması ve boş zaman değerlendirmelerinin verimliliğinin artırılması adına yurtlarda film gösterileri gerçekleştirilmekte, maçlar ve konserler düzenlenmekte ve kamp faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ayrıca bu çocuklar sinema, tiyatro ve kütüphane gibi yerlere götürülmektedir. İlâveten bu çocukların müzik, resim, tiyatro, halk oyunları ve sportif faaliyetlere yönelmeleri ve bu alanlardaki faaliyetleri izlemeleri sağlanarak fiziksel ve psiko-sosyal gelişimlerine yardımcı olunmaktadır⁹. Ayrıca, kız çocukları ile ilgili olarak korunma kararı devam ederken evlenmeleri durumunda bu çocuklara en yüksek Devlet memuru aylığının bir buçuk katı tutarında evlenme yardımı yapılmakta, çeyiz ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan bu yardım yalnızca bir defaya mahsus karşılanabilmektedir¹⁰.

5.8.1.2 Kurum Bakımın Olumsuz Yönleri

Kurum bakımı getirilerinden çok götürüleriyle tartışılan bir bakım modeli olarak görülmektedir. Bu yüzdendir ki literatürde olumlu yönlerinden çok olumsuz yönleri üzerinde durula gelmiştir. Kurum bakımının mevcut sakıncaları görmezden gelinememektedir.

Şahin (1975:36); bu sakıncaları şu şekilde özetlemiştir:

- Her çocuk şefkate ve kendine yakın olan birinin sevgi, anlayış ve güvencesine muhtaçtır. Bunun için özel eşyaları, odası olmalı, alışveriş yapabileceği, arkadaşlarını kabul edebileceği ekonomik olanakları bulunmalıdır. Ne var ki, kurum bu olanakları ona sağlayamaz,

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız; : 28.11.1983 tarih ve 18235 Korunmaya Muhtaç Çocukların İş ve Meslek Sahibi Olabilmeleri İçin İşyerlerinde Çalıştırılma Esaslarına İlişkin Yönetmelik.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız; 27.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Ek Madde 1' e ve 02.03.1995 tarih ve 22218 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız; 15.04.1997 tarih ve 22990 sayılı Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik Madde 44 ve 45.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız; 27.05.1983 Tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Madde 32.

- Kurumda anne özlemi ya da sık sık bakıcı değiştirmek söz konusu olup; bu durum çocuk üzerinde olumsuz etki yaratır,
- Kurumun geniş binaları, koridor ve merdivenleri, gürültü olmasına olanak vermekte ve bu durum çocuğu korkutarak huzursuz kılmaktadır,
- Bazı çocukların (özellikle 3 yaşından küçük çocukların) özel bakıma ve anne kucağına ihtiyaçları vardır. Kurum bakımı ise, bu ihtiyacı karşılayamaz,
- Nihayet, yetim çocuklar, bir aileye ait olma ihtiyacı duymaktadırlar. Ancak, ne yazık ki kurum bu ihtiyacı da cevaplayamamaktadır.

Çivi ve Arkadaşları (1993) kurum bakım modelinde öncelikli olarak korunma ihtiyacı olan çocukların maddi gereksinimlerinin karşılanmaya çalışıldığı ancak toplumsal ve psikolojik gelişimleri için uygun ortamların hazırlanmasında yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda Kurum bakımın modellerinden olan yurtlardaki bürokratik değerlere bağlı örgütsel yapı ve ilişkiler ağı, aile ortamında kök salan, gelişen sevginin ve bağların bu ortamda gerçekleşmesini büyük ölçüde engellemektedir (Cılga, 1986).

Kurum bakımının olumsuz etkilerinden ülkemizde yoğun olarak etkilenen grup ise, korunma ihtiyacı olan ancak aile yanında yaşamını sürdürebilecek genç yetişkin adayları olduğu ifade edilmektedir. Ne var ki, çocukların, sırf ekonomik yetersizlikler ve parasız eğitim almaları, işe yerleştirilmeleri gibi nedenlerle ailelerinden ve yakın çevresinden uzaklaştırılmalarının, birtakım sakıncaları da beraberinde getirdiği bilinmektedir. Kurumlar, her ne kadar çocuğun bazı maddi ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olabilseler de, kesinlikle ailenin ve çevrenin ona verebileceği sevgi, şefkat ve değer yargılarını vermekten uzak kalabilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda, çocuk ve toplum sağlığı için en uygun yolun, çocuğun kendi ailesi tarafından bakılması ve yetiştirilmesi olduğu, ancak bu gerçekleştirilemediği takdirde diğer bakım yöntemlerinin devreye girmesi gerektiği, bunlar içinde de en iyi bakım yönteminin, çocuğun koruyucu bir aile yanına yerleştirilmesi olduğu ifade edilmektedir (Danışman, 1962).

Saltz (1973:166) yaptığı bir araştırmada; kurum bakımının çocuğun gelişimi üzerindeki olumsuz etkisinin anne yoksunluğu ile bağlantılı olduğunu ifade etmiştir. Aileden özellikle de anneden mahrum olmanın çeşitli düzeylerde davranış

bozukluklarının nedeni olduğu bilinmektedir. Örneğin “kısmi mahrumiyet” durumunun beraberinde endişe, aşırı sevgi gereksinimi, güçlü bir intikam duygusu ve bunlardan doğan suçluluk davranışı bunalımını getirebildiği ifade edilmektedir. İç dünyasındaki buhran ve yıkımları, bu tür tepkilerle yanıtlayan çocuğun sinir sisteminde bozukluklarla beraber davranış ve karakter yapısında bozukluklar gerçekleşebilir. Yapılan araştırmalar ilişki yetersizliğinden gelen yoksunluk ile ilgili olarak, kurum bakımında olan çocuklarda üç safhadan oluşan bir davranış bozukluğuna işaret etmektedir. Bunlar a) Sebepsiz yere ağlama, bağırma safhası b) Kilo kaybı ve gelişmenin durması safhası c) Çekilme ve ilişki reddi safhası olarak ifade edilmektedir (Yavuzer, 2005: 17-18).

Yörükoğlu, (1993:32-33) yuvalarda yetişip de okul çağında ve daha sonraki yıllarda izlenen çocuklarda şu ortak özellikler bulunduğu ifade etmiştir: İlk göze çarpan nokta, genel bir ilgisizlik ve çevreyi umursamazlıktır. İnsanlara sokulamaz, kolay arkadaşlık kuramazlar, merak ve girişkenliklerinde azalma mevcuttur. Öğrenmeye karşı ilgisiz kalabilmekte ve okulda başarı düzeyleri çok düşük olmaktadır. Anlama ve öğrenim yetenekleri sınırlı olmaktadır. Düşünceleri ve kavramaları zayıf kalmaktadır. Kısacası, zekâları donuk, duygusal tepkileri de künttür. Sevgiye açtırlar. Birçoğu kavgacı ve saldırgan olur. Bunların içinden yetişkin çağda suça yönelenler çıkar.

Kök (2000)’ün araştırmasında elde ettiği aşağıda belirtilen bulgular; kurum bakımının olumsuz yönleri üzerine değerli bilgiler içermektedir.

- Öğrencilerin obsesif-kompulsif belirti düzeyleri oldukça yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin çeşitli kaygıları vardır. Bu kaygıları, azaltmak veya bastırmak amacıyla bu tür düşünce ve eylemlere başvurduklarını ifade edilmiştir.
- Kişilerarası duyarlılık belirti düzeylerinin de, oldukça yüksek olduğunu görülmektedir. Yetiştirme Yurdu’nda kalan öğrencilerde genel bir ilgisizlik, çevreyi umursamazlık olduğu, insanlarla ilişkilerde güçlük çektikleri, kolay arkadaş edinemedikleri belirtilmiştir.
- Bu öğrencilerin depresyon belirti düzeyleri de oldukça yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Bu çocukların, diğer çocuklar gibi aile ortamında veya onların yararlandıkları imkânlarla sahip olmadıkları için kendilerini değersiz gördükleri gözlemlenmiştir. Bu nedenle, çevreyle olan ilişkilerini azalttıkları, algılama ve

yorumlamada güçlük, genel bir karamsarlık, ümitsizlik, motivasyon eksikliği yaşadıkları ve somatik belirtilere sahip oldukları gözlemlenilmiştir.

•Anksiyete belirti düzeyleri de yüksek tespit edilmiş olan bu öğrencilerde, sürekli bir gerginlik ve huzursuzluğun olduğu ifade edilmiştir.

•Bu çocukların öfke ve düşmanlık belirti düzeylerinin de yüksek tespit edilmiştir. Büyük çoğunluğun çabuk öfkelenme, sinirlilik, kızma, bağırma, karşı koyma gibi duygu ve düşüncede oldukları gözlemlenilmiştir.

•Yetiştirme Yurdu'nda kalan öğrencilerin fobik anksiyete belirti düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre, bu öğrencilerin yoğun korkulara sahip olmadıkları ifade edilmiştir.

•Paranoid belirti düzeyleri yüksek tespit edilmiştir. Bu çocuklar, düşmanlık, şüphe, büyüklük, bağımsızlığını kaybetme korkusu gibi davranışlara sahip oldukları ifade edilmiştir.

•Bu çocuklarda psikotizm belirti düzeyi de yüksek tespit edilmiştir. Öğrencilerin insanlardan giderek uzaklaşma, içe kapanma gibi durumlara sahip oldukları belirtilmiştir.

Yurtlarda kalan korunma ihtiyacı olan çocuklarda çatışma davranışı yoğun olarak görülmekle beraber; ilgisizlik, çevreyi umursamazlık, insanlarla iletişime geçememe, arkadaşlık bağlarının kurulamaması, öğrenmeye karşı isteksizlik, saldırganlık, çalma ve okuldan kaçma gibi ortak davranış örüntüleri görülebildiği gözlemlenilmiştir (Demirbilek, 2000).

Görüldüğü gibi kurum bakımı altında yaşamak yukarıda yapılan araştırmalarda değinildiği gibi sosyal, algısal, fiziksel, zihinsel ve duygusal alanlarda birçok farklı mahrumiyetin karışımına maruz kalmakla ilişkilendirilmiştir (MacLean, 2003).

5.8.2 Dünyada Kurum Bakımı

Dünyada kurum bakımının nasıl geliştiğini incelemek için öncelikle, bu alanda öncü olan batı toplumlarındaki gelişmelere göz atmamız gerekir. Batıdaki gelişmelerin başlangıcını 17. Yüzyıla dayandırmak mümkündür. Kurum bakımının

batılı toplumlardaki gelişimi irdelendiğinde çocuk refahı alanını da incelemek gerekir.

Çocuk refahı hizmetlerinin tarihsel gelişimine kısaca göz atılırsa; bu alan, sosyal hizmetleri düzenleyen ilk yasa olarak bilinen İngiltere’de Kraliçe Elizabeth 1 zamanında 1601 yılında çıkarılan Yoksullar Yasası’nın içeriğinde yer aldığı bilinmektedir. Yasa gereğince, anne-babaları, ya da büyükanne-büyükbabaları tarafından bakılmayan çocukların yün ticareti yapan ailelerin yanında el tezgâhlarında çalışmak üzere çırak olarak verilmesi, çıraklık süresinin erkek çocuklar için 24, kız çocuklar için 21 yaşın ya da evleninceye kadar devam etmesi şeklinde düzenlendiği belirtilmektedir (Friedlander, 1966: 21). İngiltere’de başlayan bu hizmet, Koloni devrinde Amerika’da korunma ihtiyacı olan çocukları bir koruma yolu olarak çıraklık biçiminde 19. Yüzyıla kadar sürmüştür. Çıraklık dışında çocukların korunması için yapılan hizmetlerin diğer bir türü Almhouse adı verilen yardım evlerinde çocukların barınma ve bakımının sağlanması olmuştur. Ancak bu yardım evlerinde yeterli beslenme, sağlık gibi çocukların temel gereksinimlerinin karşılanma düzeyi çok düşük olduğundan çocuklarda yüksek düzeyde hastalık ve ölüm oranı gözlenmiştir; ayrıca burada verilen eğitimin de, çocukların kurumdan ayrıldıktan sonra iş bulmayı ve toplum yaşamına uyum sağlamayı desteklemediği belirlenmiştir. Bu deneyim sonucunda kaydedilen bir gelişme çocuklardan çeşitli grupların yardım evlerinden alınarak, bunlar için özel kurumların açılması olmuştur. Çocukların korunmasıyla ilgili kurum bakımı hizmetlerinde başka bir gelişme, 1864’de yalnız çocuklar için Manson’da bir yardım evinin açılmasıdır (Fink, 1983: 195).

İlk defa 1601 yılında Yoksullar Yasası içinde yer alan korunma ihtiyacı olan muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler çağımızda gelene kadar üç önemli aşama kaydetmiştir. Bunlar parasal yardım, çocuk bakım hizmetleri ve çocuk yerleştirme hizmetleri olarak özetlenebilir. Verilen çeşitli hizmetlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonunda olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde tartışılmış; çocukların yaşadığı güçlüklerin onları en az örseleme düzeyinde çözümlenmesi çocuk refahı alanının odağını oluşturmuştur. Dünyada ve özellikle batılı toplumlarda gelinen son nokta, korunma ihtiyacı olan çocukların bakımının olabildiğince aile

ortamında gerçekleştirilmesidir. Kurum bakımı geri planda kalan bir bakım türü haline dönüşmüştür.

5.8.3 Türkiye’de Kurum Bakımı

Günümüz Türkiye’sinde kurum bakımının hangi düzeyde olduğunu incelemek gerekirse; Türk topluluklarında çocuğa ve kimsesiz çocuklara her zaman ilgi gösterilmiş ve onların toplumla bütünleşmesi için gerekli uygulamalar yapılmıştır. Kurum olarak korunma ihtiyacı olan çocuklara hizmet veren müesseselere Selçuklular zamanında rastlanmaktadır.

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde kurulan vakıflar toplum yaşamında önemli işlevleri olan kurumlardır. Bunlar arasında en eskilerinden olan Mahmut Han’ın hükümdarlığı süresinde (1271-1304) Tebriz yakınında kurulan büyük vakıflar arasında bir de öksüz ve kimsesiz çocuklar için yüz kişilik bir kurum bulunduğu bilinmektedir. Osmanlılar döneminde Orhan Gazi’den başlayarak bütün padişahların hanedan vakfiyeleri kurdurma geleneğini sürdürdükleri bilinmektedir. Ayrıca “Avarız Vakfı” denen kurumlar doğal afetlerde yoksul, kimsesiz, dul ve öksüzlere yardım ederlerdi. Fatih Sultan Mehmet vakıflarında da kimsesiz ve yoksul çocuklar okutulur ve para yardımı yapılırdı. Osmanlı devrinde 19. Asırda kurumsallaşan sosyal yardım kuruluşları arasında Darüşafaka, Darülaceze ve Kızılay’ı önemle anmak gerekir. Darüşafaka yetim çocuklara okuma, özellikle iyi okuma olanakları sağlamış, günümüze kadar varlığını sürdüren Darülaceze’de ise düşkün, kimsesiz yaşlıların yanı sıra yetim ve terk edilmiş çocuklar bakılma ve yetiştirilme imkânı bulmuşlardır (Ünlü, 1987: 5). 1868 yılında Tuna valisi Mithat Paşanın açtığı İslahhaneler korunma ihtiyacı olan çocukları kısmen içine alan bir kurumdur. Osmanlı dönemindeki bu kuruluşlar doğrudan korunma ihtiyacı olan çocuklar için oluşturulmuş değildir. Bu vakıf ve hayır kurumları, toplumdaki dezavantajlı kişiler için kurulmuş yerlerdir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların doğrudan faydalanabileceği kurum bakımı örneklerinden bir tanesi Darüleytamlardır. Balkan ve Trablus harplerinin babasız bıraktığı sayısız şehit yetimlerinin, devletçe himayesini ve eğitimini hedef tutan ilk önemli adım 1915’de Darüleytam (Öksüz Yurdu) müesseselerinin Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı) tarafından kurulmasıyla atılmıştır (AYYSD, 1971: 8). Darüleytam kısaca yetimhane, yetimler evi ya da öksüzler yurdu anlamına

gelmektedir. Daha ayrıntılı bir anlatımla darüleytamların, ülkenin kimsesiz ve çaresiz çocuklarını meslek hayatına hazırlamak amacıyla devlet tarafından açılmış şefkat ve terbiye kurumları olduğu bilinmektedir. İlk darüleytam Bebek Yalısında hizmete girmiştir. Daha sonraki yıllarda darüleytam sayısı altmış ikiye yükselmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonlarına doğru bir yasa ile tüm darüleytamlar Maarif Nezaretine bağlı bir genel müdürlük halinde birleştirilmiştir. Darüleytamların işleyişi tarım ve sanat öğretimine yönelmiştir. Buna bağlı olarak üretime ve işletmeciliğe ağırlık tanınmıştır (Erkan 1987: 61-62). Darüleytamların belirli bir süre sonra gereken işlevleri yerine getirmediği anlaşıldığı için 1926 yılında çıkarılan bir yasa ile kaldırılmıştır. Devlet eliyle kimsesiz çocuklar için kurum bakımı Himaye-i Etfal cemiyeti ile sürdürülmüştür. Himaye-i Etfal Cemiyetinin, Darüleytamların kapatılmasıyla ortaya çıkan bir kurum olduğunu düşünmemek gerekir. Çünkü her iki kurum da aynı yıllarda korunma ihtiyacı olan çocuklar için hizmet veren kuruluşlardır. İki kurumun birbirinden bağımsız olarak aynı yıllarda hizmet vermesinin sebebi, o dönemin kısa bir tarihsel özetini yaparsak daha iyi anlaşılacaktır. 1900' lü yılların başında Osmanlı devletinde iki hükümet bulunmaktadır. Bunlardan biri merkezi İstanbul olan Osmanlı hükümeti diğeri ise merkezi Ankara olan Türkiye Cumhuriyeti hükümetidir. Osmanlı devletinin kurumu olan Darüleytamlar 1926 yılında kapatılınca korunma ihtiyacı olan çocukların bakımını Himaye-i Etfal cemiyeti devam ettirmiştir.

Kurtuluş savaşının en buhranlı dönemi olan 30 Haziran 1921'de kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetinin çalışmalarına hemen başlayamadığı, yurdun bütünlüğü, milletin egemenliğini sağlamak için cepheye koşan kahraman babaların, cepheye cepheye yetiştirmeye koşan fedakâr anaların çocuklarına kucağını açan kurumun 1 Ekim 1921 tarihinden itibaren esas çalışmalarına başladığı görülmektedir (Çavuşoğlu, 2005: 4).

Korunma ihtiyacı olan çocukların bakım ve yetiştirilmesinde büyük hizmetler veren ve bir dönem adı Çocuk Esirgeme Kurumu olan cemiyet, milli mücadele yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyeti adıyla kurulmuştur. Himaye-i Etfal cemiyeti Kurtuluş Savaşına katılan ana ve babaların arkada bıraktıkları çocuklara bakmak üzere kurulmuştur. O zaman bilindiği üzere büyük can kaybına sebep olan savaş yüzbinlerce çocuğun yetim kalmasına sebep olmuştur. Bu kurumun görevi T.B.M.M. tarafından desteklenmiş ve 1922 yılından sonra yaptığı yardımları artırmıştır.

Çocuklara yiyecek, giyecek, sağlık muayeneleri, ilaç, tedavi, ders araç ve gereçleri v.b. yardımlar yapmıştır. 1923-1925 yıllarında Çocuk Esirgeme Kurumu şubeleri her il ve ilçe merkezinde hatta nahiyelerde açılacak kadar yaygınlaşmıştır (Çağlar, 1973).

Himaye-i Etfal cemiyeti cumhuriyet dönemiyle birlikte Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak birçok il ve ilçe merkezinde hizmetlerine devam etti. 24 Mayıs 1983 tarihinde 2828 sayılı kanunun kabulü ile birlikte Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ismiyle hizmet vermeye devam etmiştir. 8 Haziran 2011 tarihinde 27958 sayılı resmi gazetede yayınlanan 633 numaralı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kanunu tamamen değiştirildi ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kapatılarak kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adı altında hizmet sunumuna devam etmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılmadan önce devlet bakanlığına bağlı genel müdürlük boyutunda hizmet sunmaktaydı. Yeni teşkilat yapısına göre Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı müsteşarı ve müsteşara bağlı bulunan üç müsteşar yardımcısından birine bağlı Çocuk Hizmetleri genel müdürlüğü adı altında hizmet sunmaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun 2828 sayılı kanun uyarınca üstlendiği diğer alanlar; yaşlılık, özürlülük, aile ve kadın hizmetleri; çocuk hizmetlerinde olduğu gibi müsteşar yardımcısına bağlı genel müdürlük olarak hizmet vermektedir. Bu kararname ile taşralarda bulunan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu hizmet birimlerinin iki yıl içinde İl Özel İdarelerine devri kararlaştırılmıştır. İçinde bulunduğumuz tarih itibari ile bu devir işlemleri ve süresi halen devam etmekte ve bu süreci yaşamaktayız. Taşralardaki kurumların İl Özel İdarelerine devredilerek buradaki hizmet sunumu yerel yönetimler tarafından verileceği anlaşılmaktadır.

Kurum bakımının tarihsel köklerine kısa bir şekilde göz attığımızda geçmişinin nerdeyse insanlık tarihi kadar eski olduğunu görmekteyiz. Kurum bakımının korunma ihtiyacı olan çocukların barınması ve topluma adapte olmaları için önemli bir işlevi olmasına rağmen bazı eksik yönleri de bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki korunma ihtiyacı olan çocukların bakımının nasıl olduğunu incelediğimizde kurum bakımı yerine çocuğun bir aile yanında bakımının sağlanmasına ağırlık verildiği görülmektedir. Yapılan birçok araştırmada kurum bakımındaki çocukların aile

ortamında yetişen çocuklara oranla kişilik ve beden gelişimlerinin zayıf olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Aile kurumunun çocuğun gelişimindeki önemi anlaşıldığı için gelişmiş ülkelerdeki korunma ihtiyacı olan çocukların bakımı olabildiğince aile ortamında yapılmaya dikkat edilmektedir.

6 FARKLILIK BAĞLAMINDA KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK VE KURUM BAKIMI

Bu bölümde kurum bakımının bir farklılık olup olmadığı ve farklılığın toplumsal bağlamı üzerinde durulacaktır. İlk olarak normallik, farklılık, dışlanma, ötekileştirme konuları etiketleme teorisi, sosyal kimlik kuramı ve sosyal kategorileştirme kuramı gibi teorik bilgiler incelenecektir. Daha sonra kurum bakımında yetişen çocuklara yönelik bakış açıları konusunda yeterli araştırma olmadığı için kurum bakımında yetişen çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar üzerinde durulacaktır.

Yaygın olan ve toplumun çoğunluğunda hemen hemen aynı biçimlerde ortaya çıkan olgular normal olgulardır. Diğer olgular süreksiz ve istisnai oldukları için patolojik olarak tanımlamak mümkündür. Bundan dolayı yaygın olmayan tüm durumlar farklılık olarak algılanabilir (Durkheim, 2004: 136-142).

Türk Dil Kurumuna göre farklılık kavramı; “Farklı olma durumu, ayrımlılık, başkalık” şeklinde tanımlamaktadır. Yine Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre, felsefe alanında farklılık; “Doğal, toplumsal ve bilince dayanan her olay ve olguyu bütün ötekilerden ayıran özellik” şeklinde ifade edilmektedir¹¹.

Toplumunu oluşturan bireyler benzer ihtiyaçlarını farklı biçimlerde karşılayabilmektedirler. İnsan ihtiyaçlarının genelliği bu ihtiyaçları karşılama yollarının da genelliğini zorunlu kılmaktadır. Bu durumun kendisi bir patoloji olabileceği gibi dil, din, etnik yapı, bir grubun üyesi olma, cinsel tercihler, kimi fiziksel, mental ve sosyo-demografik özellikler de birer farklılık olarak, normallik algısının dışında değerlendirilebilir (Küçükkaraca, 2002: 89).

Farklılık kavramına temel oluşturabilecek kuramların çoğu sosyal psikoloji alanından gelmektedir. Bu kuramlardan özellikle sosyal kimlik kuramı; benlik, ben

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/>.

ve öteki gibi kavramlar, süreç ve kuramları bünyesinde barındıran bir temel oluşturduğu için bu kavramlar üzerinde durulacaktır.

Kimlik, bir birey veya gruba ilişkin bir resim ve adresi ifade etmektedir. İnsanın kendisini nasıl tanımladığı bir fotoğrafı ifade ederken; kimliğin diğer kişi veya gruplarla ilişkiler zeminine oturan kısmı adres fikrini (kimliğin konumlama boyutunu) oluşturur. Aslında kimlik kavramında bu iki yan iç içe geçmiştir. Buradaki adres fikri, sabit ve herkes için aynı mesafede olan bir adresi ifade etmemektedir. Nitekim herkes çoğu zaman, bazı kişi ve gruplara yakın, diğerlerine uzak olunan bir yerde durmaktadır. Ayrıca, diğerleriyle kurulan bu ilişkinin mesafesi de zaman içinde değişebilir. Bu noktada, diğerleri; dost veya düşman, benzer veya farklı, tanıdık veya yabancı, ortak veya rakip, yanımızda veya karşımızda, sıcak veya soğuk, yakın veya uzak olarak dünyada yer almaktadır (Bilgin, 2007:109).

Sosyal kategorileştirmenin, çevreyi sistematikleştirerek insana çevresel değişikliklerle baş edebilme imkânı vermek ve olumlu kimlik yaratmak gibi işlevlerinin yanı sıra yaratmış olduğu bazı yanlışlıkların da bulunduğu bilinmektedir. Nitekim sosyal kategorileştirme; grup içi benzerlikleri artırıp gruplar arası farklılıkları büyütürken algılarımızda bir sapmaya neden olabilmektedir. Bununla birlikte, grubun bütün üyelerinin birbirine çok benzer olarak algılanması nedeniyle üyeler arasındaki çeşitliliğin göz ardı edilmesi, kategorileştirmenin bir diğer sonucu olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, kategorileştirme nedeniyle gruplar arasındaki farklılıkların olduklarından çok daha fazlaymış gibi değerlendirilebileceği ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999: 250-251).

Farklılık, tek başına bir anlam ifade etmez. Kişinin farklı olma durumu normal diye tanımlanan gruba göre biçimlenir. Farklı olan grup normal gruba göre farklılığını anlar ve bu iki sistem arasındaki etkileşimi sistematize eden temel kaynaklardan bir tanesi Etiketleme Teorisi'dir.

Etiketleme teorisinin öne sürdüğü görüşlerin, sosyal psikolojide Mead'den kaynaklanan ve benlik kavramının şekillenmesinde diğerlerinin rolünü vurgulayan görüşlerle paralellik gösterdiği bilinmektedir. Bir kişiye yapılandırılan etiketler, diğerlerinin bu kişi karşısındaki davranışlarını etkilemekte olduğu ve sonuçta kişinin diğerleriyle etkileşiminin, etiketin damgasını taşıdığı ifade edilmektedir (Bilgin, 2003: 112).

Etiket “biz” ve “onlar” arasındaki ayrıma işaret etmektedir. Etiketlenen kişilerin farklı olduğuna yönelik kesin inanışlar olduğunda ya da bu farklılığın normal kabul edilenden oldukça uzakta olduğuna inanıldığında, stereotype’lerin¹² oluşması ve onlara olumsuz özellikler atfetmek kolaylaşmaktadır. Bu etiketlenen kişilerin gerçekte tam olarak bir insan olmadığı düşüncesine kadar gidebilmektedir (Link ve Phelan, 2001: 370).

Etiketleme bir dışlamaya yol açar. Etiketlenen kişiler farklı boyutlarda, toplumsal yaşamdan dışlanabilirler. Dışlanmanın özünde ise dışlanan kişi ile yakınlıktan kaçınma vardır. Bu duruma sosyal mesafe kavramı ile açıklık kazandırılabilir.

Etiketlenen kişiler öteki olarak kategorize edilirler. Bu durum farklı olan bireylerin benlik saygılarını yoğun bir şekilde zedeler. Kişilerin öteki olarak değerlendirilmeleri nitelik olarak “ötekileştirme” kavramını taşımaktadır.

Bilgin (2007: 176)’e göre ötekileştirme kavramı ayrımcılığın ve önyargıların bir arada görüldüğü, öteki kavramı olarak ifade edilmektedir. Diğeri, öteki, yabancı, başkası gibi sözcükler, insani çeşitliliği gösterdiğini, bu kavramlar, ben veya bizden farklı olan veya farklı olarak tanımlanmış olan birileri olabileceğini ve ötekilik veya başkalığın, bir kişi veya gruba atfedilen bir özellik olduğunu ifade etmiştir.

Ötekileştirme kavramının yanı sıra bir de “sosyal dışlanma” kavramı, farklılığın temellerini oluşturan diğer bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır.

1970’lerin ilk yarısında Fransız Hükümeti’nin Sosyal İşler Bakanlığı Sözcüsü Lenoir, kavramı: fiziksel ve ruhsal engelliler, intihara meyilli kişiler, bakıma muhtaç çocuk ve yaşlılar, suiistimal edilen çocuklar, madde bağımlıları, suça itilmiş çocuklar, tek ebeveynler, marjinaler, asosyal kişiler ve topluma uyum sağlayamayan uyumsuzları tarif etmek üzere kullanmıştır (Atasü-Topçuoğlu ve Akbaş, 2009: 521).

Sosyal dışlanma, kurbanı korkutmaya, üzmeye ya da zarar vermeye yönelik olarak yapılan fiziksel, sözel ya da psikolojik saldırıya maruz kalma olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, sosyal dışlanma, bir tür şiddete uğramadır ve

¹² Stereotype: Bir grubun bütün üyelerine yönelik sabit, aşırı basitleştirilmiş, aşırı genelleştirilmiş, genellikle önyargılı bir kanı; bir grubun tüm üyelerinin paylaştığı düşünülen olumlu veya olumsuz özellikleri taşıyan bilişsel bir şema. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Psikoloji Sözlüğü, <http://www.termbank.net/psychology/6590.html/>.

dolayısıyla önemli bir stres faktörüdür. Çünkü varoluşa fiziksel, sosyal ve psikolojik bir tehdit olarak algılanan bir durumdur. Sosyal dışlanma ile eş anlamda kullanılan birtakım kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar, aforoz edilme, reddedilme, itilme, ayrımcılığa maruz kalma, etiketlenme, damgalanma, önyargıya maruz kalma, ihanete uğrama, ortada bırakılma, ilgiye, sevgiye karşılık alamama, ihmal edilme, zorbalığa uğrama, aşağılanma, yalnız kalma olarak sıralanabilir. Sosyal dışlanmanın iki öznesi bulunmaktadır: birincisi dışlayanlar ve ikincisi dışlananlardır. Dışlananlar genellikle çocuklar ve ergenlerdir. Diğer yandan dışlayanlar, bireyler yerine küçük grupları içermektedir. Dışlayanların genellikle bireyler yerine küçük gruplar olması, grup dinamiklerinin devreye girmesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal dışlanmanın diğer bir öznesi olan dışlananlar ise hem bireyler hem de gruplar olabilmektedir (N.H. Şahin, 2009: 27).

Sosyal dışlanma kavramı, sosyal bütünleşmenin her zaman tam olarak gerçekleşmediğini, toplumsal düzenin bazı grupları dışarıda bırakabilecek şekilde katmanlı bir yapı gösterdiğini düşündürdüğü ifade edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal dışlanma; fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik hali ve sosyal dışlanmış birey ve gruplar, eşitsizliğe uğramış, her türlü riske karşı; korunmasız, savunmasız ve zayıf kişiler olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Sosyal dışlanma, farklı kaynaklar ve farklı süreçlerle (ekonomik, sosyal, kültürel ve politik) bağlantılı olması nedeniyle çok boyutlu bir kavram olarak tanımlandığı ifade edilmektedir (Sapançalı, 2005: 54).

Cılga (1989)'nın "Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ile Yetiştirme Yurtları" adlı araştırmasında, yetiştirme yurtlarında bakılan ve ailesi yanında yetişen gençlerin toplumsallaşma süreci incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre yurttan kalan gençlerin sıkı disiplinle yetiştirildiği, ailesinin yanında yetişen gençlerin ise daha bağımsız oldukları tespit edilmiştir.

Burada asıl konu farklılığı korunma ihtiyacı olan çocuklarla birlikte ele almaktır. Kurum bakımındaki çocuklar ilk önce aileleri olmadan bir yurttan yaşamlarını sürdürmeleriyle diğer çocuklardan farklıdır. Onları diğer çocuklardan farklı kılan tam da bu kısımdır. Bir aile ortamı olmadan yaşamını sürdüren çocuklar farklı görünmeye, dışlanmaya, öteki olmaya mahkûmdur. Biz değil onlardır, "o" ayrıdır diğer çocuklar için. Sadece çocuklar için değil aynı zamanda yetişkin insanlar

için de ötekidir. Yapılan araştırmalarda kurumlarda kalan çocuklara ilişkin insanların bu çocuklar hakkında ne düşündükleri sorulduğunda çocukların ilerde suçlu bireyler olacaklarını, asla yükseköğrenim kurumlarında okuyamayacaklarını söylemektedirler. Aileleri olmamasından dolayı kafalarına buyruk hareket ettiklerini, sevgi göremedikleri için çok şımarık olduklarını söylemektedirler.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar, her zaman damgalanmaya maruz kaldıklarından dolayı yaşamları boyunca bu etiketlenmelerle yaşayacaklardır. Etiketlemenin getirdiği önemli sonuçlardan (güven eksikliği, sevgi eksikliği, şiddete meyillilik) dolayı önemli boyutlarda etkileneceklerdir. Bu çocuklar hayatları boyunca insan olarak muamele görmediklerini dile getirmektedirler. Her zaman dışlanan konumdadırlar ve tüm hayatları boyunca toplum tarafından öteki birey haline getirilirler.

Peki, bunca dışlanma, ötekileştirme söylemlerinin nedeni nedir? İnsanlar bu çocukları hangi özelliklerinden dolayı farklı birey olarak algılar. Neden yurttan kalan çocuk ismiyle değil de “yurtlu” olarak nitelendirilmek zorundadır? Bu soruların bütün cevapları muhtemelen çocukların yurttan kalmalarından kaynaklanmaktadır. Yurttan kaldığı için çocuğa farklı gözle bakılıyor. İnsanlar; “O ailesinin yanında kalmıyor, sevgi görmüyor, ilgi görmüyor, kendine ait olmayan bir yerde, kendine benzer çok sayıda çocukla bir arada küçük yaşta hayatını idame ettiriyor” görüşünü kendilerine aşılama yöntemidir. O zaman farklılığın ortadan kaldırılmasına yardımcı olacak tek seçenek, kurum bakımının bırakılmasıdır. Belli bir zamana dek kurum bakımının dışında başka bir bakım seçeneği bulunmamaktayken; devlet artık koruyucu aile sistemi ve benzeri bakım modellerini ülkemizde uygulamaya almıştır.

Diğerleri tarafından farklı görülen çocuklar, sosyal ortamlarında sadece kendinden olanlarla arkadaşlık etmeyi yeğlemektedir. Aslında bir kategorileştirme vardır ve korunma ihtiyacı olan çocuklar da bu kategorinin en önemli parçasıdır. Diğer insanların kurduğu bu kategorileştirme sisteminin içerisinde çocuk da ister istemez kendini bu döngünün içerisinde bulmakta ve buna dahil olmak zorundaymış gibi hissetmektedir.

7 MATERYAL VE METOT

7.1 Araştırmanın Metodolojisi

Saha araştırmalarında bilimsel veriler elde etmek amacıyla bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmaktadır. Araştırmanın sağlıklı ve geçerli veriler sunması açısından mutlaka bir araştırma metodolojisine sahip olması gerekmektedir. Bu çalışmada da araştırmanın metodu belirlenmiş olup, araştırmanın metodolojisi hakkında gerekli bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

7.2 Araştırmanın Problemi

Bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan en önemli kurum ailedir. Aile, bir bireyin özellikle bir çocuğun sahip olması gereken sevmeye, ait olma, toplumsal hayata ayak uydurma, beslenme, barınma gibi ihtiyaçlarını sağlamakla yükümlüdür. Bazen aile, yerine getirmesi gereken işlevleri, sorumlulukları üstlenmemekte veya yetersiz kalmaktadır. Bu durumda korunma ihtiyacı olan çocuk olgusu ortaya çıkmaktadır. Devlet, yerine getirilemeyen işlevleri sağlamak için çocukların korunma ve desteklenmesine yönelik sorumluluklar üstlenmiştir.

2828 sayılı kanuna göre, korunma ihtiyacı olan çocuklar; beden, ruh ve ahlaki gelişmeleri tehlikede olup, anne ve babasız, anne ve babası belli olmayan, anne ve babası tarafından terk edilen, anne ve babası tarafından ihmal edilip, fuhşa, dilencilığe, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya ve serseriliğe sürüklenme tehlikesine maruz kalan çocuklar olarak tanımlanmaktadır¹³. Ailenin, çocuğun gelişimindeki rolü üzerine yapılan araştırmalar, Çocuk Hakları Sözleşmesinin ve çocuk refahı alanının temel değerleri doğrultusunda çocuğun sağlıklı gelişimi için en uygun yer olan ailesinin yanında desteklenmesi öncelikli hizmet modeli olarak öne çıkmaktadır. Bu sebeple aynı- nakdi yardımlar, gündüz bakım hizmetleri düzenlenmektedir. Ancak bu hizmetlerin yetersiz kaldığı durumlarda çocuğun toplumsal koruma sisteminde bakılması söz konusudur. Burada öncelikli hizmet evlat edinme, daha sonrasında ise kurum bakım hizmetleridir.

Kurum bakımından faydalanan çocuklar yaşadıkları çevre ile etkileşim halindedirler. Buna karşılık, aile ortamından uzak olan kurum bakımı, diğer sistemler

¹³ Ayrıntılı bilgi için bakınız:27.05.1983 Tarih ve 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu.

tarafından bir farklılık odağında görülmesi de mümkündür. Kurumlarda kalan çocuklara yönelik etiketleyici sıfatların kullanılması, bulunduğu çevrede suçlayıcı bir bakış açısıyla bakılması, kurumda kalan çocukların topluma entegrasyon sürecinde toplumun üzerine düşen sorumlulukları yeterince yerine getirmemesi vb. sorunların olmasına karşın bu alanda yeterince bilimsel çalışmalar yapılmamıştır. Geçmişte kurum bakımından yararlanan bireylerin kurum bakımından ayrıldıktan sonraki süreçlerde toplumsal hayatta karşılaşılabilecekleri olası sorunsallar (kız isteme veya evlilik süreçlerinde, iş hayatı, kurum bakımındayken adli vakaya dahil olma, boş zaman değerlendirme vb.) bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Tüm bu bilgiler dikkate alındığında Bingöl YURT-AY-DER üyelerinin arasında maksimum çeşitlilikte temsiliyet sağlanarak evlenme süreci ve aile yapısı, boş zaman değerlendirme, iş hayatı ve topluma entegrasyon süreçlerinde karşılaşmaları muhtemel sorunları ve geçmişte kurum bakımı deneyimi olan bireylerin sosyolojik bir betimlemesinin oluşturulabileceği düşünülmektedir.

7.3 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, Bingöl YURT-AY-DER üyeleri arasında maksimum çeşitlilikte temsiliyet sağlanarak geçmişte kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin muhtemel sorunsalları ve sosyolojik betimlemesinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin sosyo-demografik özellikleri ne durumdadır?

Kurum bakım deneyimi bulunan bireyler toplum tarafından çeşitli etiketlemelere maruz kalmış mıdır?

Kurum bakım deneyimi bulunan bireyler, evlenme süreçlerinde muhtemel etiketlemeler nedeniyle evlenememe durumu ile karşılaşmışlar mıdır?

Kurum bakım deneyimi bulunan bireyler iş hayatlarında muhtemel etiketlemelerle karşılaşmış mıdır ve ya iş arkadaşları tarafından muhtemel dışlanmalara maruz kalmışlar mıdır?

Kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin aile yapıları nasıl bir durumdadır?

Kurum bakım deneyimleri bulunan bireylerin kurum bakımı altındayken gördükleri/ görüşlere gelen aile fertleri mevcut muydu?

Kurum bakım deneyimleri bulunan bireyler boş zaman değerlendirmeleri ne durumdadır?

Kurum bakım deneyimi bulunan bireyler kurum bakımı altındayken herhangi bir kötü muameleyle maruz kalmışlar mıdır/ kalmışlarsa kalma oranları ne düzeydedir?

7.4 Araştırmanın Önemi

Sosyal hizmet kurumlarında kalan çocuklar çevre ile etkileşim halindedir. Bu etkileşim olumlu ya da olumsuz geri bildirimler yaratabilir. Kurumda kalan çocukların toplum tarafından ötekileştirilmesinin toplumsal bir sorun olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum toplum tarafından ötekileştirilen bu çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan topluma tam katılımlarını engelleyecektir. Kurum bakımının temel amacının kurumda kalan çocukların topluma entegrasyonu olmasına rağmen hem kurum bakımındaki eksiklikler hem de toplumun bu konuda yetersiz kalması sebebiyle çocuğun kurumdan ayrıldıktan sonraki yaşamında yapılan çalışmalarda olumsuzluklar görülmektedir. Bu alanda bu kadar sorunun bilinmesine rağmen yeterince bilimsel çalışmanın yapılmamış olması araştırmanın önemini artırmaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın temel önemi, geçmişte kurum bakımı deneyimi bulunan bireylerin kurum bakım sonrası karşılaşılabilecekleri muhtemel sorunsalların ve mevcut durumlarının sosyolojik bir betimlemesinin yapılarak bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutabilecek olmasıdır.

7.5 Araştırmanın Yöntemi

Özellikle sosyal bilimlerde, yöntem konusunda iki farklı yaklaşım izlenmektedir. Bunlardan biri nitelleyici (kalitatif), diğeri de niceleyici (kantitatif) yaklaşımdır. Kalitatif yaklaşım; düşünce ve varsayımların geliştirilmesinde kullanılırken, kantitatif yaklaşım; varsayımların geçerliğini test etmede kullanılır. Bir araştırmadan, daha sağlıklı sonuçlar alınması için her iki yöntemin tekniklerinden yararlanılması bir gerekliliktir (Aksoy , 1995)

Yapılan bu araştırmada, yukarıda bahsedilen her iki yöntemden de faydalanılmaya çalışılmıştır. Kurum bakımı deneyimi bulunan katılımcılarla ilgili istatistiksel bilgiler kullanılırken, gerçekleştirilen formel-anket formu, enformel görüşmeler, kişisel

gözlemler araştırmanın gerçekleştirilmesi ve sonuçların elde edilmesinde önemli fonksiyonlar üstlenmişlerdir.

7.6 Araştırmanın Evren Ve Örneklemi

Korum (1981: 129-131) bilimsel araştırmalarda evrenin (bir gözlem alanına giren obje ya da bireylerin tümü) ele alınması, parasal ve zaman açısından çoğu kez mümkün bulunmadığını ve evrenin tamamının incelenmesinin, araştırmacı için birçok güçlüğün oluşmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Böylesi bir durumda, örneklem seçilmesi yoluna gidilebileceğini ve küleden örnek seçilmesi ve seçilen örnekte bulunan değerlerden yararlanarak kütle parametreleri (değişken nicelik) hakkında tahminlerde bulunma işleminin, “örnekleme” olarak adlandırıldığını ifade etmiştir.

Araştırmanın evreni Bingöl İli’nde “Çocuk Yuvası-Yetiştirme Yurdu” deneyimi olan bireylerdir. Araştırmanın örneklemi ise, Bingöl Yetiştirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği üyeleridir. Derneğin toplam 100 üyesi bulunmaktadır. Evrenin sayısı hakkında net bir bilgi olmadığından, örneklemin evrenin temsiliyetini sağlanması adına küme örnekleme yöntemi seçilerek yetiştirme yurdu deneyimi bulunan dernek üyeleri belirlenmiştir. Bu araştırma için kendisiyle anket ve görüşme yapılmasını kabul etmiş 52 üye küme örneklemini oluşturmuştur. Örneklem sayısının 52 üye ile sınırlı tutulması; araştırmaya katılımın gönüllülük esaslı olmasından kaynaklanmaktadır. Böylece araştırma, araştırmada yer almak isteyen gönüllü bir örnek kitle ile yürütülmüştür. Görüşme yapılan dernek üyelerinin sayısı, araştırma kapsamına dâhil edilen 52 dernek üyesinin % 25’ine karşılık gelmektedir. Araştırma kapsamında dernek üyeleriyle yapılan anket ve görüşmeler, 01 Aralık 2015 ve 31 Ocak 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, araştırmaya katkı sağlamak için görüşmeyi kabul eden kişilerin durumuna göre ayarlanarak onların istediği yer ve zamanda gerçekleştirilmiş, her bir görüşme ve anket görüşülen kişiye göre farklılık göstererek yaklaşık 40 ile 90 dakika arasında sürmüştür. Görüşme analizleri çalışmaya aktarılırken kişi ve yer isimleri verilmemiş, kişi isimleri kodlarla ifade edilmiştir.

7.7 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak formel (anket formu) ve enformel görüşme teknikleri kullanılmıştır. Araştırmaya katılan 52 katılımcıya 8 açık uçlu ve 40 seçenekli sorudan oluşan 48 sorulu anket formu uygulanmıştır. Ayrıca araştırmaya gönüllü katılan bu 52 katılımcıdan gönüllü 13 katılımcıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır.

7.8 Veri Toplama Süreci

Korunma ihtiyacı olan çocuklar, kurum bakımıyla ilişkileri kesildikten sonra kaldıkları çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarından ayrılmaktadır. Ancak, birçoğu damgalanma korkusuyla kendini gizlemektedir. Bu yüzden kurum bakımından yararlanmış kişilerin tespit edilmesi oldukça zordur. Dolayısıyla, geçmişte korunmaya muhtaç çocuk statüsünde olanların tespit edilmesi, tespit edilenlerin araştırmada yer alması için ikna edilmesi araştırmanın zorluğunu ve kısıdını oluşturmaktadır. Araştırmanın sürdürülmesi için görüşme yapılan birçok dernek üyesi, geçmişle bağı koparmak ve geçmişi unutmak istediklerini söyleyerek bu araştırmada yer almayı kabul etmemiştir.

Araştırma kapsamında dernek üyeleriyle yapılan anket ve görüşmeler, 01 Aralık 2015 ve 31 Ocak 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

7.9 Verilerin İşlenmesi Ve Çözümlemesi

Görüşme analizleri çalışmaya aktarılırken kişi ve yer isimleri verilmemiş, kişi isimleri kodlarla ifade edilmiştir. 48 sorudan oluşan anket formunun işlenmesinde istatistiki veri işletim programı olan SPSS 16.0 programı kullanılmış ve elde edilen veriler tablolaştırılarak sayısal ve yüzdelerle verilerin oluşturulduğu tablolarda kullanılmıştır.

7.10 Süre ve Olanaklar

Anket ve görüşmeler, araştırmaya katkı sağlamak için kabul eden kişilerin durumuna göre ayarlanarak onların istediği yer ve zamanda gerçekleştirilmiş, her bir görüşme ve anket görüşülen kişiye göre farklılık göstererek yaklaşık 40 ile 90 dakika arasında sürmüştür. Anket ve görüşme sürelerinin uzunluğu, kayıt, çözümleme ve

yorumlama sürecindeki zorluklar, görüşmek için uygun zaman ve yerin ayarlanması da bu araştırmanın diğer zorluklarıdır.

8 BULGULAR VE YORUM

8.1 Araştırmanın Bulguları

Saha araştırmalarında, araştırmanın kuramsal bölümünün yanında bulgular bölümü de yer almaktadır. Sahada elde edilen bilimsel verilerin tablolaştırılması ve yorumlanması bu başlık altında yapılmıştır.

8.1.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Durumları

8.1.1.1 Cinsiyet ve Yaş

Bu başlık altında katılımcıların sosyo-demografik durumlarını gösterir verilerden olan katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum ve benzeri verilerine değinilmiştir. Bilimsel araştırmalarda katılımcıların çeşitlilik arz etmesi önemli bir husustur. Araştırma örnekleminin çeşitlilik arz etmesi, katılımcıların sosyo-demografik verilerinin tahlili sonucu öğrenilebilecek bir kıstastır. Katılımcıların yaş ve cinsiyetlerini gösterir tablolara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Katılımcıların çeşitliliğinin sağlanması bilimsel araştırmalarda aranan ve istenilen bir özelliktir. Araştırmalarda cinsiyet ve yaş verileri bu yüzden çeşitlilik arz etmesi gereken verilerdir.

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	12	23,1
Erkek	40	76,9
Toplam	52	100,0

Araştırmada çocukluk veya gençlik dönemlerinin herhangi bir aşamasında kurum bakımında kalan 52 katılımcıdan %23,1'si kadın, %76,9'ı erkektir. Araştırmaya katılım gönüllülük esaslı olduğundan kadın-erkek katılımcı oranları arasındaki fark yüksektir.

Tablo 2:Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş Dağılımı	Sayı	Yüzde
23-30	18	34,6
31-38	15	28,8
39-46	14	26,9
47 ve Üstü	5	9,7
Toplam	52	100,0

Katılımcıların büyük çoğunluğu(%90,3), ilk ve orta yetişkinlik dönemlerinde bulunan bireylerdir. %13,4'ü ise 47 ve üzeri, ileri yetişkinlik döneminde bulunan katılımcılardır.

8.1.1.2 Eğitim Durumu

Bu başlık altında katılımcıların sosyo-demografik durumlarını gösterir verilerden olan katılımcıların eğitim durumlarına yer verilmiştir. Katılımcıların eğitim seviyeleri örneklem grubunun niteliğini belirleyen bir etkidir.

Tablo 3:Katılımcıların Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyleri	Sayı	Yüzde
Okur-yazar Değil	1	1,9
İlkokul	1	1,9
Lise	20	38,5
Ön Lisans	17	32,7
Fakülte	13	25,0
Toplam	52	100,0

Araştırma kapsamında katılımcıların eğitim düzeylerine değinilmiştir. Katılımcıların hemen hemen büyük çoğunluğu(%96,2) lise ve üzeri eğitim düzeyindedirler. Fakat katılımcıların arasında fakülte (4 yıllık) üniversite bitirme oranı 4'te 1 oranındadır.

8.1.1.3 Medeni Durumu

Katılımcıların sosyo-demografik durumlarını gösterir verilerden olan katılımcıların medeni durumlarına değinilmiştir. Katılımcıların aile kurma becerilerini gösterir veriler elde etmek, araştırmamızda değinilmek istenilen hususlardandır. Bu yüzden kurum bakım deneyimleri bulunan bireylerin aile kurma becerilerini ölçmeye yönelik tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni Durumları	Sayı	Yüzde
Bekar	11	21,2
Boşanmış, 2 yıl	1	1,9
Dul, 6 yıl	1	1,9
Evli, 1-10 yıl	16	30,8
Evli, 11-15 yıl	7	13,4
Evli, 15 ve üstü yıl	16	30,8
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %76,9'u aile kurmuş bireylerden oluşmaktadır. Aile kurma oranının bu derece yüksek olması; uzun süre aile ortamından uzak kalan bu katılımcılar açısından son derece önemli bir husustur. Katılımcıların uzun süre aile ortamlarından uzak kalması oluşabilecek aile kurma konusundaki tereddütlerin katılımcılar üzerinde bir etkiye sahip olmadığını da göstergesidir.

8.1.1.4 Anne-baba ve Kardeş Durumu

Kurum bakım deneyimi bulunan katılımcıların, anne baba hayati durumları ve kardeş sayıları ile ilgili verilere yer verilmiştir. Bu veriler, kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin aile profillerinin oluşturulmasında önem arz etmektedir. Hangi aile profillere sahip bireylerin kurum bakım deneyimlerinin bulunduğunu ve kurum bakım hizmetinden yararlanan bireylerin aile profillerinin öğrenilmesi açısından önemlidir. Katılımcıların aile profillerinin belirlenmesinde anne-baba hayati durumlarının yanında var olan kardeş sayıları ile ilgili veriler kullanılmaktadır.

Katılımcıların çekirdek ya da geniş aile yapılarına sahip olup olmadıkları bu verilerden anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların Anne-Babalarının Hayati Durumları

Hayati Durumları	Sayı	Yüzde
İkisi de yaşıyor	6	11,5
Sadece anne yaşıyor	28	53,8
Sadece baba yaşıyor	6	11,5
İkisi de yaşamıyor	12	23,1
Toplam	52	100,0

Yukarıda Tablo5'te görüldüğü üzere katılımcıların yarısından fazlası, %65,3'ü tek ebeveynli ailelere sahiptirler. Katılımcıların %11,5'inin her iki ebeveyni de hayattadır. Her iki ebeveynin de hayatta olmasına rağmen bu çocukların kurum bakımına alınmasında; korunma altına alınan çocuklara özel iş yasalarına yönelik ailelerde oluşan sempati ile ilişkilendirmek mümkün olabilmektedir. Kimi zaman ailelerin, sadece çocuklarının daha rahat iş sahibi olabilmeleri için kurum bakımını tercih ettikleri toplumda bilinmektedir. Fakat her iki ebeveyni de hayatta olup çocuk ihmal ve istismarı sebebiyle kurum bakımına alınabilen çocukların varlığı da unutulmamalıdır. Her iki ebeveyni de hayatta olmayan katılımcıların oranı %23,1'dir. Katılımcıların %53'8'inin sadece annesi, %11,5'nin ise sadece babası hayattadır. Katılımcıların yarısının sadece annesinin sağ olması; annenin çocuk bakımı konusunda babanın ölümünden sonra yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu toplumsal yapı ile de ilişkilendirilebilir. Sanayileşmenin ve iş istihdamının yetersiz kaldığı toplumsal yapılarda; kadının çalışma hayatında yeterli yer edinmemesinden kaynaklı çocuğun bakımında maddi olarak yetersiz kalabileceği yorumlanabilir. Aynı şekilde anne yoksunluğunun olduğu ailelerde babanın çocuk bakımı konusunda aciz kaldığı söylenebilir. Şentürk (2006) ailenin parçalanmasını ölüm, boşanma ve ayrılık olmak üzere üç ana şekilde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Tek ebeveynli ve her iki ebeveyni de hayatta olmayan katılımcı sayısının bu denli yüksek oluşu; korunma ihtiyacı olan çocukların korunma kararlarının alınması parçalanmış aile yapısı ile ilişkili olabilmesi yüksek ihtimaldir.

Özgüven (2001), anne ya da babanın birinin ya da her ikisinin birden vefat etmesiyle çocukların sağ kalan ebeveynle yaşaması ya da bir çocuk esirgeme kurumunun bakımına verilmesi söz konusu olabildiğini, eğer çocuk hem anne hem de babasını kaybetmişse etkisi çok daha büyük olacağını ifade etmiştir. Bunların yanı sıra kendini yalnız hisseden çocuk durumu kabullenmede yaşadığı güçlüğü yanında başkalarının kendisinin bakımını da üstlenmesine alışmak zorunda kalacaktır. “Parçalanma nedeni olarak ölüm” halinde; çocuklar ölen ebeveynin tekrar dönmeyeceğine emin olduktan sonra kaybı kabullenebilmekte ve ölen ebeveyne ilişkin duygularını hayatta olan ebeveyne transfer edebilmektedir.

Tablo 6: Katılımcıların Kardeş Sayıları.

Kardeş Sayısı	Sayı	Toplam
0	1	1,9
1-4	19	36,6
5-8	25	48,1
9-14	7	13,4
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %61,5'i, 5 veya üzeri kardeşe sahiptir. Olası ayrılma, ölüm, boşanma gibi ailenin parçalanmasına yol açabilecek olaylarda, katılımcıların geniş ailelerin birer üyeleri olmalarından ötürü bakmakla yükümlü oldukları çocuk sayısının fazla olması; ailelerin çocukların bakımı hususunda yetersiz kalması, bu ailelerin kurum bakımını tercih etmesinin bir nedeni olarak gösterilebilir.

8.1.2 Katılımcıların Aile ve Yakınlarla İletişim Durumları

Bu başlık altında kurum bakım deneyimi bulunan katılımcıların kurum bakımı öncesi ve sonrası aile üyeleriyle görüşme durumları, katılımcıların aileleriyle olası görüşmeme durumlarında kurum bakımının etkisi, katılımcıların kurum bakımındayken yakınları tarafından ziyaret edilme durumları ve kurum bakımındayken izinli olarak yakınlarının yanlarına gitme durumları irdelenmiştir.

8.1.2.1 Aile Üyeleri ve Yakınlarıyla Görüşme Durumu

Toplumun temel birimi olan aile kurumu; bireyin sosyalleşme sürecinde önemli rol oynamaktadır. Birey ailesinin kendisine sunduğu sosyal destek vasıtasıyla sağlıklı gelişimini sürdürmektedir. Bireye sunulan sosyal desteğin devamlılığı, bireyin sağlıklı bir toplum ferdi olmasına yardımcı olmaktadır. Uzun süreli ailelerinin kendilerine sunduğu sosyal destekten mahrum kalan kurum bakım deneyimi bulunan bireyler açısından aile ve yakınlarla kurulan iletişim daha bir önem arz etmektedir. Bundan ötürü bu bireyleri aile üyeleri ve yakınlarıyla var olan iletişim durumlarına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 7: Katılımcıların Aile Üyeleriyle Görüşme Sıklığı

Görüşme Sıklığı	Sayı	Yüzde
Ayda 1 kez	7	13,5
Ayda 2 kez	1	1,9
Görüşmüyorum	2	3,8
Haftada 1 kez	22	42,3
Haftada 2 kez	1	1,9
Haftada bir kez	1	1,9
Her gün	17	32,7
Yılda 2 kez	1	1,9
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %96,2'si aile üyeleriyle haftada en az 1 kez olmak üzere görüşmektedirler. Kurum bakımının aile üyeleri ile olan iletişimlerine olumsuz bir etkisi görülmemektedir.

8.1.2.2 Aile Üyeleri ve Yakınlarıyla Görüşmeme Nedeni

Kurum bakım deneyimi bulunan bireyler, ailelerinin kendilerinin bakımlarını üstlenmeyerek kendilerini terk ettikleri düşüncesine kapılarak aileleri ile olan iletişimlerini kesebilmektedirler. Katılımcıların aileleri veya yakınlarıyla iletişim

kurmamalarında kurum bakımında kalmalarının etkisinin olup olmadığına yönelik verilere bu başlık altında yer verilmiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Aile Üyeleriyle Görüşmemesinde Kurum Bakımının Etkileri

Kurum Bakımının Etkisi	Sayı	Yüzde
Evet	3	5,8
Hayır	49	94,2
Toplam	52	100,0

Katılımcıların sadece %5,8'i ailelerinin kendilerini kurum bakımına verdikleri için artık aileleriyle görüşmediklerini belirtmişlerdir. Oranın bu derece düşük olması bu bireylerin halen aile üyeleriyle bağlarının sağlam olduğunu göstermektedir.

8.1.3 Katılımcıların Kurum Bakımında Ziyaret Edilme Durumları

Araştırmanın bu başlığı altında, katılımcıların kurum bakımında kaldıkları süre içerisinde yakınları tarafından ziyaret edilme durumları ve bu ziyaretlerin katılımcılara etkileri üzerinde durulmuştur. Katılımcıların kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte aile üyeleri veya yakınları tarafından ziyaret edilmeleri, hem sosyalleşme ve olası yalnızlık duygusuna kapılmamaları adına hem de katılımcıların psiko-sosyal gelişimlerine olumlu katkı sunulması açısından değerlidir. Bu yüzden araştırmada bu yönde veriler elde edebilmek için anket sorularında bu konuyla ilgili sorulara yer verilmiş olup elde edilen bilgiler aşağıda tabloleştirilmiştir.

Tablo 9:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Ziyaret Edilme Sıklığı

Kurum Bakımında Ziyaret		
Edilme Sıklığı	Sayı	Yüzde
Ayda 1 kez	15	28,8
Ayda 2 kez	1	1,9
Haftada 1 kez	9	17,3
Haftada 2 kez	1	1,9
Her gün	3	5,8
Yılda 1 kez	5	9,6
Yılda 3 kez	2	3,8
Ziyaret etmezlerdi	16	30,8
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %69,2'si en az haftada 1 kez olmak üzere kurum bakım hizmetinden yararlanıyorken yakınları tarafından ziyaret edildiklerini ifade etmişlerdir. Fakat %30,8'i ise kurum bakım hizmetinden yararlanıyorken yakınları tarafından ziyaret edilmediklerini belirtmiştir. Henüz çocukluk veya gençlik dönemlerinde olan katılımcılar aile ortamlarından uzak kalmakla beraber kurum bakım hizmetinde yakınları tarafından yalnızlaştırılmaları; bu katılımcıların gelişim evrelerinde sağlıklı bir ilerleme sürdürememe olasılığını artırmaktadır. İnsani gelişim evrelerinden en buhranlı gelişim evresi olan ergenlik dönemi, bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bireyin toplum içinde yalnız kalması; kimlik bunalımı ve karmaşası, toplum içinde statü edinememe, rol model seçimlerinde hatalar, motor gelişimlerinde olumsuzluklar, özgüven eksikliği, kekeleme ve benzeri muhtemel sorunlara neden olabilmektedir. Katılımcıların %30,8'i ise kurum bakım hizmetinden yararlanıyorken yakınları tarafından ziyaret edilmediklerini ifade etmelerine rağmen Tablo7'de görüldüğü üzere katılımcıların 96,2'si aile üyeleri ile kurum bakım sonrası görüşmektedirler. Bu veride görülmektedir ki; katılımcılar her ne kadar ziyaret edilmeseler de aileleri ile olan bağlarını yitirmemişlerdir.

Tablo 10: Katılımcıların Kurum Bakımında Ziyaret Edilmelerinin Katılımcılara Etkileri

Kurum Bakımında Ziyaret Edilmelerinin Katılımcılara Etkileri	Sayı	Oran
Çok mutlu olurdum	27	75
Görüşmek istemezdim	1	2,8
Benim için hiç fark etmezdi	8	22,2
Toplam	36	100,0

Katılımcıların %75'i kurum bakımın hizmetinden faydalanıyorken ziyaret edilmelerinden çok mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. Bireyin yalnız olmadığını fark etmesi bireyin sağlıklı gelişiminde önemli bir yer edinmektedir. Katılımcıların sadece %2,8'i yakınları ile görüşmek istemediklerini ifade ederken, %22,2'si yakınlarının kendilerini ziyaret etmelerinin kendileri için bir anlam ifade etmediklerini belirtmişlerdir. Bunu ifade eden bireylerin, ailelerinin kendilerini yurda terk ettiğini düşünmesinden kaynaklı olarak ailelerini suçlaması ve bu ziyaretlere tepkisiz kalmaları muhtemeldir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde; “Kurum bakımında kalırken yakınlarınız sizi ziyaret ederler miydi? Ziyaret edilmeniz sizi nasıl etkilerdi?” sorusuna yönelik verdiği cevaplar şu şekildedir.

“On üç yaşına kadar kimse gelmedi. Sonra sadece amcam geliyordu. Çok seviniyordum. Heyecanlanıyordum... Ailemin olduğunu öğrendikten sonra daha çok heyecanlandım.”[G1].

Görüşmeci 1, bir aileye sahip olduğunun ancak belli bir yaştan sonra öğrendiğini, ziyaretlerin kendisinde sevindirici ve heyecan uyandırıcı hisler oluşturduğunu beyan etmiştir. Çocuk; yalnız olmadığını, aile üyelerinin hayatta olduklarını öğrenmesiyle ve aile üyelerinin kendisini ziyaret etmesiyle idrak etmeye başlamıştır.

“Yılda bir olurdu. Yaz tatillerinde biz gelirdik. Tabi tanıdık birini görünce çok mutlu olurduk.”[G3].

“Ara ara ediyorlardı. Mutlu olurdum yani. Hoşuma giderdi.”[G5].

‘‘Ediyorlardı ama çok az. Hani zaten abim okuldaydı, üniversite okuyordu. Annem de zaten yok. Abimden sonra ben geldiğim için pek gelen olmuyordu. Arada bir amcam falan geliyordu. Yani vallahi en azından insan yalnız olmadığını biliyor. Sahibinin olduğunu farkına varıyor. O çok güzel bir duygu...’’[G8].

Yukarıda beyanlarına yer verilen katılımcı; sadece amcası olduğunu sadece amcasının ziyaretinin bile, bir ailesinin olduğunu hissettirmeye yettiğini ve bunun çok güzel ve yaşanılması gereken bir duygu olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan olaya bakıldığında kurum bakımında bu çocukların ziyaret edilme durumlarının korunma ihtiyacı olan çocuklara neler katabileceği ve onlarda oluşturabileceği olumlu etkiler açık bir şekilde görülmektedir.

‘‘Şöyle söyleyeyim. Aile olarak sadece anne... 6 yaşındayken hatırlıyorum bir defa gelmişti ziyaretime. Ayrı bir duyguydu. O zaman annenin ne olduğunu belki o zaman anlamadım. Babaya gelince... Babamı hiç tanımadım. Sadece 9 yaşında gördüm. Yani o süre zarfında benim babaya gösterilmem tehlikeliydi. Şizofren hastalığından dolayı zarar verecek diye... O zaman 9 yaşında gördüğüm zaman vefat etti. 9 yaşındayken kaybettim... Annemi 6 yaşında tanıdım ama en azından anne kelimesinin ne olduğunu öğrenmiş oldum. Ondan sonrası hiç görmedim, 13 yaşına kadar. Hatta 18 yaşına kadar... Bir defa 17 yaşında tekrardan annemi görmüş oldum. Anne farklı bir şeymiş...’’[G13].

Görüşmeci 13’ün beyanlarında, anne-baba rol modellerini çok geç yaşta gördüğünü, baban-anne kelimelerinin anlamlarını onların kendisini veya kendisinin onları ziyareti vesilesiyle anlamlandırdığı görülmektedir. Bir çocuk açısından hayati önem arz eden anne-baba söylemleri ve rol modellerinin bu kadar geç yaşta anlamlandırılması ve ebeveynlerinin kaybına tanık olması çocuk açısından muhtemel riskleri de beraberinde getirmektedir.

‘‘İlk başlarda bir iki yaptılar. Ondan sonra hiç... İzne falan götürürlerdi, ziyarete gelirlerdi. Çok özliyordum. Çok ağlıyordum. O zaman küçüğüz zaten... İster istemez...’’[G6].

‘‘Kimse bizi ziyaret etmedi. Bir annem bir iki defa geldi. Tabi insan nasıl anlatayım? Öyle farklı duygulara geçiyorsun, seviniyorduk. Ama işte dayımdı,

amcalarımdı kimse gelmezdi... Şimdi de işte iş güç sahibi olduktan sonra çömeldiler başımıza...' [G7].

'Hayır. Yani annem babam ayrıldıktan sonra; anne tarafı, baba tarafını ben hiçbir zaman tanımazdım. İş hayatına atıldıktan sonra birkaç amcamın, teyzemin, kuzenlerimin olduğunu öğreniyorsun. Ama yuvaya verildiğinde bunlardan hiçbiri gelip seni sormuyor.' [G2].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmecilerin; kurum bakım sürecinde pek ziyaret edilmedikleri fakat kurum bakım sonrası iş sahibi edindirilmeleriyle beraber akrabaları tarafından değer verilmeye ve akrabaların varlığından haberdar olmaya başladıkları görülmektedir. Burada kurum bakım sürecinde herhangi bir toplumsal statüye sahip olmayan korunma ihtiyacı olan çocukların, devletin kendilerini iş edindirmesiyle beraber kazandıkları toplumsal statü ile akrabaları tarafından tanındıkları ve beraberindeki çıkar ilişkileriyle akrabaları tarafından kabul edildikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcıların beyanlarından da anlaşıldığı üzere kendilerinin ziyaret edilmeleri; yoğunlukla katılımcılarda mutluluk ve sahiplenilme duygusu oluşturmaktadır. Kurum bakım sürecinde ziyaret edilmeyen katılımcıların iş hayatlarına atıldıklarından sonra yüzleştikleri akrabaları ve eş-dostları tarafından aile üyesi olarak kabul edinilmesi; katılımcıların dile getirdikleri diğer bir önemli husustur. Kurum bakımındayken sosyal yaşamda herhangi bir statü sahibi olarak görülmeyen bu bireyler, iş hayatı ve beraberindeki artılarla aileleri, eş-dostları ve yaşadıkları toplum tarafından statü sahibi olarak görülmeye başlanmıştır.

8.1.4 Katılımcıların Kurum Bakımında Yakınlarına İzinli Gitme Durumları

Araştırmanın bu başlığı altında, katılımcıların kurum bakımında kaldıkları süre içerisinde yakınlarının yanlarına izinli olarak gitme durumlarını ve bu durumların katılımcılara etkileri üzerinde durulmuştur. Katılımcıların aile ortamından uzun süre mahrum bırakılmaması, bu katılımcıların sosyalleşme sürecini sağlıklı atlatabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Çocuk açısından en sağlıklı gelişme aile ortamında elde edileceği bilinmektedir.

Tablo 11:Katılımcıların Kurum Bakımında Yakınlarına İzinli Olarak Gitme Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	43	82,7
Hayır	9	17,3
Toplam	52	100,0

Katılımcıların % 82,7'si kurum bakım hizmetinden yararlanıyorken yakınlarının yanına izinli gittiklerini ifade etmişlerdir. İzinli olarak gitmeyen katılımcıların oranı %17,3'tür.

Tablo 12:Katılımcıların Kurum Bakımında İzinli Olarak Yakınlarının Yanına Gitmelerinin Katılımcılara Etkileri

	Sayı	Yüzde
Çok mutlu olurdum	37	71,1
Benim için fark etmezdi	5	9,7
Karışık duygular içerisindeydim	1	1,9
Duygularını ifade etmeyenler	9	17,3
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %71,1'i kurum bakım hizmetinden yararlanıyorken yakınlarının yanına izinli gitmelerinin kendilerini çok mutlu ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %1,9'u karışık duygular içinde olduklarını, %9,7'si ise kendileri için izinli olarak gidip gitmediklerinin bir şey değiştirmedğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların %17'si ise duygularını ifade etmemişlerdir.

Katılımcılar, kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte yakınlarının yanlarına izinli gittiklerini ve bu durumun kendileri açısından çeşitli etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir.

‘‘Vardı. İlk başlarda vardı, küçükken yani. Güzeldi valla. Hani babamı seviyordum o zamanlar. Erkek çocukları genelde babalarını severler ya... Çok

seviyordum babamı. Ondan sonra olmadı. İçimde bir nefret değil de; bir boşluk... Yani, baba sevgisi kalmadı...' [G6].

Yukarıdaki ifadelerde, ilk başlarda babasının yanına izinli olarak gittiği fakat sonrasında babası ile olan baba-oğul ilişkilerinin babası tarafında kesildiği görülmektedir. Baba-oğul ilişkisinin sekteye uğramasıyla beraber, çocuğun zihninde var olan baba figürünün olumsuz etkilendiği, babayı suçladığı ve çocukta bir boşluk oluşturduğu görülmektedir. Ebeveynlerinden en az birinin hayatta olduğu korunma ihtiyacı olan çocuklar açısından ebeveyn-çocuk ilişkisinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi; çocuğun sağlıklı gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır.

“Sadece annemin yanına gidiyordum köye. Başka da hiçbir yakınımın yanına gitmedim. Ya vallahi ilk gittiğimde nasıl söyleyeyim; ben kimsenin yüzüne bakamıyordum. Utancımın mı artık?... Yani 1-2 ay hiç görmemezlikten mi neden bilmiyorum? Hani utanıyordum gideyim. Saklanmaya çalışıyordum. Çok kötüydü.” [G8].

Katılımcısı 8, köye annesinin yanına izinli olarak gittiğini ifade etmiştir. Katılımcı, başlarda annesinin yanına izinli olarak gittiğinde annesinin kendisini saklamaya çalıştığını, kendisinden utandığını ve annesinin toplumda pek görülmesini istemediğini beyan etmiştir. Görüşme esnasında yapılan gözlemlerden yola çıkarak çocuğun diğer korunma ihtiyacı olan çocuklarda olduğu gibi muhtemel etiketlenme sürecinden kaçtığından ya da köydeki aile ortamında büyüyen diğer çocuklar tarafından damgalanmak istemediğinden böyle bir eylemde bulunduğu çıkarımı yapılabilir.

“Anemin... 13 yaşından sonra annemin yanına gidiyordum. Hatta 13 değil, 15 yaşından sonra... Tatile gitmiyorduk. Özlüyordum ama gitmek istemiyordum. Yurda alıştığım için yurttan çıkmak istemiyordum. Annemi sadece görüp giderdim.” [G1].

Görüşmecinin, annesinin, bir ailesinin olduğunu ileri yaşlarda öğrendiğinden, ancak belli bir yaştan (15) sonra ailesinin yanına izinli gittiği görülmektedir. Fakat çocuğun bu kadar ileri yaşlarda annesinin varlığını öğrenmesi; annesini özlemesine rağmen alıştığı yurt ortamından pek ayrılmak istemediği, ziyaretleri aşırı sıklıklarla gerçekleştirmediği görülmektedir. Çocuğun ileriki yaşlarda anne ve ailesinin

varlığını öğrenmesi, çocukta kendi annesinin ve ailesinin suçlanmasına ve de anne figürünün benimsenmemesine neden olabilir.

‘Evet. Mutlu olurdum. Çünkü yaz tatilinden sonra hiç kimse kalmıyordu. Kalmayanlardan biri de bendim. Çok kısa süreli gidip geliyordum. Babamın evliliğinden dolayı...’[G2].

Görüşmecinin ifadelerinde; babasının yanına izin alarak gittiği fakat annesini kaybedişinin ardından babasının tekrar evlenmesi nedeniyle çok kısa sürelerle babasının yanına gidip geldiği görülmektedir. Çocuğun annesini kaybedişinin ardından babanın ikinci bir evlilik gerçekleştirmesi ve beraberinde yeni anne figürünün belirmesi çocukta genel olarak kabul görmektedir. Çocuğun durumu kabul etmemesinden dolayı aynı ortamda sürekli bulunmak istemeyişi kurum bakımında olan çocukların aile ziyaretlerinden olumsuz etkilendiği beyanlara dayanılarak yorumlanabilir.

‘Ailemin yanına Bingöl’e geliyordum. Çok farklı bir şey yoktu. Ya insan görünce mutlu oluyordu. Çok şey değildi. Oraya alıştıktan sonra sıkıntılı olmuyordu.’[G3].

‘Vardı. Yani ailemin yanına gittiğim için mutlu oluyordum.’[G5].

‘Giderdim izinli olarak. Güzel etkilerdi. Güzel duygular içerisinde olurdum. Ya küçükken eve gittiğimde mutlu olurdum. Tekrar yurda dönmek kötü etkilerdi. Kötü olurdum...’[G12]

‘Evet, babamın, ablamın yanına giderdim. Nasıl diyeyim? Sanki öbür dünyadan öbür dünyaya geliyorsun...’[G9]

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmeciler, yurt ortamından aile ortamına kısa süreli bir geçişin bile; bu iki ortam arasındaki farkın derinliğinin görülmesine katkı sunduğunu beyan etmişlerdir. Aile ortamının korunma ihtiyacı olan çocuklar açısından önem arz ettiği beyanlarda anlaşıldığı gibi, çocuk açısından da en sağlıklı gelişimin aile ortamında gerçekleştirilebileceği görüşünü destekler niteliktedir. Çocuk açısından kurum bakım ortamı ile aile ortamı karşılaştırılmaz bir durum halindedir.

Katılımcıların derinlemesine görüşmelerdeki beyanlarında, kurum bakım hizmetinden yararlanan süreçte izinli olarak yakınlarının yanlarına gitmeleri; alışma süreçlerinde yoğun bir duygu durumuna sebep olmakla beraber katılımcılarda mutluluk kaynağı olarak görülmektedir. İzinli olarak yakınlarının yanlarına gidebilen katılımcıların, herhangi bir yakını olmasına rağmen aile ortamlarından uzak kalan katılımcılara göre aile bağları devam ettiği için daha sağlıklı olduğu söylenebilir.

8.1.5 Katılımcıların Kurum Bakımıyla İlgili Bilgileri

Araştırmanın bu başlığı altında, katılımcıların kurum bakımına alınma nedenleri, sorumluluk alma nedenleri, kurum bakımında hangi kuruluşlarda ne kadar süre kaldıkları, kurum bakımında kötü muamele görme durumları ve benzeri hususlardaki veriler ele alınmıştır. Kurum bakımını olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenmesi hususunda kurum bakımını nitelendirici veriler elde etmek önemlidir. Kurum bakımına alınan bireylerin alınma nedenleri, yaşları, kurum bakımıyla ilgili düşünceleri, kurum bakım hizmetini yeterli görüp görmedikleri, kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte karşılaştıkları zorluklar ve benzeri kıstaslarla ilgili elde edilebilecek veriler kurum bakımı hakkında bir profil oluşturulmasında katkı sunacaktır. Aynı zamanda da kurum bakım hizmetinin eksik veya hata sunan yönlerinin ortaya çıkarılması ve bu eksikliklerin giderilmesinde politika geliştiricilere bir rehber oluşturması açısından kurum bakım hizmeti ile ilgili veriler elde etmek önem teşkil etmektedir.

8.1.6 Katılımcıların Kurum Bakımına Alınma Nedeni

Kurum bakım hizmetinden yararlanan bireylerin kimler olduğu, ne için bu kurumlarda kalmak zorunda oldukları ile ilgili toplumsal bilincin oluşturulması ve bu bireylerin toplum tarafından onaylanıp kabul edilmesi için öncelikle kurum bakımında bulunan bu bireylerin profillerinin topluma ifade edilmesi gerekmektedir. Toplumun büyük bir çoğunluğunun kurum bakımının bir yetimhane hizmeti olduğuna dair görüşe sahip olduğu söylenebilir. Bu hususta korunmaya ihtiyaçlık olgusunun ve bu bireyleri korunmaya ihtiyaçlığa sevk eden sorunsalları bilmek ve bunun bilinciyle hareket etmek, bu bireylerin toplumsal hayata kabul edilmesinde büyük önem arz ettiği söylenebilir. Bundan dolayı araştırmada kurum bakım

hizmetinden yararlanan bireylerin profillerinin belirlenmesine özen gösterilmiş ve bu hususta veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 13:Katılımcıların Kurum Bakımına Alınma Nedenleri

Kurum Bakımına Alınma Nedeni	Sayı	Yüzde
Yoksulluk (Anne veya baba hayatta)	3	5,8
Annenin ölümü	12	23,1
Babanın ölümü	28	53,8
Her iki ebeveynin de ölümü	4	7,7
Boşanma	5	9,6
Toplam	52	100,0

Katılımcıların kurum bakımına alınması, korunma ihtiyacı olan çocuk olmasına neden olan iki temel sebep olan “yoksulluk” ve “parçalanmış aile” üzerine odaklanmıştır. Parçalanmış aile yapısından dolayı kurum bakımına alınan katılımcıların oranı %94,2’dir. Ailenin çözülmesine sebep olan 3 temel nedenden 2’si ölüm ve boşanmadır. Katılımcıların %84,6’sı ebeveynlerinden herhangi biri veya ikisinin de ölümü üzerine kurum bakımına alınmışlardır. Ebeveynlerin boşanması sonucu katılımcıların %9,6’sı kurum bakımına alınmıştır. Yoksulluk nedeni ile kurum bakımına alınan katılımcı oranı ebeveynlerinden herhangi biri ya da ikisinin de vefatı nedeniyle kurum bakımına alınan katılımcı oranına göre daha düşük orana sahiptir. Babanın vefatı üzerine kurum bakımına alınan katılımcıların araştırmaya katılan katılımcıların yarısına tekabül etmesi ise; ataerki toplum yapısında çocuğun babanın vefatı üzerine korunma ihtiyacı olan çocuk statüsüne geçişi hazırlayan önemli bir unsur olduğu görülmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde; katılımcıların kurum bakımına alındıkları süreçler ve beraberinde yaşadıkları duygular sorgulanmıştır. Katılımcıların kurum bakımına alınma süreçleri ve beraberinde yaşadıkları duygulara yönelik ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

“Annem-babam ayrılmıştı. Mersin’de yaşıyorduk. Mahkeme kararıyla verilmem gerekiyordu. Babam vermedi. Sonra buraya geldi. Gerçekten bir kız çocuğuna bakmanın zor olduğunu fark edince amcamla birlikte beni götürdüler. İlk etapta; okuyacağım, büyük adam olacağım düşüncesiyle sevinçli bir şekilde gidiyordum. Çünkü babamın yanındayken okumayacaktım. Ama bir hafta, on günden sonra anlıyorsun... Anne, baba yok, yalnızsın...”[G2].

Yukarıdaki beyanda, parçalanmış ailelerin bir ferdi olan çocuğun; ailenin parçalanması sonrası çocuğun bakımının baba tarafından üstlenildiği ve beraberinde kurum bakımına alınma sürecinin gerçekleştiği görülmektedir. Erkeklerin çocuk bakımı konusunda yetersiz kaldığı genel bir kanı olarak bilinmektedir. Babanın çocuk bakımında yetersiz kalışı ve sorumluluklarını sağlıklı bir şekilde yerine getiremeyişi beraberinde kurum bakımını getirmektedir. Çocuğun kurum bakımına yönelik beklentilerinin ve hayallerinin kurum bakımına alındıktan sonra örtüşmemesi ve çocuğun yalnız kalmasından ötürü çocukta muhtemel sorunlar ve yıkımlar oluşabilmektedir.

“Ben 6-7 yaşlarındayken, babam vefat ettikten sonra, annemin de bize bakma durumu olmadığından maddi imkânsızlıklardan dolayı yurda verdiler bizi. Yani o zamanlar tabi ki çok kötüydüm. Yurda giderken ağlıyorduk. Ama şimdi; anlıyoruz ki mecburiyetten...”[G5].

“4 yaşındaydım. Annem- babam ayrılmıştı. 3 kardeşlik zaten, sıra sıra gittik... Yani özlüyordum...”[G6].

“Benim babam vefat ettikten sonra annem evlendi. Ondan sonra bizde bir iki yıl falan amcalarımın yanında kaldık. 3 kardeşlik. Üçümüz de ayrı ayrı amcalarım aldı. Tabi amcamda yurt dışına çıktığı için yengemde kalıyorduk. İftiralar attı bize... Hırsızlık damgası vurdu. Sonra her şey ortaya çıktı da. Ve bizi evinden attılar. En son halam bizi aldı götürdü yetiştirme yurduna. Sağ olsun, oradaki müdür de babacan bir müdürdü. Dedi gelin yurttan kalın. Diğer kardeşlerimle beraber koruma kararımız çıkana kadar 1 yıl misafir olarak yurttan kaldık... Tabi ilk oraya gittiğimizde çok duygusal şeyler yaşadık.

Mesela; korku vardı içimizde. Bizi korkutmuşlardı... Yani sonradan alıştık...'[G7].

'Babamın vefatı üzerine kurum bakımına alındım... Abimle köydeydik. Kalk gidiyoruz yurda dediler. Ben hiç yurdun, yuvanın ne olduğunu bile bilmiyordum... Vallahi şuan düşünüyorum çok büyük bir sıkıntı. Yani ne bileyim, umduğumdan çok kötü bir ortamla karşılaştım. Şimdi şöyle bir şey... Ortama girince, nasıl anlatayım, yani hiç görmediğin, hayatında tahmin edemeyeceğin insanlar... Her türden yani... Hem fiziksel olarak, hem akıl olarak çok farklı kişilerle karşılaşıyorsunuz... İster istemez yalnızlığa itiyor...'[G8].

'Babamın vefatı... Yani şimdi 20 yıl öncesine gideceğim nerdeyse. 20 yıl önceki duygularım tabii ki kötüydü. 7 yaşındaki bir çocuğun 100 tane çocuğun içine aniden girmesi ister istemez olumsuz etkiliyordu... 7 yaşındaki bir çocuğun psikolojisi nasıl iyi olabilir o zaman...'[G10].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmecilerin kurum bakımına alınma nedeni, ölüm sebebi nedeniyle ailenin parçalanması ve beraberindeki yoksulluk olduğu anlaşılmaktadır. Kurum bakımına kardeşlerle beraber alınma durumlarına beyanlarda sıklıkla rastlanmıştır. Kurum bakımına alınma sürecinde, çocukların kurum bakımına dair hiçbir bilgilerinin bulunmayışı ve çocukların aile ortamından daha kalabalık bir ortamda yaşamak zorunda kalmalarının; çocuklarda korku uyandırmakla birlikte beraberinde sorunlar getirdiği de anlaşılmaktadır.

Yörede sık rastlanıldığı düşünülen babanın ölümünden sonra annenin bir başka erkekle evlenmesi ve beraberinde yeni eşin çocukları kabul etmemesi sonucunda ölen eşten olan çocuklar yakın akrabalar tarafından sahiplenilmeye çalışılmaktadır. Koruyucu aile modelinin günümüzde yeni yeni oluşturulduğu düşünüldüğünde aileye yeni üyelerin katılımı ile maddi giderlerin artması, mevcut aile üyesi olan çocukların aileye yeni katılmış olan bu çocuklarla anlaşamamaları, kendi öz evladı dışında başka bir çocuğun/çocukların bakımını ve sorumluluğunu üstlenmek istemeyen annenin varlığı veya çocukların bakımını üstlenen kişilerin yaşlarının çok ileri olması (nene, dede vb. yakın akrabalar) gibi faktörlerden ötürü yakın akrabalar tarafından bakımı üstlenen çocuk/çocuklar kurum bakımına verilebilmektedir.

‘‘Valla yani küçüklüğümü hatırlamıyorum. Yedi yaşından sonrasını hatırlıyorum. Nasıl diyeyim ki... Nasıl anlatacağımı bilmiyorum... 13 yaşından sonra olanları hatırlıyorum hatırlamaya çalışıyorum. Annemin yaşadığını da bilmiyordum. 13 yaşında öğrendim. Abimin var olduğunu, annemin, ailemin var olduğunu ondan sonra öğrendim işte...’’[G1].

‘‘Tam hatırlamıyorum. Kendimi bildiğimde Malatya’daydım. Oradakileri hepsi Türk olduğu için, ben de Türkçe bilemediğimden sıkıntılar yaşadım. Zaza’ydım. Türkçeyi bilmiyorum. Direk Genç’in bir köyünden Malatya’ya gittim...’’[G3].

‘‘Hatırlamıyorum. Çok küçükmüşüm, ortalama bir yaşındaymışım...’’[G4].

Kurum bakımına alınma sürecinde korunma ihtiyacı olan çocukların etnisite, aile üyelerinin hayati durumları ve benzeri faktörler çocukların kurum bakımında karşılaştıkları sorunlara sebep olabileceği görüşmecilerin beyanlarından anlaşılmaktadır. Yöre halkının çoğunlukla Zaza ve Kürtlerden oluşması ve kırsal alanda büyüyen çocukların çoğunlukla anadillerinde konuşmaya başlamaları ve Türkçe konuşma kabiliyetlerinin zayıf olması sebebiyle kurumlarda diğer çocuklar ve personellerle kaynaşma ve iletişime geçme hususlarında sıkıntılar ortaya çıkarabilmektedir. Çocuğun aile üyelerinin hayati durumlarını ve bir aileye sahip olduğunu bilememesi kurum bakım sürecinde çocuğu etkileyebilecek başka bir faktör olarak görülmektedir.

8.1.7 Katılımcıların Korunma Kararının Alınma Yaşı ve Kurum Bakımında Geçirilen Süre

Kurum bakım hizmetinden yararlanan bireylerin hangi yaş gruplarından olan bireylerin olduğu ve kurum bakım modeli olarak yuvalar veya yurtlarda geçirilen sürelerle ilgili veriler bu başlık altında ele alınmıştır.

Tablo 14:Katılımcıların Korunma Kararı Alınma Yaşları

Korunma Yaşı	Sayı	Yüzde
1-4	4	7,5
5-8	19	36,1
9-12	16	33,1
13-15	8	15,2
15 ve üstü	5	8,1
Toplam	52	100,0

Katılımcıların korunma yaşları 1'den 18'e kadar çeşitlilik arz eden yaşlarda alınmıştır. Katılımcılar, çocukluk veya gençlik dönemlerinin herhangi bir dönemlerini (0-18 yaş) kurum bakımında geçirmişlerdir. Katılımcıların %60,4'ü; 8 ve üzeri yaşlarda korunma kararları alınmıştır.

Tablo 15:Katılımcıların Çocuk Yuvasında Kalma Durumları

Çocuk Yuvasında Kalma Yılı	Sayı	Yüzde
Çocuk yuvasında 1-3 yıl	4	20
Çocuk yuvasında 4-6 yıl	11	55
Çocuk yuvasında 7 ve üzeri yıl	5	25
Toplam	20	100,0

Tablo 16:Katılımcıların Yetiştirme Yurdunda Kalma Durumları

Yetiştirme Yuvasında Kalma Yılı	Sayı	Yüzde
Yetiştirme yurdunda 1-5 yıl	24	48
Yetiştirme yurdunda 6-10 yıl	23	46
Yetiştirme yurdunda 11 ve üstü yıl	3	6
Toplam	50	100,0

Tablo11 ve 12’de görüldüğü üzere %96,1’i, kurum bakım deneyimini yetiştirme yurtlarında yaşamışlardır. Katılımcıların %34,7’si hem çocuk yuvası hem de yetiştirme yurdu deneyimi bulunanlardan oluşmaktadır. Katılımcılar günümüz yeni kurum bakım modellerinden olan sevgi evlerinde kalmamış; çocukluk ve gençlik yıllarının belli bir dönemlerini (0-18 yaş) kurum bakım hizmetinden yararlanarak daha çok koğuş sisteminin olduğu çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında geçirmişlerdir.

8.1.8 Katılımcıların Kurum Bakımında Kaçma Durumları

Kurum bakım hizmetinden yararlanan bireylerin yararlandıkları bu hizmetten memnuniyet durumlarını gösterir verilerden biri de kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte kurum bakımından kaçma durumlarıdır. Kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte bu bireylerin karşılaştıkları zorluklardan ötürü veya memnuniyet düzeylerinin düşük olmasından ötürü, bu bireyler kurum bakımından kaçma girişiminde bulunabilmektedirler.

Tablo 17:Katılımcıların Kurum Bakımındayken Kaçma Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	21	40,4
Hayır	31	59,6
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %40,4’ü kurum bakım hizmetinden yararlanıyorken kurumdan kaçtıklarını belirtmişlerdir. Korunma ihtiyacı olan çocukların kurum bakım

hizmetinden kaçma nedenleri; yanlış rol model alma, belirli saatlerde giriş-çıkışların bulunması, madde kullanımı ve benzere sebeplerden olabilmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde; katılımcıların kurum bakımından kaçma durumları ve nedenleri irdelenmiştir. Görüşmecilerin kaçma durumları ve nedenlerine yönelik ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

‘‘Evet, çok kaçtım. Anneme çok düşkündüm. Hala da çok düşkünüm. Her fırsatta kaçardım. Annem Mersin’de yaşıyordu. Burada, Bingöl Çocuk Yurdu’ndaydım. Her kaçtığımda yakalanıyordum. Mersin otogarında annemi görmeden orada polisler yakalayıp geri gönderiyorlardı...’’[G2].

‘‘Ara ara olmuştur. İzin verilmemiştir. Kaçmışızdır.’’[G5].

‘‘Oldu valla. Hani sırf niye oldu? Sıkılıyorduk. Erken gelmek, izin şeyin yok... Bir yer vardı. Pencereden atlıyorduk. Böyle üç, dört arkadaş gidiyorduk. Yazdı tabi, kışın gidemezdik. Ondan sonra şişeleri toplayıp satardık. Havuz vardı. Havuza atlıyorduk. Öyle...’’[G6].

‘‘Oldu tabi. Arkadaşlardan biraz daha farklıdır. Belki herkesle görüşmüşünüzdür, kimisi yok demiştir. Benim 8-9 yaşlarında oldu. O da nasıl? Yuvadayken bütün arkadaşlar izne ayrılmıştı. Ben tek kalmıştım. Haliyle koskoca odada, 18 kişilik bir odada, yalnız kalınca ister istemez psikolojimde bozuldu. Ne yapsam, ne etsem derken kaçtım. Hafta sonu amcamın evine kaçtım. Korku vardı, tedirginlik vardı...’’[G13].

Görüşmecilerin beyanlarında, kurum bakım hizmetinden yararlanan süreçte yurttan ya da yuvadan kaçma sebepleri; sosyal aktivitelerin kısıtlı olması, izin alamama, anne veya babaya aşırı bağılılık ve ya aile üyeleriyle olan sağlam ilişkiler, yalnızlık hissiyatı ve benzeri etkenler olarak görülmektedir.

8.1.9 Katılımcıların Kurum Bakımında Sorumluluk Alma Beceresine Yönelik Görüşleri

Kurum bakımından yararlanan bireylere yeterli düzeyde sorumluluk alma alışkanlığının kazandırılması, kurum bakım sonrası bu bireylerin sosyal hayata entegrasyonlarında kolaylıklar sağlayabilmektedir. Kurum bakım sonrası herhangi

bir şekilde yardıma gerek duymadan kişinin kendi yeterliliğini kazanması açısından bireylerin sorumluluk alışkanlıklarının geliştirilmesi gereklidir. Kurum bakımında sorumluluk alma alışkanlıklarının geliştirilip geliştirilmediğine yönelik verilere bu başlık altında yer verilecektir.

Tablo 18: Katılımcıların Kurum Bakımında Yetişen Bireylerde Sorumluluk Alma Alışkanlıklarının Gelişmemiş Olduğuna Yönelik Görüşleri

	Sayı	Yüzde
Kısmen katılıyorum	13	25,0
Katılıyorum	19	36,5
Katılmıyorum	15	28,8
Fikrim yok/Bilmiyorum	5	9,6
Toplam	52	100,0

Katılımcılara; “Kurum bakımında yetişen bireylerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu görüşüne katılıyor musunuz?” sorusu sorulduğunda alınan cevaplar Tablo18’de gösterilmiştir. Katılımcıların %25’i kısmen katıldıklarını, %36,5 ise katıldıklarını ifade etmiştir. %61,5 gibi bir oranla katılımcıların bu görüşü onaylayıp destekledikleri görülmektedir.

Katılımcıların “Kurum bakımında yetişen bireylerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu görüşü” ile ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Evet. Bilgi ve sorumluluk sahibi değiliz. Sadece zil çalar, okula gider gelirsin. On sekiz yaşına kadar tek öğrendiğin şey bu.” [G2].

“Sorumluluk almıyorlar tabi. Oradan her şey devletten alındığı için çocuğa bir sorumluluk verilmemiş. Ama okulu bitirince ortada kalıyor. İşte ya iş veriliyor. İş verildiğinde de çalıştığı kurumda sıkıntılar yaşıyor.” [G3].

“Genel değil de ama ya valla aslında genel olarak katılıyorum. Hani çok nadiren sorumluluk alan bireyler, arkadaşlarımız var. Yoksa hani sorumluluğu

bilmediğimiz için pek yüklemeye yaşantımıza orantılı olarak şeyimiz pek yoktur.’’ [G8].

‘‘Kesinlikle katılıyorum. Genellikle sorumluluk alma olasılıkları çok düşük oluyor. Hani dediğim gibi birinci soruda belirttiğim gibi özgüven eksikliğinden dolayı bu kaynaklanıyor zaten.’’ [G11].

‘‘Yani, özgüven eksik... Kazandırılmamış, evet.’’ [G13].

Görüşmeciler, ifadelerinde kurum bakımında yetişen bireylerde sorumluluk alma becerisinin yeteri oranda gelişmediği savını destekler görüşler dile getirmişlerdir. Sorumluluk alma becerisinin yeterince gelişmemesinin iki temel sebebinden biri; kurum bakımında bu konu üzerine yeterince gelişimsel destek alamadıkları hususiyken diğeri ise; kendilerindeki özgüven eksikliği olduğunu beyan etmişlerdir. Bütün ihtiyaçların devlet tarafından karşılandığından çocuğun bakımında kendisinin de sorumluluk alması gerektiği, çocuklarda özgüvenin geliştirilmesine yönelik faaliyetler ve eğitimler gerçekleştirilmesi önemli noktalar olarak belirtilebilir. Aynı zamanda da korunma ihtiyacı olan çocukların sorumluluklarının arttığı ve toplumsal hayata entegrasyonlarının daha kolay ve sağlıklı gerçekleştirilebileceği bakım yöntemi olan çocuk evlerinin yaygınlaştırılması bu hususta önem arz etmektedir. Konuyla ilgili sava katılmayanlar ise; derinlemesine görüşmelerde aşağıdaki gibi beyanlarda bulunmuşlardır.

‘‘Kesinlikle katılmıyorum. Çünkü yurttan kalan öğrencilerin kendine daha bir güvenli olduğunu, daha bir sorumluluk aldıklarını görüyorum.’’ [G5].

‘‘Katılmam. Çünkü hani babam zaten bizim sorumluluğumuzu almadığı için bizi yetiştirme yurduna koydu. Hani ben babamla bir konuşmamızda dedim işte: ‘‘Baba, benim çocuğum olursa ben yetiştirme yurduna bırakmam. Hani bilsem ki son damlamda öleceğim o çocuğumu en iyi şekilde büyütür, en iyi şekilde okutmaya çalışırım. Senin yaptığın gibi yapmam...’’Bunu direk ona söyledim.’’ [G6].

‘‘Hayır. Bence en büyük sorumluluğu biz alıyoruz. Yurt çocukları yani... Anne, baba yok, kimse yok zaten. Sorumluluk almak zorundalar...’’ [G7].

Sorumluluk alma alışkanlıklarının yeterince gelişmediği savını desteklemeyen katılımcılar; korunma ihtiyacı olan çocukların zaten anne veya babalarının ikisinin ya da en az birinin kaybindan ötürü var olan sorumluluklarının arttığı, mecburen sorumluluk almak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

8.1.10 Katılımcıların Kurum Bakımındayken Rahatsız Oldukları Hususlar

Kurum bakım hizmetinin iyileştirilmesi açısından bu hizmet modelinden yararlanan bireylerin görüşleri önem arz etmektedir. Araştırmada bundan ötürü kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin rahatsız oldukları hususlara değinilmiştir. Bu hususlar değinilen bağlamda yeni politikaların geliştirilmesi ve uygulanması hususunda yer edinmektedir.

Tablo 19: Katılımcıların Kurum Bakımındayken Rahatsız Oldukları Hususlar

	Sayı	Oran
Dışardaki insanların bize farklı bakması	1	3,1
İdari işlerden kaynaklı olumsuzluklar ve çeşitli kurallar	7	21,2
Kurum çalışanlarının tutumu	12	36,3
Meslek seçimi şansı bırakılmaması	2	6,1
Sevgisizlik	2	6,1
Sosyal aktivitelerin kısıtlı olması	3	9,1
Şiddet	6	18,1
Toplam	33	100

Katılımcıların verdikleri cevaplar çeşitlilik arz etmekle beraber en çok verilen cevap; %36,3 ile “kurum çalışanlarının tutumu” olmuştur. Katılımcılar idari işlerden kaynaklı olumsuzluklar ve çeşitli kurallar olarak; disiplin, etüt saatleri, harçlıktan kesme cezası, izinlerin kısıtlı olması, bütün çocukların kıyafetlerin aynı olmasını dile getirmişlerdir. Şiddet, idarecilerin sert davranması, sosyal aktivitelerin kısıtlılığı, yurttaki büyük çocukların küçük çocuklara işlerini yaptırması (bir nevi koğuş

ağalığı), meslek seçim şansı bırakılmaması, dışardaki insanların kendilerine farklı bakmaları ve benzeri çeşitlilik arz eden veriler katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde; “Kurum bakım hizmetinden yararlandığımız süreçte sizi en çok rahatsız eden kural/şey neydi?” sorusuna yönelik verdiği cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

‘‘En çok ceza... Yemek cezasıydı...’’[G1].

‘‘Hata yaparsın ve ya akşam yemeği yememişsindir. Tartışırısın nöbetçi öğretmenle ya da hafta sonu izni kesilir ya da verdikleri üç beş kuruşu keserler. Bu kuralları sevmiyordum açıkçası.’’[G2].

Yukarıdaki ifadelerde; kurum bakım sürecinde korunma ihtiyacı olan çocukları rahatsız eden husus olarak idari işlerden kaynaklı olumsuzluklar ve çeşitli kurallar göze çarpmaktadır. Uygulanan yemek veya harçlıktan kesme cezaları bu çocuklarda huzursuzluk oluşturabilmektedir.

‘‘En çok rahatsız olduğum şey erken yatmaktı. Bir de dayak vardı...’’[G3].

Katılımcı 3; kendisini en çok rahatsız eden husus olarak erken yatma ve “dayak” olduğunu ifade etmiştir. Kurum bakım sürecinde korunma ihtiyacı olan çocukların akranları veya kurum çalışanları tarafından şiddete maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Araştırmada bu konuya ayrıca değinilmiştir.

‘‘Sürekli bir program içinde olmamız... Mesela bizi olumsuz etkiliyordu. Saat onda yatın denildiğinde, ne bileyim bir dizi olduğunda bir film olduğunda izleyemeyince baya bir zorlanıyorduk yani...’’[G5].

‘‘Sınırlar... Robot gibi şey yapıyorlardı. Zili çal, bu saatte kalk ve seyre...’’[G6].

‘‘Bizi en çok rahatsız eden kuralların toplu bir şekilde uygulanan kurallar olması. Bizi çok rahatsız ederdi...’’[G8].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmecilerin beyanlarında; korunma ihtiyacı olan çocukları rahatsız eden husus olarak toplu olarak uygulanan disiplin kurallarının

varlığı göze çarpmaktadır. Kurum bakımının disiplin edici özelliğinden kaynaklı oluşan bu rahatsızlık durumu çoğu korunma ihtiyacı olan çocukta görülebilmektedir.

‘‘Arkadaşlarımızla okuldayken yurttan kaldığımızı bilmeleri... Benim için dışlanma korkusu...’’[G12].

Görüşmeciye göre; çoğu korunma ihtiyacı olan çocuğun makûs talihi olan etiketlenme durumu bu çocuklarda bir rahatsızlık durumuna sebep olmaktadır.

‘‘Biz o zaman çocuktuk, en çok etüt saatlerini sevmezdim...’’[G7].

‘Televizyon izleme saatlerinin kısıtlı olması.’[G9].

‘‘Televizyon odalarının günün büyük bir çoğunluğunda kapalı olması. İkincisi ise; saçlarımızın sürekli kısa olması. Erkekleri sıfıra vururlardı. Bayanları Amerikan tıraşı yaparlardı. Asla unutmam... Bitlenmeye sebep olur diye. İlk yurda gelenler için geçerli bu. Hani ilk yurda gelirsin; işte banyo yaptırırlar. Saça ilaç kullandırırırlar. Ondan sonra saç kesimine gidersiniz. Bu şekilde... Ben bildim bileli, saçım hep kısaydı.’[G13].

Görüşmecinin ifadesinde; korunma ihtiyacı olan çocukları rahatsız eden husus olarak TV izleme saatlerinin kısıtlı olması ve kurum bakımında yapılan tek tipleşme durumu göze çarpmaktadır. Eskiden uygulanan kurum bakımında bulunan korunma ihtiyacı olan çocukların aynı elbiseleri giymeleri ve aynı saç modellerine sahip olmaları; sadece bu çocuklarda bir rahatsızlık oluşturmakla kalmayıp kolayca etiketlenmelerine de neden olabilmekteydi. Son sosyal politikalar ve gelişmelerle bu olumsuz durum ortadan kaldırılmıştır.

Katılımcılar, derinlemesine görüşmelerdeki beyanlarında kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte; dışlanma korkusu, sürekli disiplin altında yaşamlarını sürdürme, verilen cezalar, şiddet ve benzeri hususlardan rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir.

8.1.11 Kurum Çalışanlarının Katılımcılara Yönelik Tutumları

Kurum bakım hizmetinden yararlanan bireylerin gelişimlerinde büyük rol oynayan kurum bakım çalışanlarının bu bireylere yönelik tutumları, bu bireylerin sağlıklı birer toplum ferdi olarak yetiştirilmesinde büyük bir rol oynamaktadır.

Kurum bakım çalışanlarının çocuklara yönelik tutumlarının irdelenmesi aktarılanlardan ötürü önemlidir.

Tablo 20: Kurum Bakımı Çalışanlarının Katılımcılara Yönelik Tutumları

	Sayı	Yüzde
Eleştirici-suçlayıcı	10	15.1
Cezalandırıcı	16	24.2
Küçük düşürücü	13	19.8
Sevgi dolu	8	12.1
Bağışlayıcı/ İyi niyetli	19	28.8
Toplam	66	100

Görüldüğü üzere katılımcıların yarısından fazlası, 59,1'i, çalışanların kendilerine karşı olumsuz bir tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir. %24,2'İ gibi bir oranla kurum çalışanlarının kendilerine karşı cezalandırıcı oldukları yönünde beyanda bulunmuşlardır. Katılımcıların %40,9'u ise çalışanların kendilerine karşı olumlu bir tutum sergilediğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların kurum çalışanlarının kendilerine ve ya arkadaşlarına yönelik tutumlarıyla ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Bir psikolog olsun, bir sosyal hizmet uzmanı olsun, bir müdür olsun, bir oda yani bakıcı annemiz olsun; yeri geldi darp edildik yeri geldi hakarete uğradık... Yani hayata şartlarını bizlere öğretmiyorlar. Onların sadece ‘Mesaimiz dolsun, maaşımızı alıp gidelim’ düşüncesinde olduklarını düşünüyorum. Benim bulunduğum çocuk esirgeme ve yurttaki hayat şartları böyleydi. Ama böyle olmayan da vardı. Tabi gerçekten bizimle ilgilenen insanlar da vardı. Yere düştüğümüz zaman ağladığımızda bizimle ağlayanı da vardı, üstümüze tekme yediğimiz de... Yani böyle dışlandık, sevildik ama çoğunluk olarak dışlandık tabi ki. ”[G2].

“Yuvadaydık, anneler vardı. O zaman anne diyorduk. Vuruyorlardı... Valla öyle sopayla mopayla vurduğu insanları gördük...”[G6].

“Yani kişiden kişiye değişiyordu. Bazı bakıcılarımız, hocalarımız olsun bize çok iyi davranıyorlardı. Bazıları ise şiddet gösteriyorlardı. Değişiyordu kişiden kişiye...”[G5].

“Valla hem iyileri vardı, hem de kötü davrananları vardı...”[G8].

Yukarıda görüşlerine yer verilen görüşmecilerin ifadelerinde; çeşitli kurum çalışanlarının kendilerine yönelik hakaret, şiddet ve dışlama gerçekleştirdikleri görülmektedir. Katılımcılar; şiddet uygulamayan, anlayışlı davranış içinde bulunan çalışanların da var olduğunu ifade etmişlerdir. Genellikle kurum çalışanlarının sadece görev bilinciyle kendilerine yaklaştığını ve bunun onların eksik kalan yönlerinden biri olduğunu belirtmişlerdir.

“Kurundakiler, şuan ya da eskiden dayak vardı, şiddet vardı. Kurum çalışanlarının yapması gereken işleri bazen o çocuklara yaptırıyorlardı. Hatta bu yüzden bir çocuk kolunu kaybetti. Çalışan kadınlar vardı. Onların yapacakları işe, çocuğu görevlendiriyorlardı. Çocuk, çamaşır atarken kolu koptu gitti. Sonra çocuk vefat etti.”[G3].

“Bakıcı anne görmedik de, bizde mesela hizmetliler vardı. Mesela gücü yetene iş yaptırıyordu. Tabi dişi geçtiğine...”[G7].

Yukarıdaki açıklamalarda; kurum çalışanlarının çocuklara yönelik şiddet uygulamalarının yanında aynı zamanda çocuklara kendi işlerini de yaptırdıkları göze çarpmaktadır. Olayın ciddiyeti ise, katılımcı 3’ün beyanında korunma ihtiyacı olan çocuğa iş yaptırılması sonucu çocuğun önce kolunu sonra da hayatını kaybetmesinde açıkça görülmektedir. Çocuk işçiliğinin günümüzün önemli bir sosyal sorunu olarak kabul edildiği çağımızda, korunma ihtiyacı olan çocukların bakımının sağlandığı kurum ve ya kuruluşlarda çocuk bedeninin kaldıramayacağı ve sağlığına zarar verebileceği işlerde kullanıldığına yönelik savlar ileri sürülmüştür.

Görüşmeciler arasında kurum çalışanlarından herhangi bir olumsuz tutum görmediklerini de ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır.

“Bizim dönem iyi bir dönemdi. Arkadaşlarımız, kurumda çalışanlarımız, hocalarımız, işte bakıcılık yapan ablalarımızdan herhangi bir sorun görmedik...”[G11].

Katılımcıların açıklamalarında, kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte kurum bakımı çalışanlarının kendilerine yönelik dışlama, şiddet, iş yaptırma, hakaretler ve benzeri olumsuz davranışlarda bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu olumsuz davranışlarla beraber tabii ki kendilerine karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemeyen çalışanların da var olduklarını belirtmişlerdir. Ancak, katılımcıların beyanlarında şiddet ve özellikle kurum çalışanlarının sorumluluk ve görevleri olan işleri korunma ihtiyacı olan çocuklara yaptırılmaları ve yaptırılan iş sonucunda çocukta oluşabilecek muhtemel fiziki ve psikolojik zararların göz ardı edilmesi önemli bir husus olarak ortaya çıkmaktadır.

8.1.12 Kurum bakımında Katılımcılara Yönelik Kötü Muamele Gösterilmesi

Bu araştırmada araştırılmak istenilen amaçlardan biri de katılımcıların kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte kendilerine yönelik gerçekleştirilen kötü muamelelerin varlığıdır. Kurum bakım hizmetinden yararlanan bireyler açısından olası karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri kötü muameleler hakkında bilimsel veriler elde etmek amacıyla bu başlıkta konuya yer verilmiştir.

Tablo 21: Katılımcıların Kurum Bakımında Kalan Arkadaşlarına Yönelik Yapılan Kötü Muamele

	Sayı	Yüzde
Evet, cinsel tacize maruz kaldı	4	7,7
Evet, istismara maruz kaldı	3	5,8
Evet, fiziksel şiddete maruz kaldı	21	40,4
Hayır	24	46,1
Toplam	52	100,0

Katılımcıların yarısından fazlası; yani her iki kişiden biri, %53,9 gibi bir oranla arkadaşlarının kötü muameleye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılar arasında, yapılan görüşmelerde kurum bakımındayken arkadaşlarının şiddet ve ya cinsel taciz/istismara maruz kaldıklarını ifade edenler bulunmaktadır. Katılımcıların konu ile ilgili beyanlarına aşağıda yer verilmiştir.

“Yok, ben böyle bir şeye hiç şahit olmadım. Sonra duyduklarım oldu tabii. Ama kendi bulunduğum ortamda böyle bir duruma ne maruz kaldım ne de şahit oldum. Yani darp vardı ama fiilen tecavüz, tacize hiç maruz kalmadım. Çünkü bizim dönemimiz de böyle şeyler yoktu.” [G2].

“İşte dediğim gibi, bize olduğu gibi arkadaşlara da dayak falan oluyordu.” [G5].

“Yani, tabii oldu. Şiddete karşı hocalarla kavgalar oldu. Yani bizim oradaki çarşı vallahi direk karıştı.” [G6].

Yukarıda görüşlerine yer verilen görüşmecilerin ifadelerinde; taciz olaylarının yaşanmadığını ancak çocukların fiziksel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Katılımcılar kendilerinin de şiddet gördüğünü ve bazen şiddet uygulayanlarla münakaşa ve kavga ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Çocuklar kendi arasında kavga ediyorlardı. 13-18 yaş grupları vardır. Bir de 7-12... Bu 13-18 yaş grubundakiler, küçükleri dövüyorlardı. Taciz, vallahi iki çocuk arasında bir olay yaşanmıştı Malatya’da. Yurdunu değiştirmişlerdi.” [G3].

Katılımcı 3; kurum bakımında bulunan büyük çocukların kendilerinden yaşça daha küçük çocuklara yönelik şiddet gerçekleştirdiği ve hatta çocuklar arasında taciz olaylarının yaşandığını ileri sürmüştür.

“Yani cinsel taciz oluyordu. Yani bizim arkadaşlara olan vardı mesela. Çocukla çocuk arasında... Yani bir tane vardı. O pisliğin tekiydi. O çocuklara şey yapıyordu... Oydu, yoksa idareci değil. Yani bir de bizde kız bölümü vardı. Erkek-kız bölümü... Sonradan kız bölümünü ayırdılar. O kız bölümünde cinsel tacizler... Personel tarafından cinsel tacize uğrayan bir sürü kızlar vardı. Yani bunlar gizli kaldı. Kimse duymadı, şey yapmadı ama gören vardı...” [G7].

‘‘Bizim yurttta olmadı ama başka yurttta oldu. Yani diyelim ki; kızdır. Duygu sömürsüzü yapıyor kıza... Sana para veririm, şöyle yaparım, ayakkabı alırım ve seyre... Siz bilemezsiniz, Aile Bakanlığı bilemez ama öğrenciler birbirleriyle diyaloga girer. Beni İstanbul'dan arıyorlar işte; bizim yurttta bir kıza böyle yapmışlar... Bir arkadaş vardı. Hoca attı yere; ne ağız ne burun kaldı. Paramparça etti...’’ [G9].

Kurum bakımından yararlanmış olan görüşmecilerden hiçbiri taciz olayı yaşamamıştır. İçlerinden biri böyle bir olaya şahitlik ettiğini dile getirmiştir. Ancak kurum bakımında taciz olduğuna yönelik söylentileri işiten az da olsa görüşmeci mevcuttur. Söylentilerde; kurum bakımı altında bulunan korunma ihtiyacı olan özellikle kız çocuklarının arkadaşları ve kurum çalışanları tarafından cinsel tacize maruz kaldıkları ileri sürülmektedir. Yaşanılan cinsel taciz olaylarının genellikle kurum içinde kaldığı, toplum tarafından bilinmediği ifade edilebilir. Taciz uygulayan kişi yada kişilerin gerekli yaptırımlara tabi tutulmadığı, taciz mağdurlarının da arkadaşları yada kurum çalışanları tarafından maruz kaldıkları taciz olayını yetkililere bildirme konusunda yetersiz kaldıkları söylenebilir.

‘‘Valla şiddet çok vardı. Onu saklayamayız. Ama cinsel taciz, pek ben şahit olmadım. Valla hani örnek olarak; bir gün bir arkadaşımızın telefonu kayboldu. Yurttta toplandılar. Yok, bu alevidir, bu çalmış, yok bu hırsızdır çalmış... Hocalar olsun, öğrenciler olsun, yani kimin eline ne geldiyse, tekme tokat adama giriyorlardı. Ve ya mesela ödevlerimizi yapmadığımızda okuldan gelen bir şikâyet üzerine hocalardan yurttta büyük sıkıntı yaşıyorduk. Hem müdür, hem müdür yardımcısı, hem de uzmanlarımız tarafından tehdit ediliyorduk. Hani işe giremezsiniz, sizi atarız, işsiz kalırsınız ve benzeri...’’ [G8].

Yukarıdaki açıklamalarda; kurum bakımında maruz kalınan şiddet olayının arka planında; kimi zaman toplumsal ayrışma vasıtası olarak kullanılan etnik köken veya dini mezheplerin yer aldığı nadir de olsa görülmektedir. Toplum tarafından çeşitli etiketlemelere maruz kalan korunma ihtiyacı olan çocukların kendi aralarında da birbirlerine yönelik etiketlemeler kullanması, yani damgalanan bireylerin de kendi iç gruplarında damgalama faaliyetlerinde bulunması, etiketleme sürecinin dinamizmini göstermektedir. Ötekileştiren bireylerin toplumda hedef tahtasına oturtulmaları

sonrasında şiddet olayının da vuku bulmasına sebebiyet vermektedir. Beyanda dikkat çeken diğer bir husus ise; bu çocukların devlet tarafından özel kadrolar oluşturularak işe yerleştirilme durumunun kurum çalışanlarının söylemlerinde oluşturduğu etkilerdir. Kurum çalışanları ve toplum tarafından “ Ne de olsa işe gireceksin.” ve benzeri oluşturulan söylemler; bu çocukların eğitim ve kişisel hayatlarına olumsuz etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Bu söylemlerin aynı zamanda “Şöyle yaparsan atılırsın, işe giremezsin. İş yok sana” ve benzeri söylemlere de dönüştürülmesi ile disiplin algısı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu tarz söylemlerin kullanılmaması çocukların yararına olacaktır.

“Sadece bir bayan arkadaşım. Yağmurlu bir gündü, hiç unutmam. Öğretmenim, herhalde kendisi problemliydi. Bayan arkadaşımın sırtına, kocaman bir çek pas sopası olur ya, onu indirdiğini gördüm. Bizzat üzerine ben de bağırardım. Ben de tokat yemiş oldum. Bu durumda ne yaptık? Vali beye gittik. Sabaha karşı işine son verildi kadının. Onun dışında herhangi bir problem yaşamadık.” [G13].

“Yok. Hiç görmedim, duymadım.” [G4].

Görüşmeciler ifadelerinde; genel olarak arkadaşlarına yönelik fiziksel şiddet uygulandığını fakat toplum tarafından çok bilinmeyen cinsel istismar veya taciz vakalarının da az da olsa vuku bulduğunu ifade etmişlerdir. Şiddetin çocuklar arasında uygulanmakla beraber kurum çalışanlarının da çocuklara yönelik şiddet uyguladığını ve hatta çocukların da kurum çalışanlarına yönelik şiddet uyguladığını dile getirmişlerdir. Katılımcılar, cinsel istismar ve taciz vakalarının da benzer nitelikte çocuklar tarafından birbirlerine uygulandığı gibi, kurum çalışanları tarafından da çocuklara yönelik gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir.

Tablo 22: Katılımcıların Kurum Bakımındayken Fiziksel Şiddet Görme Durumları

	Sayı	Yüzde
Arkadaşlarımdan	8	15,4
Kurum İdarecilerinden	12	23,1
Diğer çalışanlardan (bakıcı anne, meslek elamanları vb.)	10	19,2
Şiddete görmeyen	22	42,3
Toplam	52	100,0

Katılımcıların yarısında fazlası, %57,7'si, şiddet gördüğü, %42,3'ü ise görmediğini belirtmiştir. Şiddete maruz 30 katılımcının %26,7'si arkadaşlarından, %40'ı kurum idarecilerinden ve %33,3'ü ise diğer çalışanlardan şiddet gördüğünü belirtmiştir.

Tablo 23: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımına Göre Şiddete Maruz Kalma Durumları

Kurum bakımındayken fiziksel şiddete maruz kaldınız mı?			
	Evet	Hayır	Total
Cinsiyet Kadın	8	4	12
	66,7%	33,3%	100,0%
Erkek	22	18	40
	55,0%	45,0%	100,0%
Toplam	30	22	52
	57,7%	42,3%	100,0%

Tablo23'te şiddet uygulanan katılımcıların cinsiyet dağılımı gösterilmiştir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre şiddete maruz kalma oranları daha yüksektir. Kadınların %66,7'si şiddete maruz kalmışken, erkeklerde bu oran %55'tir.

Yapılan görüşmelerde; katılımcıların herhangi bir şiddet görüp görmediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamdaki ifadelere aşağıda yer verilmiştir.

‘‘Evet, gördüm. Yani ş uanda zor bir şey değil tabi. Yani öyle saçından çekilme, tekme, tokat gibi böyle bir şeye maruz kalmadım... Çocuk yuvasında çok maruz kaldım. Çünkü çocuk olduğum için kendimi savunamadım. Darp edildiğim dönemler oldu. Özellikle çocuk esirgeme kurumu müdüründen... Cetvelle elimize çok şiddetli şekilde vururdu. Çok çok iyi hatırlıyorum; avucum morarmıştır. O sebepten dolayı da küçüktüm, onun için hemen valiye şikâyete gittim. Gittikten sonra da artık çocuk yuvasında dayak yemediğimi hatırlıyorum.’’ [G2].

‘‘Ben, kendim öğretmenden bir tokat yemiştim. Faullerimi çekti, yukarı kaldırdı, tokadı yapıştırdı...’’ [G3].

Yukarıdaki ifadelerden bazı görüşmecilerin korunma kurum bakımı altında buldukları zaman diliminde kurum çalışanı olan öğretmenlerden şiddet gördükleri anlaşılmaktadır. Kurum bakımında özellikle henüz yeterli bilinç düzeyine sahip olmayan ve korunmasız küçük çocukların kaldıkları çocuk yuvalarında, bu korunma ihtiyacı olan çocukların şiddete maruz kalma durumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

‘‘Diyarbakır’dayken küçüktüm. Oradaki büyüklerden şiddet görüyordum. Yer değişikliğinden sonra görmedim...’’ [G4].

‘‘Evet. Yani yurttan kalan bizden yaşça büyük arkadaşlar olsun, hocalardan olsun, bakıcılardan olsun, işte şiddet görmüşüzdür. Dayak oluyordu...’’ [G5].

‘‘Şiddet, ister istemez görüyorduk. Yani öğretmenlerden olsun... Tabi o zamanlarda, bizim kaldığımız zamanlarda şiddet vardı, gördük. Öğretmenler tarafından şiddet gördük. Bir de bizim büyükler vardı. Gerçi ben büyüklerimden görmedim. Gören vardı yani.’’ [G7].

‘‘Gördük, evet. Büyüklerimizden gördük. Hem arkadaşlarımızdan, hem de hocalarımızdan. Etüt salonlarında çok görüyorduk. Hocalardan ve en ufak bir yaramazlığımızda hocalardan şiddet görüyorduk. Abilerimizden de görüyorduk. Daha doğrusu, yurdun büyük abilerinden...’’ [G8].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmecilerin beyanlarında, kurum bakımı altında bulunan korunma ihtiyacı olan çocuklara sadece kurum çalışanları (idareciler, meslek elamanları, bakım elamanları ...) tarafından şiddet uygulanmadığı, aynı zamanda kendilerinden yaşça büyük diğer korunma ihtiyacı olan çocuklar tarafından da şiddet uygulandığı görülmektedir. Koğuş sisteminin uygulandığı kurum bakım modellerinde; muhtemel koğuş ağalığı ve benzeri uygulamalar da görülebilmektedir. Tabiatı insani ve insani olmayan klikleşmelerin bulunduğu topluluklarda lider potansiyeli bulunan canlılar yer almaktadır. Potansiyel liderin gücü eline almasının ardından lider etrafında toplanan kliklerde çete savaşları ve şiddet vakaları; gücün demir yumruğa dönüştüğü, diktatörleşme dönemlerinde sık rastlanmaktadır. Bu kültürün benzeri getto olarak tanımlanan düşük sosyo-ekonomik yerleşim alanlarında sık rastlanan, “mahalle abileri, kabadayıları” kültürüdür. Koğuş sistemi ise her iki kültürün özelliklerini içinde barındıran koğuş ağası ya da benzeri uygulama kültürlerine sahiptir. Kurum bakımı altında bulunan yaşça büyük çocukların, kendilerinden küçük çocuklara şiddet uyguladığı hatta kimi zaman onları bir eğlence nesnesi olarak gördükleri bilinmektedir. Fakat günümüz bakım modellerinde koğuş sisteminin terk edilmesine yönelik atılan adımlar bu sorunun çözümünde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

Görüşmeciler arasından herhangi bir şiddete maruz kalmadıklarını beyan edenler de bulunmaktadır. Bu katılımcıların beyanları aşağıda belirtilmiştir.

“Yok. Öyle bir şey olmadı.” [G6].

“Hayır, görmedim.” [G11].

8.1.13 Katılımcıların Kurum Bakımına İlişkin Değerlendirmeleri

Kurum bakım hizmetinden yararlanan bireylerin kurum bakım ile ilgili görüşleri, kurum bakım hizmetinden duydukları memnuniyet düzeyleri ve kurum bakım hizmeti ile ilgi olası yapılabilecek iyileştirmeler açısından önemlidir. Araştırmada bundan ötürü görüşmecilerin kurum bakımına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 24:Katılımcıların Kurum Bakım Sonrasıyla İlgili Görüşleri

	Sayı	Yüzde
Cevap vermeyen	26	50
Hayatımda, kurum bakımında verilen yetersiz eğitim ve sevginin bazı dönemlerde olumsuz etkileri oldu	1	1.9
Kız çocuklarının işe yerleştirilene kadar kurum bakımında kalması gerekiyor	6	11.6
Kişi 18 yaşına geldiğinde kurum ile ilişkisi kesilmemeli	1	1.9
Kurum bakım imkânlarının yetersiz oluşundan kaynaklı kurum bakım sonrasında olumsuzluklar olabiliyor	1	1.9
Kurum bakım sonrası ile ilgili takip ve destek programı olmalı	10	19,3
Kurum bakımı kişisel gelişimime olumlu yansıdı.	1	1.9
Kurum bakımında verilen eğitim ve beceriler ileride yetersiz kalıyor	1	1.9
O günlerimi özlemle anıyorum	4	7.7
Son yapılan değişiklikler ile eski sistemin yaraları sarılıyor	1	1.9
Toplam	52	100,0

Katılımcıların verdikleri cevaplar çeşitlilik arz etmekle beraber en çok verilen cevaplar; %19,3 ile “Kurum bakım sonrası ile ilgili takip ve destek programı olmalı” ve %11,6 ile “Kız çocuklarının işe yerleştirilene kadar kurum bakımında kalması gerekiyor” olmuştur. Katılımcılar, eski günleri özlediklerini, 18 yaşından sonra kurumla ilişkilerinin kesilmemesi gerektiğini, hayatlarında kurum bakımında

verilen yetersiz eğitim ve sevginin bazı dönemlerde olumsuz etkileri olduğunu ve benzeri görüşlerini belirtmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde; katılımcıların kurum bakım sonrası ile ilgili görüşlerini içeren ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

“Yani bir daha orada yaşamak istemiyor. Ben şahsen orda kalmak istemiyorum. Hiç te hoş değil....” [G2].

Yukarıdaki açıklamalarda katılımcı, kurum bakımında tekrar kalmak istemediğini, kurum bakımının kendisi için olumlu bir anlam ifade etmediğini dile getirmiştir. Bunun arka planında katılımcının kurum bakımında yaşamış olduğu problemlerin olduğu söylenebilir.

Bu durumun aksini bildiren, kurum bakımındaki günlerini özlemle hatırlayan, kurum bakımında hatırlayabileceği güzel anıları bulunan katılımcılarda bulunmaktadır.

“Ben eski günlerimi özlüyorum. Kesinlikle bir şansım olsaydı tekrardan gitmeyi tercih ederdim...” [G13].

“Kurumla her zaman aralarında bir irtibat ilişkisinin olması gerektiğini düşünüyorum.” [G5].

“Mutlaka takip edilmeli diye düşünüyorum. İletişim halinde olunmalı” [G10].

Görüşmeci 5 ve 10'nun ifadelerinden; kurum bakım sonrasında geçmişinde korunma ihtiyacı olan bireylerle kurumun iletişim halinde olması gerektiği ve bu çocukların kurum bakım sonrası muhtemel yaşayabilecekleri kalacak yer bulma, sosyal hayata entegre olamama ve benzeri sorunlarda destek almaları gerektiği anlaşılmaktadır. Kurum bakım sonrası korunma ihtiyacı olan bireylere yönelik takip ve destek programlarının geliştirilmesi ve uygulanması, bu bireylerin yararına olacağı düşünülmektedir.

Tablo 25: Katılımcıların Zorunlu Haller Oluşması Durumunda Çocuklarını Kurum Bakımına Vermeye Yönelik Düşünceleri

	Sayı	Yüzde
Evet	31	59,6
Hayır	21	40,4
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %59,6'sı çocuklarını kurum bakımına vermeyi düşünebileceklerini, %40,4'ü ise düşünemeyeceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çocuklarını vermeyi düşünmeyenlerin sayısı azımsanmayacak bir düzeydedir. Bu da aldıkları kurum bakım hizmetinden memnun olamama durumunu düşündürmektedir.

Katılımcılar yapılan görüşmelerde, zorunlu hallerin olması durumunda çocuklarını kurum bakımına vermeye yönelik görüşlerini dile getirmişlerdir. Görüşmecilerin bu yöndeki ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

‘Veririm kesinlikle.’ [G3].

‘Yani mecbur kalırsam mecbur veririm vermeyi düşünürüm tabi..’ [G1].

‘Evet. Diyelim ki ben yurt çocuğuyum. Hanımın da kimsesi yok. Nasıl yaparsın? Ne dersin? Milyon da bir mecbur kaldığımda...’ [G9].

‘Benim yaşadığımın hiçbirini kız çocuğumun yaşamasını istemiyorum açıkçası. Yani yok diyelim ki; ben öldüm gittim. Bakacak hiç kimse yok. Çocuk ortada kaldı. Bir aileye evlatlık olarak vermeyi düşünürüm ama çocuk yuvasına göndermeyi düşünmüyorum’ [G2].

‘Hayır, asla’ [G8].

Zorunlu hallerde çocuklarını kurum bakımına verilmesi hususunda farklı beyanlarda bulunan katılımcılar, beyanları geçmiş deneyimlerine göre vermektedirler. Kendileri kurum bakımı altındayken ciddi bir problemle karşılaşmayanlar çocuklarının zorunlu hallerde kurum bakımına vermeye olumlu yaklaşmışlardır. Olumlu bakmayanlar ise; kurum bakımı sırasında sıkıntılar yaşamış

ve bu sıkıntılara çocuklarının da maruz kalmaması adına, zorunlu hallerde bile kurum bakımını reddetmişlerdir.

8.1.13.1 Kurum Bakımının Olumlu Yönleri

Literatürde kurum bakımın olumlu ve olumsuz yönlerine vurgu yapan bilimsel çalışmalar mevcuttur. Kurum bakımın olumlu ve olumsuz yönlerini belirlemek amacıyla öncelikle bu hizmetten yararlanmış bireylerin görüşlerine başvurmak gerekmektedir. Bu hususta, katılımcıların kurum bakımın olumlu yönleriyle ilgili görüşleri Tablo26'da tablolatırılmıştır.

Tablo 26: Katılımcıların Kurum Bakımın Olumlu Yönleriyle İlgili Görüşleri

	Sayı	Yüzde
Devletin çocukları sahiplenmesi	17	32,7
İş sahibi edindirme	23	44,2
Herkese eşit davranılmasını öğrenmek	1	1,9
Arkadaşlık ortamı	8	15,4
Sorumluluk almak	3	5,8
Toplam	52	100,0

Katılımcıların kurum bakımının olumlu yönlerini; ilk olarak %44,2'si iş sahibi edindirmesi, ikinci olarak %32,7'si ise devletin çocukları sahiplenmesi olarak belirtmişlerdir.

Bazı görüşmecilerin kurum bakımının olumlu yönlerine ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir.

‘İş sahibi olmak kesinlikle.’ [G1].

‘Olumlu yönü; biliyoruz ki 18 yaşından işe giriyoruz. Onun dışına bir artısı yok. Ya da sokakta kalacağına sıcak bir yerde kalıyorsun. Artıları bu.’ [G2].

‘İş vermesi. Yani sokakta kalmaktan onları kurtarıyor. Onlara bir yuva, bir sıcaklık... Ne kadar da bir aile yuvası gibi olmasa da yani yine de o sıcaklığı alıyorsun...’ [G4].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmeciler kurum bakımının olum yönleri olarak, devletin kurum bakımında bulunan korunma ihtiyacı olan çocuklara iş edindirmesi ve aile ortamı gibi olmasa da kalabilecekleri bir yere sahip olmalarını söylemişlerdir. Katılımcıların kurum bakımının olumlu yönlerine kendileri açısından pragmatik bir bakış açısıyla yaklaştıkları anlaşılmaktadır.

“Yine arkadaşlıktan gireceğim. En olumlu yönü; bana göre oydu.” [G5].

“Oradaki dostluk, arkadaşlık... Bir de nasıl söyleyeyim; o sahiplenilme...” [G7].

Görüşmeci 5 ve 7'ye göre, kurum bakımın olumlu yönü; kurum bakımında kazanılan arkadaşlıklar dostluklar ve bunların beraberinde getirdiği sahiplenilme duygusudur. Kader paydaşlığı yaptıkları kurum bakımı altında bulunan diğer korunma ihtiyacı olan çocuklarla edindikleri arkadaşlıkların bu bireylerin gelişimine olumlu etkilerde bulunduğu, yalnızlaşmalarına engel olduğu söylenebilir.

8.1.13.2 Katılımcıların Kurum Bakımında Mutlu Oldukları Hususlar

Kurum bakımın olumlu yönlerinin belirlenmesine katkı sunmak amacıyla kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin kurum bakım hizmetinden yararlandıkları süreçte mutlu oldukları hususları bilmek önem arz etmektedir. Bundan ötürü katılımcıların kurum bakımındayken mutlu oldukları hususlara yönelik veriler aşağıda tablolandırılmıştır.

Tablo 27: Katılımcıların Kurum Bakımındayken Mutlu Oldukları Hususlar

	Sayı	Yüzde
Arkadaş ortamı	40	76,9
Kurum bakımında yapılan etkinlikler	4	7,7
Kurum bakımına dışardan gelen ziyaretçiler ve getirdikleri hediyeler	1	1,9
Ev ortamına göre daha özgür olmak	1	1,9
Devletin bütün imkânlarından faydalanmak	1	1,9
Kalabilecek bir yerin olması	3	5,8
Ailesinin ziyareti	1	1,9
Kurumda mescidin olması	1	1,9
Toplam	52	100,0

Katılımcıların verdikleri cevaplar çeşitlilik arz etmekte beraber katılımcıların çoğu %76,9 ile kurum bakımındaki arkadaşlık ortamından mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Kurum bakımında aile ortamlarından uzak kalan bu çocuklar kendileri gibi kader paydaşlığı yaptıklarına inandıkları diğer çocuklarla bağlarını, kendilerini ayakta tutan bir güç olarak görmektedirler. Katılımcıları mutlu eden şeyler, ilgili kurumda yapılan etkinlikler, ziyaretçiler ve getirdikleri hediyeler, kalabilecek bir yerlerinin olması, ailesinin ziyareti ve benzeri hususlardır.

Yapılan görüşmelerde; katılımcılar kurum bakımındayken kendilerini mutlu eden hususlara da değinmişlerdir. Bunlardan bazılarının ifadeleri şöyledir;

“Arkadaşlarla oynamak, voleybol, spor yapmak... En çok gezip tozmak...” [G1].

“Ben hiç mutlu olmazdım açıkçası. Ama sadece arkadaşın olduktan sonra o yaşantıya katlanabiliyorsun. Arkadaş... Onun dışında hiçbir şey sizi orda tutamıyor.” [G2].

“Çocuklarla, arkadaşlarla iç içeydik O faaliyetler olsun... Yurt götürürdü. Mesela, yazın kampa götürürlerdi. Ondan sonra böyle birkaç faaliyet...” [G3].

“Arkadaşlık ortamını seviyordum. Birbirimize kenetleniyorduk. Arkadaş ortamımız iyiydi.” [G5].

“Yurtta kaldığım sürece en büyük mutluluğum arkadaşlardı. Ondan sonra arkadaşlarımızla beraber geceler düzenlerdik. Onlarla mutlu olurduk. Sosyal faaliyetler vardı...” [G7].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmeciler; korunma ihtiyacı olan çocukların kurum bakımındayken, arkadaşlık ortamı ve düzenlenen faaliyetlerle mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar tarafından kurum bakımının olumlu yönlerinden biri olarak ifade edilen arkadaşlık ortamı, aynı zamanda bir mutluluk kaynağı olarak da ifade edilmektedir. Kurum veya arkadaşları tarafından organize edilen sosyo-kültürel faaliyetler aile ortamlarından uzak kalan bu çocuklar için bir rahatlama ve mutluluk duyma molasıdır. Arkadaşlık bağlarının bu derece kuvvetli olması ve düzenlenen sosyo-kültürel faaliyetler; bu çocukların sosyal çevrelerine ve kurum bakımı ortamına uyum sağlamasını kolaylaştıran katalizör bir araç olarak tanımlamak mümkündür.

“Ailemin yanına dönmem beni en mutlu eden şeydi...” [DGK12].

Yukarıdaki açıklamalarda; aile ortamlarında gelişimlerinin devam etmesi mümkün gözükmeyen çocuklar için alternatif bakım modellerinden biri olan kurum bakımının her ne kadar çocuğun sağlıklı gelişimine katkı sunduğu bilinmekte ise de bir aile ortamının yerini alamadığı, çocuğun aileye dönüşünün çocuk için bir sevinç kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Kurum bakımı altında bulunan korunma ihtiyacı olan çocukların ailelerine gerekli maddi ve manevi sosyal yardımların yapılarak; tekrar aile ortamında gelişimlerinin devam edilmesine teşvik edilmesi çocuğun yüksek yararınadır. Bu bağlamda da son yıllarda Türkiye’de ailenin yanına dönüş programlarının uygulandığı bilinmektedir.

“Manen sahiplenildiğini bilmek...” [DGK9].

Yukarıdaki ifade de ise; aile yanında bakımı mümkün gözükmeyen korunma ihtiyacı olan çocukların alternatif bakım modellerinden olan kurum bakımı altında

sahiplenildikleri ve bu sahiplenilme duygusunun her ne kadar aile tarafından sahiplenilmenin yerine tutmasa da bu çocuklar açısından son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

8.1.14 Kurum Bakım Sonrasıyla İlgili Bilgiler

Kurum bakım hizmetinden yararlanan süreçle ilgili verilerin belirlenmesi gerektiği kadar kurum bakım sonrası ile ilgili verilerin de tespit edilmesi gerekmektedir. Araştırmanın bu başlığı altında, katılımcıların kurum bakım süreçleri sona erdikten sonraki zaman sürecindeki veriler üzerinden bulgulara değinilmiştir. Katılımcıların kurum bakım sonrası sorumluluk alma alışkanlıkları, boş zaman değerlendirme durumları, katılımcıların aile kurabilme durumları, kurum bakım sonrası takip ve destek ve benzeri hususlarındaki veriler ele alınmıştır.

8.1.14.1 Katılımcıların Sorumluluk Alma Alışkanlıkları

Daha önceden değinildiği üzere kurum bakım sürecinde bireylere sorumluluk alma alışkanlıklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bireylerin kurum bakım süreci sona erdikten sonraki yaşamlarında sorumluluk alma alışkanlıkları ile ilgili veriler elde edebilmek amacıyla bireylerin birincil sorumluluklarından olan haneleriyle ilgili sorumluluklarının irdelenmesi gerekmektedir. Araştırmada bu hususta verilere yer verilmiştir.

Tablo 28: Katılımcıların Ailelerinin İhtiyaçlarını Karşılama Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	48	92,3
Hayır	4	7,7
Toplam	52	100,0

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, % 92,3'ü hanelerinin ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 29:Katılımcıların Hanelerindeki Sorumlulukları

	Sayı	Yüzde
Temizlik	13	25
Yemek yapmak	11	21.1
Alışveriş	29	55.8
Hanenin geçimini sağlamak	44	84.7
Çocuk bakımı	1	1.9
Toplam	52	100

*Katılımcılar 1'den fazla şikkı işaretlemişlerdir.

Katılımcıların %84.7'si evlerindeki asli sorumluluklarının, kendi hanelerinin geçimini sağlamak olduğunu belirtmişlerdir.

8.1.14.2 Katılımcıların Boş Zaman Değerlendirme Durumları

Bireylerin sosyalleşme ve sağlıklı gelişimleri açısından boş zaman değerlendirmelerinin önem arz ettiği bilinmektedir. Kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin sosyalleşme becerilerinin belirlenmesi açısından boş zaman değerlendirmelerine yönelik verilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 30:Katılımcıların Boş Zamana Değerlendirme Şekilleri

	Sayı	Yüzde
Aile ile	39	75,0
Arkadaşlar ile	7	13,5
Etkinlikler ile	6	11,5
Toplam	52	100,0

Katılımcıların geneli, %75'i, boş zamanlarını aileleriyle geçirmektedir. Uzun süre aile ortamından uzak kalınması; bu bireylerde aile kurumunun önemini artırmış olabileceği düşünülebilir.

Görüşülenlerin bazıları, boş zamanlarında genellikle kitap okuduklarını, sporsal faaliyetlerde bulduklarını ifade ederken, bazıları da zamanlarını aile ve arkadaş ortamlarında değerlendirdiklerini söylemişlerdir.

“Boş zamanlarımda kitap okurum.” [G1].

“Genel olarak iş hayatımdan sonraki tek faaliyet olarak sporla değerlendiriyorum. Onun dışında yaptığım bir şey yok.” [G2]

“Genelde ailemleym. Arkadaş ortamı... Bu tür...” [G8]

8.1.14.3 Katılımcıların Kurum Bakım Sonrası Takip ve Destek Programlarına Yönelik Düşünceleri

Kurum bakımından yararlanmış bireylerin maddi kaynakların yönetilmesi hususunda beceri eksikliğine sahip olduklarından ve sosyal destek sistemlerinin yetersizliğinden ötürü, bu bireyler kurum bakımı sona erdikten sonra toplumsal hayata dahil olduklarında çeşitli zorluklarla yüzleşme potansiyeli mevcuttur. Kurum bakımı modelinin eksik olan hususlarından biri, kurum bakımından yararlanmış bireylere yönelik kurum bakım sonrası takip ve destek programlarıdır. Kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin kurum bakım sonrası takip ve destek programlarının gerçekleştirilmesine yönelik görüşlerine bu başlık altında yer verilmiştir.

Tablo 31: Katılımcıların Kurum Bakım Sonrası Takip ve Destek Programlarına Yönelik Görüşleri

	Sayı	Yüzde
Evet	51	98,1
Hayır	1	1,9
Toplam	52	100,0

Katılımcıların tamamına yakını (%98,1'i) “kurum bakım sonrası takip ve destek programı olmalıdır” görüşünü belirtmişlerdir. Korunma ihtiyacı olan çocuklar 18 yaş sonrası aniden topluma entegre olunca zorluklarla yüzleşmektedirler. Bu durum sudan çıkmış balığa dönmek deyimiyile açıklanabilir. Kurum bakım sürecinin sona ermesiyle beraber herhangi bir iş edinmemiş bireylerin karşılaştıkları güçlükler olabileceği gibi, iş sahibi olabilmiş bireyler de çeşitli sorumluluklar üstlenme ve kazandıkları parayı idare etme hususlarında zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu yüzden 18 yaşın erken olmakla birlikte kurum bakım sonrası da takip ve destek programlarının varlığının bu bireylerin yararına olabileceği söylenebilir.

Katılımcılar görüşmelerde, kurum bakım sonrası takip ve destek programlarının olması gerektiği inançlarına yönelik görüşler bildirmişlerdir. Bu görüşleri şu şekildedir;

“Olmalıdır. Kesinlikle olması lazım.” [G1].

“Bence olması gerekir. Çünkü bireye zaten 18 yaşına kadar bir şey öğretmiyorlar. Bireyin 18 yaşından sonrası daha çok önemli. Daha çok bilmesi gerekiyor.” [G2].

“Tabi olmalıdır. Kimisi var dışarda, iş verilmemiş. Eskiden sıkıntı vardı. Son zamanları bilmiyorum da işe giremeyen baya çocuk sokaktaydı. Yani çocuğun takibi sağlanmalı. Kimisi var gitmiş kötü yola girmiş. Atıyorum; esrar, şunu bunu içmiş...” [G3].

“Olmalıdır. Valla sonradan yetiştirme yurdundan çıktıktan sonra bence onları takip etsinler. Yani bir iş ya da evlenmemişse evlenene kadar onları takip etmeleri gerekiyor.” [G4].

“Kesinlikle olmalıdır. Çocuk; çünkü 18 yaşına geldikten sonra kurumun ilişkisini kesmesinden sonra hani farklı yollara yöneldiğini görüyoruz. Yani hemen 18 yaşına geldiğinde, kurum ilişkisini kestiğinde direk işe girmiyor çocuklar biliyorsunuz. Kötü yollara giren oluyor. Hırsızlık, dilencilik gibi... Görüyoruz bunları. Bu yüzden daha sonrasında da aralarında bir bağın olması gerektiğini düşünüyorum.” [G5].

“Olmalıdır. Çünkü mesela; ben 18 yaş bittikten sonra yurttan çıktım. Gidecek bir yerim yoktu. Benden yurttan kalan arkadaşım işe girmişti. Onun yanında mecbur kaldım. Hani işte doğru düzgün yoktu. Böyle bir, iki sene onun yanında kaldım. Sonra bana iş geldi. O yüzden takip olmalıdır. İşe girmeden evvelki süreç sıkıntılı geçiyor. Çünkü paran yok hani. Şahsi olarak ben ailemle görüşmediğim için yani o yüzden artık mecburiyetten artık hani arkadaşta kaldım...” [G6].

“Olmalıdır kesinlikle. Çünkü 18’den sonra, hani mezun olduğumuzda yani, sudan çıkmış balık gibiyiz. Gerçekten ayağa kalktığımızda pek bir tecrübemiz yok. Hayatı nasıl kullanırız? Ekonomiyi nasıl kullanırız? Bu tür sıkıntılardan mutlaka bir takibin olması lazım...” [G8].

Yukarıda görüşlerine yer verilen görüşmeciler; 18 yaşın kurum bakımından ayrılmak için erken olduğunu ve kurum bakımından ayrıldıktan sonra da takip ve destek sistemlerinin olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların beyanlarında; kurum bakımı sonrasında bireylerin toplum içinde yalnız kaldığı, bazen kalacak bir yerlerinin bile olmadığı, uyuşturucu madde kullanımına yöneldikleri, hırsızlık, kapkaç, gasp ve benzeri yasal olmayan davranış biçimleri geliştirdikleri hatta bazılarının dilencilik yapmaya başladıkları görülmektedir. Korunma ihtiyacı olan çocukların, yasal olarak eğitim ve benzeri özel durumları olmadığı sürece 18 yaşını bitirdikten sonra kurumla ilişkisi kesilerek kurum bakımına son verilmektedir. Ancak 18 yaşın henüz bireyin kurum bakımından ayrıldıktan sonra toplum içinde kendi ayakları üzerinde durması için yeterli olduğu hususu tartışmaya açık bir konudur. Bireyin 18 yaşına bastıktan sonra kurum bakımının sona ermesi durumunda gidebilecek ya da sığınabilecek bir ailesi ve ya bireyi kabul edecek bir akrabası olması durumu göz önünde bulundurulduğunda bireyin kurum bakımını sona erdirilmesi makul olabilir. Ancak bireyin kurum bakım sonrası sığınabileceği bir aile veya yakını yok ise; bu bireyin iş edindirilinceye kadar ve yahut bir zanaat ya da meslek edindirilip kendisine uygun iş bulduktan sonra kurum bakımının sona erdirilmesi bireyin yararına olacaktır. Bireyin kurum bakımından ayrıldıktan sonra da iş hayatının ilk dönemlerinde takibinin sağlanması ve gerekli hususlarda (maddi kaynakların yönetimi, sosyal hayata katılım ve benzeri) destek sağlanması bireyin lehine olabilecek diğer bir husus olarak göze çarpmaktadır.

8.1.14.4 Katılımcıların Aile Kurma Durumları

Kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin uzun süreli aile ortamlarından uzak kalmaları sonrasında aile kurma becerileri, kurum bakımından yararlanmış olmalarının evliliklerine etkisi ve eş seçimleriyle ilgili tercihleri araştırılması gereken değerli veriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsedilen her bir konu hakkındaki bilimsel veriler, kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin topluma dahil olma ve toplumsal hayattaki statülerini önemli ölçüde belirleyen etken olan aile kurumlarını etkileyen birer faktördür. Bu bölüm başlığı altında adı geçen konulara ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 32: Katılımcıların Eş Seçimi İle İlgili Tutumları

	Sayı	Yüzde
Kurum bakımı almış bireylerle evlenmeyi düşünüyorum/düşünüyordum	4	7,7
Kesinlikle kurum bakımı almış bir bireyle evlenmeyi düşünmüyorum/düşünmüyordum.	2	3,8
Aşk evliliği yapmayı düşünüyorum/düşünüyordum	38	73,1
Tanıdıklar vasıtası ile görücü usulü evlenmeyi düşünüyorum/düşünüyordum	8	15,4
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %73,1'i aşk evliliği yapmayı düşündüklerini/yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar arasında kendileriyle ortak kaderi paylaşan kurum bakım hizmetinden yararlanmış bir bireyle evlenmeyi düşünenlerin oranı %7,7'dir. Oran küçümsenmemesi gereken bir oran olmakla beraber katılımcılar arasında eş seçimleriyle ilgili tutumlarını bu yönde belirtenlerin sayısı azdır.

Tablo 33:Katılımcıların Eşlerinin Kurum Bakımında Kalma Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	5	12.2
Hayır	36	87.8
Toplam	41	100,0

Katılımcıların eşlerinin de kurum bakımında kalanların oranı %12,2'dir. Kendileri ile aynı kaderi paylaşan bireylerle evlenme durumlarının düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 34:Katılımcıların Kurum Bakımında Kalmış Olmalarının Evliliklerine Etkileri

	Sayı	Oran
Kurumda kalmış olmak evliliği olumlu ya da olumsuz etkilememiştir	27	65.9
Kurumda kalmış olmak evliliğimi olumlu yönde etkilemiştir	11	26.8
Kurumda kalmış olmak evliliğimi olumsuz etkilemiştir	3	7,3
Toplam	41	100,0

Katılımcıların sadece %7,3'ü kurum bakımında kalmanın evliliklerine olumsuz etkisinin olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların bazıları yapılan görüşmelerde daha evvel kurumda kalmış olmalarının evliliklerini olumsuz etkilediğini beyan ederken, bazıları ise olumlu etkilediğini ve ya bir etkisinin olmadığı ifade etmişlerdir. Benzer ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

“Bence kurumda kalmam evliliğimin %60'ını etkilediğini düşünüyorum. Boşanmama etkisi oldu. Bir şey bilmiyoruz ki... Erkeğine nasıl saygı

göstereceksin? Yani ne yapman gerektiğini biz yurttan kalanlar bilmiyoruz. Öfkeliyiz, asiyiz, susmayı bilmiyoruz. Emrivakiye gelemiyoruz. Tartışınca sonuna kadar... Sonu hastanelik olsa, darpta olsa susmuyoruz. Yani bu böyle, İş hayatında da böyle, evlikte de böyle... Oysa olmaması gerekir. Bir ailesinin yanında büyüyen bir çocuk; bence nerede susması gerektiğini biliyor. Çünkü orada baba ona sus demiştir. Anne yapma, ayıptır demiştir. Ama bizde böyle şeyler olmadı...” [G2].

Görüşmeci 2’ye göre; kurum bakımında kalmış olmasının evliliğini olumsuz bir şekilde etkilediği ve hatta evlilik birliğinin sona ermesinin de sebebi olduğu görülmektedir. Katılımcı, kurum bakımında örf ve adetler hususunda gerekli bilgilendirmelerin kendilerine yapılmadığını ifade etmiştir. Korunma ihtiyacı olan çocuklara kurum bakımındayken toplumun örf ve adetleri hakkında gerekli bilgilendirilmelerin yapılması; onların evlilik hayatlarına olumlu etkiler oluşturabileceği gibi aynı zamanda da buldukları toplumdaki sosyal hayata uyumlarını da kolaylaştırabileceği çıkarımında bulunabilir. Korunma ihtiyacı olan çocukların kurum bakımındayken öfke kontrolüne yönelik eğitimlere katılımlarının sağlanması ile bu çocukların muhtemel karşılaşılabilecekleri zorluklarla baş etmesine yardımcı olacaktır.

“Hayır, kesinlikle etkilemedi” [DGK11].

“Kesinlikle etkilemedi” [G10].

“Bir etkileme olmadı” [G5].

Görüşmeciler arasında kurum bakımında kalmış olmalarının evliliklerini olumsuz etkilemediklerini beyan edenler de yukarıda görüldüğü üzere bulunmaktadır.

8.1.14.5 Eşlerinin ve Çevrelerinin Evlilik Sürecinde Katılımcılara Yaklaşımı

Kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireyler, ilişkilerinde veya evlilik süreçlerinde kendilerinin kurum bakımından yararlandıklarını karşı taraf veya onların aileleri ile paylaştıklarında olası bir etiketlenme sürecine tabi tutulabilmektedirler. Bu bireyler kimi zaman sadece kurum bakım hizmetinden yararlandıkları için partnerlerinin aileleri tarafından kabul edilmedikleri ve buna bağlı olarak var olan

ilişkilerinin sonlandırmak zorunda bırakıldıkları dile getirmektedirler. Araştırmanın katılımcılarından da bu yönde görüş bildirenler mevcuttur. Konu ile ilgili verilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 35: Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldıklarını Eşleri/Sevgilileriyle ve Onların Çevrelerine Paylaştıklarında Karşılaştıkları Tepkiler

	Sayı	Yüzde
Herhangi bir tepki almadım	36	69,2
Olumlu bir tepki aldım	4	7,7
Olumsuz bir tepki aldım	12	23,1
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %23,1'i kurum bakımında kaldıklarını paylaştıklarında olumsuz bir tepki aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bireyler kurum bakım sırasında ve sonrasında toplumsal hayata entegre olma çabalarında karşılaştıkları bu tarz güçlükler ile ruh sağlıkları açısından çeşitli ruhsal erozyonlar ve özgüven eksikliği ile karşılaşma olasılıkları bir hayli yüksek olabilmektedir.

Katılımcıların karşılaştıkları olumlu ya da olumsuz tepkileri örneklendirmek amaçlı katılımcılarla yapılan görüşmelerde; “Kurum bakımında kaldığınızı kız arkadaşınız/erkek arkadaşınız/eşinizle veya onların çevresiyle paylaştığınızda nasıl bir tepki aldınız?” sorusuna yönelik verdiği cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

“...İlk erkek arkadaşıma anlattığımda, yurttta kaldığımı söylemişim. İlk etapta biraz garipsedi. Acıdığını da fark ettim. Erkek arkadaşım ile evlendim. Ama eşimin ailesi daha bir garipsedi. “Yetimhanede kalmış. Anne-babası yok. Hemen tartışıyor. Bize cevap veriyor. Örf adet bilmiyor.” Ve benzeri bu tür şeylere maruz kalabiliyor insan. Ben şahsım adıma maruz kaldım.” [G2].

“Bazen yani söylüyorlar da ama o kadar şey değil. İlk evliliğimde eşim ve annesi söylüyordu. Yani diyordu. Beni zaten hiç istememişti. Annesi “Yetiştirme yurdunda büyümüş. Hiçbir şey bilmiyor. Bizim aileye laik değil” diyordu.” [G4].

“Tabi onlardan aldık. Mesela eşimin abisi; bunlar yurt çocuğu, sevgiden anlamazlar, çocuk sevgisi bilmezler falan benzeri söylemlerde bulunmuştu. Aslında onlar bilmiyor ki yurt çocuğu; yurttta büyüyen, aile özlemi çeken insanlar daha çok yuvalarına bağlıdır. Daha çok çocuklarına bağlıdır...” [G7].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmeciler; daha evvel kendilerinin kurum bakımında kaldıklarını öğrendiklerinde, eş adaylarının ve ailelerinin, ilk tepkilerinin olumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle; eşlerinin aileleri tarafından damgalandıkları, aileye kabul edilme konusunda sıkıntılar yaşadıkları anlaşılmaktadır. Korunma ihtiyacı olan bireylerin uzun süre aile ortamlarından uzak kaldıklarından dolayı ailelerine daha bağlı olabilecekleri, aile birliğinin sağlanması hususunda daha çok çaba sarf edebileceği muhtemeldir. Korunma ihtiyacı olan çocukların toplum tarafından etiketlemelere maruz kaldığı bilinmektedir.

“Değişiyordu. Bazıları normal tepki, bazıları yani acıyarak bakıyordu. Olumsuz bir tepki almadım ama genellikle acıma duygusu oluyordu...” [G5].

Görüşmeci 5’in ifadelerinde; kız ve ya erkek arkadaşlarının ve onların ailelerinin daha evvel kendisinin kurumda kaldığını öğrendiğinde olumsuz bir tepkiden ziyade daha çok acıma duygusu ile kendisine yaklaştıkları yönünde savlar da mevcuttur. Bu durum bireyde bir acizlik duygusu oluşturmakla beraber olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Toplumun empati yapmak yerine olaylara daha çok sempati yaparak yaklaşması bu acıma duygusuna sebep verebileceği düşünülebilir.

“Bazen olumsuz, bazen olumlu... Hatta bu yüzden istemediğim durumlar da oldu. Çok samimi bir şekilde cevap vereceğim bu soruya. İlk erkek arkadaşımın ailesi beni istemedi mesela kurum bakımında kaldığım için. Hani üniversite yıllarındaydı ama sonuçta istemediler kurumdan çıktığım için...” [G11].

Görüşmeci, ilk erkek arkadaşının ailesinin kendisinin daha evvel kurumda kalmış olduğunu öğrendiğinde çocuklarıyla evlenmelerine müsaade etmediklerini ve ilişkisinin bittiğini ifade etmiştir. Korunma ihtiyacı olan çocukların aile kurma girişimlerinde karşılaştıkları sorunlardan biri de; sadece kurum bakımında kaldıkları için karşı tarafın aileleri tarafından girişimlerinin engellenme durumudur. Ancak, tepkilerin bu boyutlara varması sık görülebilecek bir durum değildir.

“Kendi açımdan hiç olmadı. Ama arkadaşlar açısından olmuş olabilir. Çünkü ne bileyim yaşama tarzı biraz rahattı. Ne bileyim boş boğazlık biraz olduğu için ters tepkiler olmuş olabilir.” [G8].

“Yok, benim olmadı ama arkadaşlarımdan tepki alan oldu. Diyelim ki okumuşsun, kültürlüsün, yakışıklısın... Karşında zengin bir aile var. Sen düşün diyorsun yurt çocuğuyum... Ailesi kıza diyor; “Sen kala kala yurt çocuğuna mı kaldın?”...” [G9].

Yukarıdaki ifadelerde görüşmeciler; eş adaylarının ve onların ailelerinin daha evvel kendilerinin kurumda kaldıklarını öğrendiklerinde, kendilerine yönelik bir tepki almadıkları ancak; kendileri gibi kurum bakımında kalmış olan arkadaşlarından bazılarının olumsuz tepkiler aldığını belirtmişlerdir. Alınan olumsuz tepkiler bu bireylere yönelik gerçekleştirilen damgalamaları da içinde barındırmaktadır.

Katılımcılarından eşleri-sevgilileri ve onların çevrelerinden herhangi bir tepki almayan da bulunmaktadır. Bu katılımcıların ifadeleri aşağıda belirtilmiştir.

“Eşim de benim gibi yetiştirme yurdunda kaldığı için herhangi bir tepki almadım.” [G1].

“Yok, hiçbir tepki almadım” [G3].

Katılımcılar, beyanlarında yaşadıkları ilişkilerinde sosyal hayatta bazen dışlandıkları gibi çeşitli olumsuz tepkilere maruz kaldıklarını, karşılaştıkları bu tepkilerden dolayı ilişkilerinin sonlanma sürecine kadar etkilere sahip olduğunu dile getirmişlerdir.

8.1.14.6 Katılımcıların Kurum Bakım Ziyaretleri

Kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin kurum bakımları sona erdikten sonraki hayatlarında herhangi bir kurum ziyareti gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri araştırma dahilinde araştırılan hususlardan biridir. Konuya ilişkin verilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 36:Katılımcıların Kurum Bakım Sonrası Kurum Bakımı Ziyareti Gerçekleştirme Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	35	67,3
Hayır	17	32,7
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %32,7'si kurum bakım hizmetinden yararlandıktan sonra herhangi bir kurum bakım ziyareti gerçekleştirmezken, gerçekleştirenlerin oranı %67,3 ile ön plana çıkmaktadır. Ancak azımsanmayacak bir orana sahip olan kurum bakım ziyareti gerçekleştirmeyen katılımcıların, kurum bakım sürecinde yaşadıkları olumsuzlukları ve kayıpları hatırlamamak adına herhangi bir ziyarette bulunmamış olma ihtimalleri mevcuttur. Çocukluk ve gençlik dönemlerini kurum bakımında aile ortamından uzak olan çocuklarda; muhtemel yaşanabilecek terk edilmişlik duygusu, yalnızlık, ilgi ve şefkat eksikliği, anne-baba rol modeli alamama ve kurum bakımında yaşanan travmatik durumlar (ebeveyn kaybı ve gizlenmesi, şiddet vb.) kaldırmayacakları hezeyanlara ve sıkıntılara neden olabilmektedir. Hiç yaşanılmamasını istedikleri hayatlarının bu kısımlarını yaşamamış sayıp onlara bu dönemlerini hatırlatacak simgeler ve söylemleri hayatlarında görmek istemeyen bireyler olarak aynı yapısal ortamlara ve özelliklere sahip mekân ziyaretlerini özellikle yapmayabilmektedirler.

8.1.14.7 Katılımcıların Kurum Bakımından Arkadaşları İle Arkadaşlık Durumlarını Sürdürmesine İlişkin Bilgiler

Kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin bir kısmı sadece kurum bakımındaki arkadaşlarıyla iletişim halinde bulunurken, bir kısmı hem kurum bakımındaki arkadaşları ile hem de sosyal çevrelerindeki diğer bireylerle de iletişimlerini ve arkadaşlıklarını sürdürmektedir. Bunların yanında az da olsa tabiki kurum bakımındaki hiçbir arkadaşıyla herhangi bir iletişimleri bulunmayan bireyler de mevcuttur. Kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylerin sosyalleşme ve toplumsal hayata dahil olmalarında önemli rol oynayan unsurlardan biri de insan ilişkileridir. Bu hususta bu bireylerin sadece kurum bakım hizmetinden yararlanmış

bireylerle iletişim halinde olmaları sosyalleşmelerine ket vurabilecek bir etkidir. Diğer yandan ise kimliklerini saklama eğiliminde olan bireyler ise herhangi bir şekilde kurum bakımından arkadaşlarıyla iletişime geçmeyi tercih etmeyen bireylerdir. Konu ile ilgili verilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 37:Katılımcıların Kurum Bakımı Almış Olanlarla Arkadaşlıklarını Sürdürme Durumları

	Sayı	Yüzde
Hem kurum bakımı almış hem de diğer bireylerle de arkadaşlık ediyorum	44	84,6
Genelde kurum bakımı almış olanlarla arkadaşlık ediyorum	4	7,7
Kurum bakımı almış olanlarla artık görüşmüyorum	4	7,7
Toplam	52	100,0

Katılımcılardan kurum bakımındaki arkadaşlarıyla iletişimi kopmuş olanların oranı sadece %7.7'dir. Görüşülenlerin önemli bir bölümü, %84.6'sı, kendilerini toplumdan soyutlamamakla beraber sağlıklı bir sosyalleşmenin gerçekleşmesi amacıyla kader paydaşlığı yaptığı bireyler dışında da arkadaşlık ilişkileri geliştirmişlerdir. Ancak katılımcıların %7,7'si topluma yeterince adapte olamamış ve yeni arkadaşlıklar kuramamıştır. Bu bireyler eski arkadaşlarıyla görüşmeye devam etmişlerdir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, kurum bakım hizmetinden yararlanmış olanlarla arkadaşlıklarını sürdürme durumlarına ilişkin görüşlere de değinilmiştir.

“Evet, halen görüşüyorum. Aynı kaderi benle yaşadığı için... Eşit olduğumuz için... Onlarla her şeyi konuşabildiğim için...” [G2].

“Evet, görüşüyorum.” [G3].

“Çoğuyla görüşüyorum. Yakın arkadaşlarımla” [G5].

‘‘Evet, görüşüyorum. Çünkü gözümü onlarla açtım, bu yaşıma kadar onlarla gözümü sürdürdüm...’’ [G6].

Görüşmecilerin açıklamalarında; kendileri gibi kurum bakımında yararlanmış olan arkadaşlarıyla kurum bakımındayken kurdukları arkadaşlık ilişkilerini halen devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Arkadaşlarını genellikle kurum bakımında sosyal destek kaynağı olarak görmeleri, kader paydaşlığı yapmaları, neşelerini ve hüznelerini paylaşmaları ve yalnızlaşmalarına tampon olarak tanımlamaları kurdukları arkadaşlık ilişkilerinin halen devam ettirme nedenleri olarak tanımlanabilir.

8.1.14.8 Katılımcıların Toplum Tarafından Etiketlenme Durumu

Goffman, (1963)’ e göre etiketleme sürecini, bir niteliğe sahip olan ve bu niteliği kabul etmeyen iki aktör arasındaki bir iletişim olarak tanımlanmaktadır ve kabul dağıtıcısı çoğunlukla normaller olarak değerlendirilmektedir.

Etiket ‘‘biz’’ ve ‘‘onlar’’ arasındaki ayrıma işaret etmektedir. Etiketlenen kişilerin farklı olduğuna yönelik kesin inanışlar olduğunda ya da bu farklılığın normal kabul edilenden oldukça uzakta olduğuna inanıldığında, şemaların oluşması ve ‘‘onlar’’a olumsuz özellikler atfetmek kolaylaşmaktadır. Bu etiketlenen kişilerin gerçekte tam olarak bir insan olmadığı düşüncesine kadar gidebilmektedir (Link ve Phelan, 2001: 370).

Tablo 38: Katılımcıların Toplum Tarafından Etiketlenme Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	30	57,7
Hayır	22	42,3
Toplam	52	100,0

Katılımcıların yarısından fazlası, (%57,7’si) toplum tarafından herhangi bir etiketlenmeye maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Oranın bu derece yüksek olması etiketlenme ihtimaliyle yoğun olarak karşılaşan bu bireylerde toplumda kendilerini gizleme ve muhtemel karışılacakları dışlanmayla beraber oluşabilecek travmatik olayları tetiklemektedir. Kurum bakımındaki çocuklar ilk önce aileleri olmadan bir

yurtta yaşamlarını sürdürmeleriyle diğer çocuklardan farklıdır. Onları diğer çocuklardan farklı kılan da tam da bu kısımdır. Bir aile ortamı olmadan yaşamını sürdüren çocuklar farklı görünmeye, dışlanmaya, öteki olmaya mahkûmdur. Biz değil onlardır, “o” ayrıdır diğer çocuklar için. Sadece çocuklar için değil aynı zamanda yetişkin olan insanlar için de ötekidir. Yapılan araştırmalarda kurumlarda kalan çocuklara ilişkin insanların bu çocuklar hakkında ne düşündükleri sorulduğunda çocukların ilerde suçlu bireyler olacaklarını, asla bir yükseköğrenim kurumlarında okuyamayacaklarını söylemektedirler. Aileleri olmamasından dolayı kafalarına buyruk hareket ettiklerini, sevgi göremedikleri için çok şımarık oldukları belirtilmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar, damgalanmaya maruz kaldıklarından ve ya damgalanma ihtimalleri yüksek olduğundan dolayı yaşamları boyunca bu etiketlenmelerle yaşayacaklardır. Etiketlenmenin sonucu olarak da güven eksikliği, sevgi eksikliği, şiddete meyillilik ve benzeri sorunsalların ortaya çıkma durumu mevcuttur.

Peki, bunca dışlanma, ötekileştirme söylemlerinin nedeni nedir? İnsanlar bu çocukları hangi özelliklerinden dolayı farklı birey olarak algılar. Neden yurtta kalan çocuk ismiyle değil de “yurtlu” olarak nitelendirilmek zorundadır? Bu soruların bütün cevapları muhtemelen çocukların yurtta kalmalarından kaynaklanmaktadır. Yurtta kaldığı için çocuğa farklı gözüyle bakılmaktadır. İnsanların “o ailesinin yanında kalmıyor, sevgi görmüyor, ilgi görmüyor, kendine ait olmayan bir yerde, kendine benzer çok fazla çocukla küçük yaşta hayatını idame ettiriyor” mantığını kendilerine aşıyor olmasıdır. O zaman farklılığın ortadan kaldırılmasına yardımcı olacak tek seçenek ise kurum bakımının bırakılması zorunluluğu ve yahut kurum bakım modeline alternatif bakım modelleri oluşturmaktır. Ülkemizde evlat edinme, koruyucu aile bakım modelleri tam anlamıyla oturmamakla beraber toplum tarafından da henüz benimsenmiştir.

Diğerleri tarafından farklı görünen çocuklar, sosyal ortamlarında sadece kendinden olanlarla arkadaşlık etmeyi yeğlemektedirler. Aslında bir kategorileştirme vardır ve korunma ihtiyacı olan çocuklar da bu kategorinin en önemli parçasıdır. Çocuk ister istemez diğer insanların kurduğu bu kategorileşme sisteminin döngüsünde kendini bulmakta ve buna dahil olmak zorundaymış gibi hissetmektedir.

Tablo 39:Katılımcıların Toplum Tarafından Maruz Kaldıkları Etiketlenme Türleri

	Sayı	Yüzde
Yurt Çocuğu	27	55.1
Kimsesiz	10	20.4
Sepet çocuğu	5	10.2
Piç	7	14,3
Toplam	49	100

Katılımcıların kendilerine yöneltilen etiketlemeler farklılık arz etmekle beraber; katılımcıların %55,1'i yurt çocuğu, %20,4'ü “kimsesiz”, %10,2'si “sepet çocuğu” ve %14,3'ü ise “piç” olarak etiketlendiklerini ifade etmişlerdir. Toplum tarafından kurum bakım hizmetinden yararlanan ve ya yararlanmış bireylere yönelik yapılan ve artık neredeyse normalleştirilmeye çalışılan yurt çocuğu etiketi bu bireylerin gündelik hayatlarında yoğun olarak karşılaştıkları bir etikettir. Aynı zamanda yapılan bu etiketleme eylemi, bir sosyal kategorileştirmedir. İnsanları kategorilere ayırmanın en yaygın yolu, dünyayı bizden olanlar ve olmayanlar şeklinde algılamak olduğu ifade edilmektedir. Bizden olanlar yani bizim de üyesi olduğumuz iç gruptur ve iç grup benimsenmektedir. Bizden olmayan, üyesi olmadığımız gruplara da dış grup adı verilmektedir. Ve dış gruplar benimsenmemektedir. İç grup ile üyesi olunmayan dış grup “biz” ve “onlar” karşıtlığını ifade etmektedir. Bu karşıtlığın doğurduğu temel sonuçlar, dış grubu “Onların hepsi aynı” şeklinde genellemek ve iç gruba kaydırmak olduğu ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999: 253-256).

Görüşülenler, toplum tarafından çeşitli etiketlemelere maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Bu husustaki ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“İlkokuldayken, ortaokuldayken oldu. O zamanlar oluyordu. Şimdi yok. Yetim diyorlardı. “Anne, baban var mı ?” diye soruyorlardı..” [G1].

Görüşmeci 1'in, ilkokul, ortaokul dönemlerinde *yetim* ve benzeri çeşitli etiketlemelere maruz kaldığı görülmektedir. Genellikle korunma ihtiyacı olan çocukların en çok etiketlemeye maruz kaldıkları mekânlar okullar olarak göze çarpmaktadır. Okullarda korunmaya ihtiyaçlık ile ilgili farkındalık çalışmaları yürütülmemesi, çocukların bilgilerinin gizli tutulmaması ve hatta kurum bakımında kalan çocukların kurum tarafından sağlanan servis hizmetlerinin resmi araç ya da kurum hizmetine tabi olduğuna dair bilgilerinin yer alması gibi etkenler etiketlenmeyi artırmaktadır.

*“Birey olarak tabi ki... Yani çocuk yuvasında çocukluk dönemimizdeki ilkokul olsun, ortaokul olsun, lise dönemlerimiz olsun... Çünkü hani ailesiyle yaşayan çocuklar bize **yurtçul** olarak hitap ediyorlardı. Bizler de onlara **evcil** diye hitap ederdik. Yani çocukluğumuz dönemi böyle geçti. Ama iş hayatımıza atıldıktan sonra böyle bir şeye maruz kalmadık.” [G2].*

“Ben değil de yurttaki kalan arkadaşlarım var. Onlar anlatıyordu. Tabi dışlandığı oldu onların da. Mesela geçen yurttaki kalanların derneği var, oraya gittim. Adam anlatıyor. Birkaç kız var Yurt-Ay-Der olduğu için ona üye olmak istemiyorlar. Yurt-Ay sendikası varsa o yurt kelimesinden dolayı hani derneğe üye olmuyorlar. Ne için? Çalıştığı kurumda yurttaki kaldıklarını bilmesinler diye. Anlatan var. Mesela kimisi diyor kuruma gidip sorarsanız kimi kurumda yurt çocuğuydu bundan uzak durmaya çalışıyorlar.” [G3].

“Kaldım. Yani iyi gözle bakmıyorlardı. Yetiştirme yurdunda büyümüşsün, yani insanlar kendini böyle biraz daha mesafeli davranıyorlar. Yani öyle şeyler. Kimsesiz diyorlardı, Yurt çocuğu diyorlardı. İnsana orda yetiştiğin için aile yaşantısına uygun değil diyorlar. Yani öyle şeyler...” [G4].

“Lisedeyken ya da ilkokuldayken olmuştur. Yani oradaki öğrenciler bize daha farklı bakıyordu. Acınarak bakıyorlardı. Hani pek hani yurt öğrencileri hep birbirleriyle... Diğer öğrencilerle pek arkadaşlık yapmazdı. Bir ayrı grup şeklindeydiler. Yurt çocuğu söyleniyordu. Bizde zaten alıştık buna. Lakap gibi geliyordu. La yurt çocuğudur gibisinden...” [G5].

Bazı bireylerin; eğitim hayatında çeşitli etiketlemelere maruz tespit edilmiştir. Etiketleme sürecinin katılımcı açısından iş sahibi oluncaya kadar devam ettiği

görülmektedir. Aile ortamında büyüyen çocuklar tarafından çeşitli etiketlemelere maruz kalan korunma ihtiyacı olan çocukların da karşı tarafa etiketleme faaliyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun aynı zamanda bir savunma mekanizması olduğu da söylenebilir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların okullardan sonra yoğun bir şekilde etiketlemelere maruz kaldıkları yer; iş ortamları olarak tanımlanabilir. Bu bireyler, iş ortamlarında karşılaşılabilecekleri muhtemel etiketlemeler ve dışlanmalara karşı hissettikleri korku duygusuyla kendi kimliklerini iş yerlerinde saklayabilmektedirler. Bazen kurum bakımında kalmış olduklarından dolayı yalnızlaştırılmaya zorlanabilmektedirler.

Toplumun korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik gerçekleştirdikleri etiketlemeleri normalleştirme yolunda hareket ettiği ve hatta bu çocukların da sürekli karşılaştıkları *yurt çocuğu, kimsesiz, yurtçul* ve benzeri etiketlemeler ve damgalamaların bir alt kimlik olarak toplum tarafından kendilerine atfedildiğini ve nerdeyse kabullenme noktasına gelebileceği düşünülmektedir.

“Hayır. Toplum tarafından yani böyle söyleyeyim. Biz zaten lise olsun, üniversite olsun böyle toplu yurt çocukları olurdu ya... Üniversitede bile böyle 10 kişi falandık. Ya yurttan olduğumuzu biliyorlardı ama hani bizim oradaki hükmümüzden midir nedir bilmiyorum hani bize öyle bir etiketleme yapmadılar.” [DGK6].

“Yani nasıl... Bunlar işte yani bize hep şu gözle bakıldı. İşte bunlar yurt çocuğu, bunlar işte bizi yani nasıl söyleyeyim; yani duygu sömürüsü yaptılar bize... Acıtasyon yaptılar...” [DGK7].

“Ya toplum tarafından tabii ki maruz kalabiliyorsunuz. Belli dönemlerde işte hani yetiştirme yurdu, eski adıyla yetiştirme yurdu çocukları diye tabir edildiği için toplum tarafından algı halen var. Yani; toplumun, insanların sana karşı acıma duyguları biraz daha yoğun bir şekilde oluşabiliyor. İlkokul ve ortaokul dönemlerimde bu etiketlemelere maruz kaldım. Çocuklar tarafından. Çocuklar her ne kadar masum olsalar da o kadar da acımasızdırlar...” [DGK11].

“Maruz aslında hem kaldım hem de kalmadım diyelim. Okuduğumuz okul olsun, işte, çevredeki insanlar olsun sadece tabii yani tam olarak komuyu bilmediklerinden dolayı akıllarından geçen tek kelime yetiştirme yurdu çocukları bunlar. Neden yetiştirme yurdu? Neden orda kalıyorlar? Bunları kimse araştırmıyor. Bilmiyor. Sadece o yurttan gelme...” [G13].

Yukarıda ifadelerine yer verilen görüşmeciler, toplum tarafından kendilerine acınarak bakıldığını ve yurt çocuğu ve benzeri etiketlemelere maruz kaldıklarını söylemişlerdir. Korunma ihtiyacı olan çocukların toplum içinde en çok etiketlemelere maruz kaldıkları toplumsal alanların okullar olduğu beyanlardan da anlaşılmaktadır. Bu konuda toplumun temel taşı olan ailelerden başlayıp toplumun tamamına yönelik farkındalık çalışmaları yapılması öncelikli olarak düşünülmelidir. Korunma ihtiyacı olan çocukların kendileriyle yaşıt diğer çocuklar tarafından okullarda etiketlemelere maruz kalmaları, bu farkındalık çalışmaların öncelikli olarak okullarda yapılması ve aynı zamanda da bir eğitim kurumu olan ailenin de bu çalışmalara dahil edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

8.1.14.9 Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldığını Çevrelerinde Açıklama Durumu

Kurum bakım deneyimi bulunan bireyler, etiketlenme korkularının bulunması ve buna bağlı olarak sosyalizasyon sürecine dahil olmalarının önünün kesilebilmesinden ötürü kendi kimliklerini sosyal çevrelerinde gizleyebilmektedirler. Bu bireyler kurum bakımında kaldıklarını, sosyal çevrelerinde dile getirmekten çekinmekte ya da sadece kimliklerinden ötürü herhangi bir şekilde kendilerini dışlamayacağına güvendikleri diğer bireylerle paylaşmaktadırlar. Konuyla ilgili bilimsel verilere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 40: Katılımcıların Kurum Bakımında Kaldıklarını Çevrelerinde Açıklama Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	37	71,2
Hayır	15	28,8
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %28,8'i, yani her 4 kişiden 1'i kurum bakım hizmetinden yararlandığını rahatlıkla dile getirememektedir. Dile getirememelerindeki sebeplerde, muhtemel dışlanma korkusu ve özgüven eksikliği olduğu düşünülmektedir.

Görüşülenlerden bazıları çevrelerinde kurum bakımında kaldıklarını rahatlıkla açıkladıklarını, bazıları ise açıklamaktan çekindiklerini söylemişlerdir. Bu yöndeki beyanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Yani çok samimi olmam gerekir. Çünkü böyle samimi olmadığım insanlara güvenemiyorum ister istemez. O yüzden açıklamam. Samimi olmam gerekir.”
[G6].

“Yani açıkçası çok açıklamam. Çünkü çok yakın arkadaşşıma açıklarım. Onun dışında her önüne gelene açıklamam. Çünkü bu benim özelim, özel hayatım. Herkese anlatmam.” [G10].

“Bazen açıklarım bazen de açıklamadığım şeyler olmuştur. Dediğim gibi dışlanma korkusu.” [G12].

“Yani açıklarım. Ama toplumda henüz bu algı daha kırılmadığı için çok fazla açıklayabileceğimi zannetmiyorum. Bu algı henüz kırılmamış.” [G11].

Yukarıdaki açıklamalardan; kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin çevrelerine kurum bakımında kaldığını açıklamalarının samimiyet ve güvene bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, bu hususu çevrelerine rahatlıkla açıklayamadıklarını, bunun nedeni ise güvenmedikleri, samimi olmadıkları insanlar tarafından karşılaşılabilecekleri etiketlemeler ve dışlanma korkusu olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların toplumun henüz kendilerini kabul etme noktasında yeterli olmadığını beyan etmesi, katılımcıların toplum tarafından maruz kaldıkları etiketlemelerin kendilerini ne denli olumsuz etkilediğini ve kimliklerini saklama eğiliminde olduklarını destekler niteliktedir.

Katılımcılarından kurum bakımında kaldıklarını çevrelerine rahatlıkla açıkladıklarını beyan eden katılımcılarda bulunmaktadır. Bu katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Rahatlıkla açıklıyorum. Konuya göre, yerine göre...” [G2].

Görüşmeci 2'nin; kurum bakımında kaldığını çevresine rahatlıkla açıkladığı görülmektedir. Ancak; “Konuya göre, yere göre” diyerek bir açık kapı bıraktığı ve halen bazı durumlarda karşılaşılabileceği etiketlemeler ve olumsuz tepkilerden çekindiği anlaşılmaktadır.

“Evet, sürekli. O tür bir ayıbım yok. Hani utanma, çekinme gibi...” [G8].

“Her zaman açıklarım.” [G7].

“Tabi memnunum. Hatta dediğim gibi bir şansım daha olsa kesinlikle hayır demem. Bizim zaten zamanımızda şiddet yoktu. Korku yoktu. Bakıcılarımız, öğretmenlerimiz hepsi dört dörtlüktü. Ama şu zamanın yurttaki çocuklara bakınca haberlerden aldığımız bir takım duyurulardan dolayı bizi üzüyor açıkçası. Biz şanslıydık, şükredebiliyoruz...” [G13].

Katılımcılar, yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere genel olarak dışlanma korkusu nedeniyle çevrelerinde kendilerini rahatlıkla açıklayamamaktadırlar. Açıklamaları için öncelikle karşılarındakilere güvenmeleri ve samimi olmaları gerekmektedir.

8.1.15 Katılımcıların İş Yaşamına İlişkin Bilgileri

Araştırmanın bu başlığı altında, katılımcıların iş yaşamına ilişkin veriler üzerinden bulgulara değinilmiştir. Katılımcıların çalışma durum ve süreleri, iş bulma yöntemleri, katılımcıların iş ortamları ve çevrelerinde kendilerini gizleme durumları ve benzeri hususlardaki veriler ele alınmıştır.

8.1.15.1 Katılımcıların Çalışma Durumları ve Çalışma Süreleri

Katılımcıların mevcut çalışma durum ve süreleri araştırmada değindiğimiz bir başka veri başlığıdır. Çalışma hayatı ve süreleri verilerinin, katılımcıların profillerinin betimlenmesinde yarar sağlayacağı inancından ötürü bu konuya da araştırmada yer verilmiştir.

Tablo 41:Katılımcıların Çalışma Durum ve Süreleri

	Sayı	Yüzde
Evet, 1-5 yıl	9	17,3
Evet, 6-10 yıl	12	23,1
Evet, 11-15 yıl	7	13,4
Evet, 16 ve üstü yıl	22	42,3
Hayır	2	3,9
Toplam	52	100,0

Katılımcıların sadece 2'si, %3,8'i, herhangi bir işte çalışmamaktadır. Katılımcıların nerdeyse yarısı, %42,3'ü, uzun süreli iş tecrübesine sahiptir. Katılımcıların mevcut işlerinde 1 yıldan 26 yıla kadar hizmet süreleri bulunmaktadır.

Tablo 42:Katılımcıların İş Bulma Yöntemleri

	Sayı	Oran
3413 sayılı yasadan yararlanarak buldum	50	96,2
Çalışmayan	2	3,8
Toplam	52	100

Çalışan katılımcıların hepsi 3413 sayılı yasadan yararlanarak kamu sektöründe çalışmaktadırlar.

8.1.15.2 Katılımcıların Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Devletin İş Bulmasıyla İlgili Düşünceleri

Kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin, kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireylere özgü iş edindirme yasının varlığına ve bu yasının bu bireylere yönelik işlevselliğine dair görüşlere araştırmada yer verilmiştir. Konunun muhatabı olan bu bireylerin, iş yasının kendileri açısından bir olumlu durum

olmakla beraber kendilerine yönelik herhangi bir olumsuz etkilenmenin olup olmadığına dair görüşleri önem arz etmektedir.

Tablo 43: Katılımcıların Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara Devletin İş Edindirmesine Yönelik Görüşleri

	Sayı	Yüzde
Evet	49	94,2
Hayır	3	5,8
Toplam	52	100,0

Çalışmamızda yer alan bireylerin sadece %5,8'i devletin korunma ihtiyacı olanlara iş bulmaması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılar, özel gereksinimlere ihtiyacı olan çocukların devlet koruması altında iş edindirilmesi konusunda hem fikirdirler.

Yapılan görüşmelerde, katılımcıların devletin korunma ihtiyacı olan bireyleri iş edindirmesine yönelik ifadelerine de değinilmiştir.

“Bulmak zorunluluğu olması gerekir. Hayata bir sıfır yenik başlıyoruz zaten. En azından artı olarak korunmaya muhtaç insanları kadro şartı olmasa dahi iş hayatlarının temini gerekir.” [G2].

“Kesinlikle bulmalıdır. Yani oradan çıkan öğrencilerin çoğu imkânsızlıklar içinde büyümüş. Yani diğer insanlara göre daha bir eksikleri olan insanlardır. Ne bileyim, yani iş olanağı sağlanması onlar için bir avantajdır.” [G5].

“Ya bence bulmalıdır. Çünkü niye; bizim zaten diğer insanlara göre, çocuklara göre dersane durumu olsun, yani aile sevgisi olsun, rahat böyle sosyal etkinlik olsun onlar gibi yaşamadığımız için bu da ister istemez bizi onlara göre biraz daha geriye götürüyor. Olmalıdır.” [G6].

“İş yani, devlet işine mi? Yani bence olmalı. Çünkü yetiştirme yurdunda kalan korunmaya muhtaç olan kimseler hayata zaten bir sıfır yenik başlıyor. Yani

kimseleri zaten yok. Devlet bunlara bakmayınca ne oluyor? Ya psikopat olur, ya tinerci olur ya da madde bağımlısı olur, ya da dağa çıkar. Böyle...” [G7].

“Kesinlikle iş bulmalıdır. Zaten dezavantajlı başlıyoruz hayata “ [G10].

“Evet bulmalıdır. İş vermese ben sana diyeyim Düşün; sen dünyaya geldin, annen baban kaza yaptı. Kimsen yok, teksin bu dünyada. Bayansın, ne yapacaksın? Sen şimdi bu kapıdan dışarı çıktın kıştı, saat 7'dir. Ne yapacaksın? Ya intihar edeceksin ya da kötü yola düşeceksin...” [G9].

“ Kesinlikle bulmalıdır. Çünkü adı üstünde, yetiştirme yurdu. Yani insanların bakıma ihtiyacı olduğu bir yer olduğundan dolayı, anne yok, baba olsa anne ihtiyaç, anne olsa baba ihtiyaç. Aile ne kadar ihtiyaç olmuş olsa da eğer yurt bakamamış olsaydı kişilere ne olurdu. İşte 18 yaşından sonra yurttan ayrıldığımız zaman herhangi bir işimiz olmazdı, bir güvencemiz olmazdı. Aile mi bakardı? Kesinlikle bakmazdı. Çünkü o süre zarfında aile ortamında yetişmediğimizden dolayı nereye kadar bakılırdı. Baba evlenir, anne evlenir. Üvey anne veya üvey baba gelir. O yüzden sıkıntı. Yani şükrediyoruz. Bu olmamış olsaydı, yarın öbürkü gün işte evlendiğimiz zaman ya işimizin olmadığını düşünelim ama devlet koruması altındayız. Evlendiğimizde eşimizin bizi dışarı atma ihtimali yüksek... Boşanma ihtimali yüksek oluyor. Bunun güvencesi ne? Anne yok, baba yok... Tek güvencemiz işimiz...” [G13].

Genel olarak katılımcılar, korunma ihtiyacı olan çocukların hayata zaten dezavantajlarla başladıklarını, bir nevi kendilerinin hayata 1-0 yenik başladıklarını, aile ortamında büyüyen çocuklara nazaran daha farklı kaynaklara sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Tüm bu olumsuzlukların üstesinden gelebilmek adına kendilerine iş temini konusunda devletin rol oynaması gerektiğini belirtmişlerdir. Korunma ihtiyacı olan çocukların devlet tarafından iş edindirilmelerinin; kurum bakım sonrasında bu çocukların sağlıklı birer yetişkin olarak kendi ayakları üzerinde durmaları açısından önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda da kurum bakım sonrası bu çocuklara kendi ekonomik özgürlüklerinin kazandırılmasıyla çocukların madde kullanımı, dilencilik, fuhşa sürüklenme, gasp ve benzeri yasal olmayan davranış biçimleri geliştirmelerinin önlenmesi sağlanabilmektedir. Devletin bu çocukları iş edindirmesinin olumlu yönlerinin olduğu gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Kurum bakımı çalışanları

ve çocukların çevreleri tarafından “Ne de olsa işe yerleştirileceksiniz” söyleminin kurum bakımı altında bulunan korunma ihtiyacı olan çocuklara sık sık dile getirilmesi ile bu çocukların eğitimsel gelişimlerinde olumsuz etkilenmeler görülebilmektedir. Bu olumsuz etkilenmelere örnek vermek gerekirse; çocukların eğitim hayatlarını yarıda bırakmaları, belli bir eğitim seviyesinin kendileri açısından yeterli görmeleri ve benzeri durumlardır. Bu yüzden iş edindirme yasasında eğitim kıstasının en az lise mezunu haline getirilmesi önemli bir husustur.

“Yani bilmiyorum... Bu cevabı ben yüzde elli evet diyebilirim, yüzde elli de hayır hayır diyebilirim. Y şimdi orda bir emek vardır. Dışardaki insanların vermiş olduğu bir emek savaşı vardır. Ama bizim orda da bir hani anne-baba yoksunluğu savaşı vardır. Anlatabiliyor muyum? O yüzden yüzde elli elli cevap diyorum.” [G11].

“Devlet, ilkokul ortaokul mezunlarına iş vererek yanlış yapıyor. Çocuk diyecek nasıl olsa bana iş veriyor. Okul okumuyor. Bence bir çita getirmeli. Atıyorum; lisans, ön lisans mezunları... Okumaya teşvik edilmeli.” [G3].

Görüşmeci 11’in; devletin korunma ihtiyacı olan bireylere iş bulması hususunda kararsız kaldığı görülmektedir. Katılımcı, korunma ihtiyacı olan çocukların anne-baba yoksunluğu, aile ortamının bulunmayışı ve benzeri nedenlerden ötürü iş edindirilmesine sıcak bakmaktayken bir yandan da toplumda diğer insanlar tarafından iş edinmek adına bir emek savaşı verildiğinden ötürü sıcak bakmamaktadır. Katılımcının değindiği bu husus; toplumda kimi zaman korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik “Hazır işleri var hemen. Bak hele benim çocuğum ne durumda. Onun bunun çocuğu ne durumda” ve benzeri söylemlerin gelişmesine neden olmakla beraber bu çocuklara yönelik damgalamalara zemin hazırlayabilmektedir. Görüşmeci 3 ise; devletin korunma ihtiyacı olan bireylere iş bulması gerektiğini fakat iş edindirilme hususunda eğitim kıstasının getirilmesi gerektiğini söylemiştir. Eğitim kıstası; bireylerin sağlık bir şekilde topluma uyum sağlamaları ve eğitimsel gelişimlerinin olumsuz etkilenmemesi adına önemli bir ölçektir.

8.1.15.3 Katılımcıların 3413 Sayılı Yasanın Korunma İhtiyacı Olan Çocukların Eğitimsel Gelişimlerine Olumsuz Etkileri Üzerine Görüşleri

Sadece kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin yararlanabileceği bir yasa olan 3413 sayılı iş edindirme yasının, bu bireylerin eğitimsel gelişimlerini olumsuz etkileyen unsurlarının bulunduğu hususu tartışmaya açık bir konudur. Bu yasa ile beraber bireylerin kendi eğitim düzeylerini özellikle ortaokul başta olmak üzere veyahut lise düzeyine kadar getirip biran önce iş sahibi olma fikrine yoğunlaşım yoğunlaşmadığı ve beraberindeki eğitimsel düzeyin ilerleyişinin önünün kesilmesine dair konunun muhataplarının görüşleri önem arz etmektedir. Katılımcıların “Sizce 3413 sayılı yasadan yararlanarak işe yerleştirilen bireylerde, bu yasadan yararlanıp işe yerleştirilmesinden sonra eğitim durumlarını geliştirememeye/devam ettirememeye gibi bir etkilenme söz konusu mudur?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo44’te tablolastırılmıştır.

Tablo 44: Katılımcıların 3413 Sayılı Yasanın Korunma İhtiyacı Olan Çocukların Eğitimsel Gelişimlerine Yönelik Olumsuz Etkileri Üzerine Görüşleri

	Sayı	Yüzde
Evet	29	55,8
Hayır	18	34,6
Fikrim yok/Bilmiyorum	5	9,6
Toplam	52	100,0

Katılımcıların yarısından fazlası, %55,8’i, böyle bir olumsuz etkilenmenin var olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %9,6’sı ise bu konuda fikri olmadığı belirtmiştir. Oranın bu derece yüksek olması, iş yasasından ilkokul, ortaokul ve ya lise dengi mezunu olarak yerleşenlerde “Ne de olsa artık bir işim var. Okusam da olur okumasam da.” savını destekler niteliktedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde; 3413 sayılı yasadan yararlanarak işe yerleştirilen bireylerin, bu yasadan kaynaklı eğitimsel gelişimlerinde olumsuz etkilenmesi savı ilgili görüşlere de yer verilmiştir. Katılımcıların bu husustaki ifadeleri şu şekildedir;

“Yani muhakkak vardır. Birkaç kişi de vardır. Muhakkak.” [G1].

“Evet. Bence öğrencilerin, yani yurttan kalmış çocukların hayata atılmadan önce bilmesi gerekiyor. İşe yerleşme de bir problem yok, yani hayata atılıyor ama ondan önce hayat şartlarını biraz daha öğretmeleri gerektiğini düşünüyorum... Ben kendi adıma da konuşabilirim, başka bir örnek de verebilirim. Çocuk yuvaya geldiğinde, “18 yaşında işe gireceksin” garantisizle zaten aşılanıyor. Aile tarafından olsun, başkası tarafından olsun. Bunu bildiği için eğitimi biraz eksik bırakıyor. Ne de olsa ben iş hayatına atılacağım. Bence lise şartı konulması gerek diye düşünüyorum. En azından çocuklar en düşük lise eğitimi almış olur. Ekleyeceğim tek şey, çocuğun en azından lise mezunu olmasını istememin sebebi; zaten hayata bir sıfır yenik başlıyor. Çocuk olduğu için en azından eğitim bilgisi iyi olması, ona biraz daha öz güven verebilir.” [G2].

“Ya onun rahatlığı var aslında. Hani bize zaten başta söylüyorlar, yani siz işe gireceksiniz falan... Hani biz de ister istemez tabii %50-50’i söyleyeyim. Hani bazıları da Allah’ı var çalışıyor yani.” [G6].

“Bence tabii olur. Olumsuz durum var. Ama işte bu da eğitimsizlikten, oradaki kurum içindeki yetkililerin bu işe yoğun olarak, yani onlar da çocukları okumaya teşvik etmediler. Yani bir psikolojik baskı yoktu. Adam rahattı. O yüzden.” [G7].

“Evet, çünkü hani mesela bu tür durumlarda çocuk beyninde şu var. Ben okuyayım, okumayayım işe girerim. O yüzden çoğu arkadaşımız ilkokuldan sonra terk oluyor. Sırf işe girebilmek için, para kazanabilmek için. Yani onların da ilk maaştan sonra ya işten atılma oluyordu ya da kaçma oluyordu. Hani ilk defa para görme. O yüzden çok ayıp çok.” [G8].

“Evet. Çok söz konusudur. Çünkü kişiler bunu bildikleri için hiçbir şekilde gayret göstermiyorlar. Çalışmıyorlar. Aksine aslında bunu iyi bir şekilde değerlendirip daha iyi yerlere gelebilirler...” [G10].

“Tabii de. Kesinlikle olumsuz yönden etkilemektedir. Ya bir kere eğitim hayatı olmuyor bu düşünceden dolayı.” [G11].

‘‘Evet. O duygular bende de olmuştu. Ne de olsa işim var diye ders çalışmama duygusu. O duygu olmasa hani belki daha çok çalışırdım.’’ [G12].

Kurum bakımındayken kurum bakımı çalışanları ve çevreleri tarafından ‘‘Ne de olsa için garanti’’ söylemi ilk baştan beri aşılandığından çocukların birçoğunun sağlıklı bir eğitim alamadığı, ilkokul da olsa bir an evvel bitirip sonrasında reşit olmayı bekleyip hemen işe atılma düşüncesinden dolayı eğitimlerini tamamlamayan çocukların varlığı ifadelerde görölmektedir. Yapılan anket ve derinlemesine görüşme çalışmalarında; çocuğa aşılan söylemlerden ötürü çocuğun ders başarisında yükselmeler pek görölmemekle beraber, bu çocukların yetişkinlik dünyasına adım attıkları dönemlerde, yani iş hayatına atıldıktan sonra da eğitimsel gelişimlerini belli bir döneme kadar geri plana bıraktıkları, daha sonraki süreçlerde tekrardan eğitimsel gelişimlerini sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Birçok katılımcının, ön lisans ve ya lisansının iş hayatına atıldıktan sonraki süreçlerde; açıköğretim fakültelerinden tamamladığı tespit edilmiştir. Yetiştirme yurtlarındaki çocukların okulda yaşadıkları ayrımcılık, pek çoğunun başarisını düşürdüğü bilinmektedir. Konuyla ilgili yapılan bir haberde; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın verilerine göre 2014 ve 2015'te yurttan ayrılan 4 bin 178 gencin yüzde 72'si temizlikçilik, çaycılık gibi yardımcı hizmetlere yerleştirildiği koruma altındaki gençlerin yüzde 17'si ise eğitim sistemi dışında olduğu ifade edilmiştir (Aslan, 2016).

Katılımcılar arasında 3413 sayılı yasadan yararlanarak işe yerleştirilen bireylerde, bu yasadan kaynaklı eğitimsel gelişimlerinde olumsuz bir etkilenme söz konusu olmadığını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Bu katılımcıların beyanları aşağıda belirtilmiştir.

‘‘Kesinlikle değil, çünkü eğitimi sürdürmek isteyen işe girdikten sonra da daha kolay, hatta daha avantajlı bir şekilde eğitimini sürdürebiliyor. Yüksek lisans gibi.’’ [G5].

8.1.15.4 Katılımcıların İş Ortamı ve çevrelerinde Kurum Bakımında Kaldığını Gizleme Durumları

Kurum bakım deneyimi bulunan bireyler ve ortak kadere sahip arkadaşları, kurum bakımında kaldıklarını sadece sosyal çevrelerinde gizlemeyip bunla beraber işe

ortamlarında da kendi kimliklerini saklama eğiliminde olukları bilinmektedir. Gizleme sebepleri ise olası bir etiketlenme korkusu taşımalarıdır.

Tablo 45: Katılımcıların Kurum Bakımında Kalmış Olan Arkadaşlarının İş Ortamlarında Ve Çevrelerinde Kurum Bakımında Kaldıklarını Gizleme Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	24	46,2
Hayır	28	53,8
Toplam	52	100,0

Görüşülenlerin, %46,2'si, arkadaşlarının iş ortamları ve çevrelerinde kurum bakımında kaldıklarını sakladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların sadece çevrelerinde kurum bakımında kaldıklarını gizleme oranı %28,8'dir. Her dört kişiden biri çevresinde kendisini gizlerken, nerdeyse her iki kişiden biri ise arkadaşlarının iş ortamlarında ya da çevrelerinde kendilerini gizlediğini belirtmiştir. Kendilerini dile getirememelerindeki alt nedenlerin, muhtemel dışlanma korkusu ve özgüven eksikliği olduğu düşünülmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde; kurum bakımında yetişen arkadaşlarının iş ortamlarında veya çevrelerinde kurum bakımında kaldığını gizleme durumları ve sebeplerine de değinilmiştir. Görüşülenlerin bu husustaki ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Oluyor, çünkü bazen insanlar dışlanabiliyor. Dışlanmaya maruz kalan insanlar saklıyordur. Yeterince ezik, acınma duygusundan çekiniriz biz. İnsanların bize acımasını istemiyoruz. Saklamamızın tek sebebi budur.” [G2].

“Bazı arkadaşlarımda olmuştur. Sebepleri hani dışlanacaklarını düşünüyorlardır. Ya da acınacağını düşünüyordur. Ondandır herhalde.” [G5].

“Ya valla bazıları var evet. Gizleme ne bileyim, hani kimsesizlikmiş, sepet çocuğuymuş bilmem ne... Ne bileyim bir aile ortamında büyümemesinin verdiği sıkıntılardır. Acizliktir. Onu diyeyim. Hani yarın, öbür gün biri der en

ufak bir hatada, bellidir kimsesizdir. Bunun için çocuktan her şey beklenir. Onun için gizliyordur.” [G8].

“Kesinlikle gizlediklerini evet şahit oldum. Yani gizleme nedenleri dediğim gibi biraz bu toplumun bu tür şeylere uzak olduğu düşüncesi, biraz da kendilerindeki öz güven eksikliği... Toplumda dışlanma korkusu o çok fazla var.” [G11].

“Yani oldu. Aslında var ya var. Evet. Çevreden aldığı uyumsuzluklardan dolayı olabilir.” [G13].

“Var. Yani şimdi şey diyorlar. Şimdi düşün; İstanbul’da Şişli’desin, Bebek’tesin. Bütün personeller titizdir, şıktır. Herkes şimdi diyor bu çocuk kimin çocuğudur. Sana diyor anan baban nerde bilmiyorsun. Kendi aralarında konuşuyorlar. Acaba bu çocuk sokak çocuğu mudur? Bir bayandan piyasaya atılan bir insan mıdır? Yani saklayan çok vardır” [G9].

Görüşmelerde, katılımcıların öz güven eksikliği, toplumun henüz bu çocukları kabullenmeye hazır olmadığı düşüncesi, toplumsal alanlarda, özellikle okullarda, yoğun bir şekilde dışlanmaya maruz kalması ve beraberindeki dışlanma korkusu, toplumun bu çocuklara acıyarak bakması ve kimsesizliklerinin vermiş olduğu rahatlıkla beraber kolayca suçlanma ve ya yaftalanma korkusu ve benzeri etkenlerden ötürü korunma ihtiyacı olan çocukların kurum bakımı öncesi ve sonrası kendi kimliklerini gizledikleri gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili yapılan haberlerden birinde, durumu örnekler nitelikte olan kurum bakım deneyimi bulunan bir bireyin ifadelerine yer verilmiştir. Haberde; 14 yıl yuva ve yetiştirme yurdunda kalmış olan kurum bakım deneyimi bulunan birey; okula, “Resmi Hizmete Mahsustur” yazılı bir servis ile gittiklerini ve okuldaki tüm çocukların bakışları ile otobüsten indiklerini, kendilerine diğer çocuklar tarafından acınarak bakıldığını, sınıfta kimsenin kendisinin yanına oturmadığını, kendisine bir tabure verildiğini ve sınıfın karşısında bir köşeye oturduğunu ifade etmiştir. Beraberinde Türkçe öğretmenin kendisine “Nedir bu halin senin, senin annen baban yok mu?” dediğini ve bunun ardından hıçkırarak ağlamaya başladığını, tüm sınıfın kendisine “O yurtlu” dediğini ve artık o günden sonra kimliğini saklamaya, kirli-ütüsüz eşyalarının olduğunu, o gün okula gitmemeye başladığını ifade etmiştir (Aslan, 2016).

Görüşülenler arasında arkadaşlarının herhangi bir şekilde kendilerini gizlemediklerini ifade edenler de bulunmaktadır. Bu yöndeki ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

“Arkadaşlarım mı? Şuan gizleyen kalmamıştır. Ben duymadım, şahit değilim.”
[G12].

“Yani benim rastladığım yok.” [G7].

Görüşmeciler ifadelerinde, dışlanma korkusu nedeniyle arkadaşlarının iş ortamlarında veya çevrelerinde kendilerini rahatlıkla açıklayamadıklarını, açıklamaları için öncelikle karşılarındakilere güvenmesi ve samimi olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 46: Katılımcıların İş Ortamlarında Kurum Bakımında Kaldıklarını Gizleme Durumları

	Sayı	Oran
Evet	11	21,2
Hayır	41	78,8
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %21,2’si, yani her beş kişiden biri, iş ortamlarında kendilerini gizlediğini belirtmiştir. Kurum bakımında kaldıklarını dile getirmemelerindeki etkenler; muhtemel kliklerinden dışlanma, sosyal ortamlardan tecrit edilme ve mobbinge maruz kalma korkusu gibi spesifik durumlar da etken olabilmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, iş ortamlarında kendilerini kurum bakımında kaldıklarını gizleme durumlarına da değinilmiştir.

“Bazen oluyor. İstem dışı. Yani bazen insanların kişiliğinden dolayı tepeden bakan insanlara bazen gizlemek gerektiğini düşünüyorum. Yani sebebi; insanların tepeden bakması. Eziklik yaşamamak, acımamaları için. Onun dışında yurttan kalmak kötü bir duygu değildi ki. Ama acıdıkları için gizliyorduk

biz. Sonuçta anne-babası yok, yetim, öksüz... Bunları duymamak için... Acıma bakışı yakalamamak için bunlar gizleniyor.” [G2].

“Şuan için çalıştığım kurum, yakın çevrem biliyor. Ama onun dışında yani çok kişiyle de paylaşmıyorum. Sadece yakın çevrem biliyor. Gizleme sebebim; kişinin bunu bilmesinin gerekli olduğunu düşünmüyorum. Sonuçta özel bir durum. Benim kendi hayatım. Çok kişileri ilgilendiren bir durum olmadığı için paylaşmayı düşünmüyorum.” [G10].

“Bazen oldu. Yani sebebim; dediğim gibi insanların bize bakış açısını henüz tam anlamıyla oturmadığını düşündüğüm için gizledim.” [G8].

“Evet. Arkadaşlarımdan gizlediğim olmuştur. Hani dışlanma korkusuyla söylememişimdir, gerek duymamışım.” [G12].

“Yani dedim ya böyle açık bir şekilde “Arkadaşlar ben yurt çocuğuyum.” Şeklinde değil. Samimi bir arkadaşım olur dışardan, ona açıklarım. Samimiyet...” [DGK6].

Görüşmeciler, iş ortamlarında kurum bakımında kaldıklarını gizlediklerini söylemişlerdir. Yapılan anket ve görüşme çalışmalarında katılımcıların beyanları ve gözlemler dahilinde, katılımcıların iş ortamlarında kurum bakımını gizlemelerinin sebepleri arasında; toplum tarafından kendilerine acınarak bakılmaları, dışlanmaya maruz kalma korkuları, toplumun kendilerini kabul etme hususunda henüz hazır olmadıklarını düşünmeleri ve sosyal ilişkilerinde samimiyet derecesine verdikleri önem yer almaktadır.

Katılımcılar arasından iş ortamlarında kurum bakımında kaldıklarını gizlemediklerini ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Bu katılımcıların açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir.

“Asla. Hiç öyle bir şeyim olmaz.” [G1].

“Hayır, hiç olmadı.” [G4].

8.1.15.5 Katılımcıların İş Ortamlarında Etiketlenme Durumu

Kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin iş ortamlarında sırf kurum bakım hizmetinden yararlandıkları için iş arkadaşları veya amirleri tarafından “yurtlu, sepet çocuğu, kimsesiz” ve benzeri etiketlenmelere maruz kaldıkları bilinmektedir. Bu bireylerin iş ortamlarında yalnızlaştırılması, mobbinge (iş yerinde psikolojik şiddet) maruz kalmaları olası diğer olumsuz durumlardır. Konu hakkında katılımcıların görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 47: Katılımcıların veya Arkadaşlarının İş Ortamlarında Etiketlenme Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	13	25,0
Hayır	39	75,0
Toplam	52	100,0

Katılımcıların %25’i, yani her dört katılımcıdan biri, kendisinin veya arkadaşlarının iş ortamlarında çeşitli etiketlemelere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Etiketlenen kişi gerçekte tam anlamıyla bir insan olarak algılanmaz ki bu da o kişinin yaşamında beklenen pek çok imkânı sınırlar. Diğerleri ile kurulan gündelik sosyal ilişkilerde olumlu geribildirimlerin eksikliği, kişinin toplumdaki soyutlanmasına, güvensiz, kuşkucu, depresif ve kaygılı olmasına neden olur. Bir başka deyişle normaller ve etiketlenenler arasındaki sosyal ilişki ağı, etiketleme sürecinde kesintiye uğrar, bu da etiketlenenlerin toplumsal yaşamdan soyutlanmasına yol açar (Goffman, 1963).

Tablo 48: Katılımcıların veya Arkadaşlarının İş Ortamlarında Maruz Kaldıkları Etiketleme Türleri

	Sayı	Yüzde
Yurt çocuğu	10	62.5
Kimsesiz	3	18.7
Sepet çocuğu	2	12.5
Piç	1	6.3
Toplam	16	100

*13 Katılımcı birden fazla şıkkı işaretlemişlerdir

Katılımcıların ve ya arkadaşlarının iş ortamlarında maruz kaldıkları etiketlenme türleri Tablo48’de tablolatırılmıştır. Katılımcıların kendilerine yöneltilen etiketlemeler farklılık arz etmekle beraber katılımcılar; %62,5’i “yurt çocuğu”, %18,7’si “kimsesiz”, %12,5’si “sepet çocuğu” ve %6,3’ü ise “piç” olarak etiketlendiğini ifade etmişlerdir. Toplum tarafından kurum bakım hizmetinden yararlanan ve ya yararlanmış bireylere yönelik yapılan ve artık neredeyse normalleştirilmeye çalışılan yurt çocuğu etiketi bu bireylerin gündelik hayatlarında yoğun olarak karşılaştıkları bir etiket simgesidir

Görüşmelerde, katılımcıların ve ya arkadaşlarının iş ortamlarında maruz kaldıkları etiketlenme türlerine yönelik ifadeleri mevcuttur.

“Yani böyle daha ağır kelimeler duymadım. Ama yurt çocuğu olduğumuz sanki insanlar bakımca alnımızda yazıyormuş gibi hissettikleri dönemler bile oldu. Yani oluyor. Bir şey söylediğinde insanlar bizi kazanmak istemesi yerine “Of, zaten eksiler, artı yapmaya ne gerek var” şeklinde idarecilerin yaklaşımlarına maruz kalabiliyoruz. Bazen hani kazanmak istemiyorlar, 18-20 yaşına girdik, zaten hayatı öğrenmemişiz. İdarecin zaten “Bu yaşa kadar öğrenememişler, bu yaştan sonra ben ne öğretebilirim” yaklaşımları oluyor. Yurt çocuğu deyip konuyu kapatıyorlar.” [G2].

“Tabi. Mesela bazı arkadaşlarımız sepet çocuğu, cami avlusu çocuğu, öyle şeyler şaka da olsa söylüyorlardı.” [G7].

“Ben hiç olmadım ama arkadaşlarım oldu. Arkadaşımız mesela en ufak kurumda olan bir eksiklik ve ya kayıp durumu, evrakı ve ya bir maddi değeri olan bir varlığın kaybedilmesinde ilk şüpheli olarak bizi, direk bizim arkadaşlarımızı etiketliyorlardı.” [G8].

“Yani dönem dönem oluyor. Hani bazı arkadaşlarımız şakayla karışık da olsa bu tür imalar yapabiliyorlar. Yani işte yurttan büyümüş, yurt çocuğu vesaire gibisinden... Hani kişi farkında değil ama bunu o bilinçaltında hissedebiliyorsun. Küçümseyici, alaycı bir tavır olduğunu hissedebiliyorsun. İşte bu tür oldu.”

“Görmedik de, ister istemez olur. Yani fazla belli etmiyorlardı ama oluyor.” [G10].

“Ben kalmadım, arkadaşlarım maruz kaldı. Ya şimdi ortada konuşuyor, ağız dalaşı oluyor... Bir tanesi diyor sen konuşma, sen piçsin, sen bu ortamda konuşamazsın.” [G9].

Görüşmeciler; kendilerinin ve ya arkadaşlarının iş ortamlarında çeşitli etiketlemelere maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar kendilerinin ve arkadaşlarının, iş ortamlarında “sepet çocuğu, cami avlusu çocuğu, piç” ve benzeri etiketlemelere maruz kaldıkları, sosyal ortamlardan tecrit edilmeye çalışıldıkları ve hatta iş ortamlarında kaybolan eşya, belge benzeri nesnelerin kaybolduğundan sorumlu tutuldukları, yani bir nevi hırsız damgası ile yaftalanmaya çalışıldıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu tarz olumsuz davranışlara maruz kalan bu bireylerde; iş doyumlarının azalması, tükenmişlik sendromu, çeşitli sağlık sorunları, iletişim becerilerinin kaybı ve benzeri sorunlar görülmesi muhtemeldir.

Katılımcılar arasından kendilerinin ve ya arkadaşlarının iş ortamlarında çeşitli etiketlemelere maruz kalmadıklarını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Bu katılımcıların beyanları aşağıda belirtilmiştir.

“Hayır, hiç maruz kalmadım.” [G1].

“Yok, öyle bir şeyle karşılaşmadım.” [G4].

“Benim şahsen olmadı. Duymadım. Hiç şahit olmadım.” [G5].

“Yok. Öyle bir şeyle karşılaşmadık.” [G6].

9 SONUÇ VE ÖNERİLER

9.1 Sonuç

Toplumdaki özel gereksinime ihtiyaç duyan gruplarının korunması, geçmişten günümüze kadar her toplumun önemli sorunlarından biri olagelmıştır. Özel gereksinim gruplarının bakım ve korunmaları toplumun sorumluluğundadır. Çünkü özel gereksinim gruplarının kendi bakım ve korunmalarını tek başına veya başkasının yardımı olmadan çözemeyecekleri aşikârdır. Buradan hareketle sosyal politikalar ve sosyal hizmetler, kamusal, yarı kamusal, özel ve gönüllü etkinliklerle, kişisel ve sosyal sorunlarının çözümü için çaba göstermektedir.

Özel gereksinime ihtiyaç duyan gruplardan biri de korunma ihtiyacı olan çocuklardır. Ancak, sosyal hizmet politikalarını belirleyen ve uygulayan idare, son dönemde çocukların korunmasında yeni uygulamalar geliştirmiştir. Buna göre, Avrupa'da uygulandığı gibi büyük kurumlar kapatılıp küçültülmekte, yuva ve yurtlarda kalan korunma ihtiyacı olan çocuklar koğuş sisteminden aile ortamına benzer ev ve oda sistemine geçirilmektedir. Ayrıca aileler, ayni ve nakdi yardımlarla desteklenmektedir. Her korunmaya muhtaç çocuk için aileye belli bir miktar ödeme yapılmaktadır. Böylece, korunmaya muhtaç ihtiyacı olan ancak yetkili makamlarca korunma kararı alınmamış çocuklar ile korunma kararı alınmış ve kurum bakımına yerleştirilmiş olan çocuklar, kendi öz ailelerinin veya varsa yakınlarının yanına döndürülmektedir.

Bu tez çalışması, çocukluk ve ya gençlik geçmiş yaşantılarında belli bir süre kurum bakımı ve korunması altında bulunmuş, **“Bingöl-Yetişirme Yurdundan Ayrılanlar Derneği”** üyeleriyle yapılmıştır. Genç ve yetişkinlerle yapılan karma yöntemin kullanıldığı bu araştırma sonucunda bazı veriler elde edilmiştir. Daha önceki yıllarda yapılmış çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da kurum bakımında bulunmuş olmanın bireyin üzerinde çeşitli etkilere neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların korunma kararlarının alınma nedenleri iki temel sebepten olan yoksulluk ve parçalanmış aile üzerine odaklanmıştır. Parçalanmış aile yapısından dolayı kurum bakımına alınan katılımcıların oranı %94,2'dir. Katılımcıların korunma yaşları 1'den 18'e kadar çeşitli yaşlarda alınmıştır. Katılımcıların çocukluk veya gençlik dönemlerinin herhangi bir dilimi kurum bakımında geçmiştir. Katılımcıların Eğitimle ilgili yapılan değerlendirmede, katılımcıların, çoğunun lise ve üstü eğitim

düzeylelerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Kurum bakımına alınan çocukların yakınları tarafından ziyaret edilmeleri çocukların psiko-sosyal gelişimleri açısından önem arz etmektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun en az bir yakınının çeşitli sıklıklarla kendisini ziyarete geldiği bilinmekle beraber bazıların ise hiç ziyaretçisi olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum; çocukların toplumla, aileyle ve aile dışındaki diğer yakınlarıyla bütünleşmesini, aile bağlarının sağlıklı kalması ve çocuğun yalnızlaşmaması adına olumlu etkiye sahiptir. Ayrıca benzer olumlu etkiler katılımcıların kurum bakımı sürecinde izinli olarak yakınlarının yanlarına gitme durumlarında da görülmektedir.

Çalışmada, kurum bakımında kalmış katılımcılar; kurum bakımında yetişmiş bireyde sorumluluk alma alışkanlıklarının yeterince gelişmediği görüşüne %25'i kısmen katıldıklarını, %36,5 ise katıldıklarını ifade etmiştir. Bu görüşe katılanlar, sorumluluk alma alışkanlığının gelişmeme nedeni olarak, kurum bakımında kalan çocuklara sorumluluk verilmemesini, bu konuda bir eğitim eksikliği ile beraber kendilerindeki özgüven eksikliğini göstermektedir.

Kurum bakımında kalan çocuklar, zaman zaman kötü muameleye maruz kalmaktadır. Çocuklara uygulanan kötü muamele, çocukların bazen fiziksel şiddete bazen de cinsel taciz ve istismara maruz kalmaları şeklinde gerçekleşmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası (%53,9); arkadaşlarının kötü muameleye maruz kaldıklarını, yine katılımcıların %57,7'si, kendilerinin şiddet gördüğünü belirtmişlerdir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre şiddete maruz kalma oranları daha yüksektir. Kadınların %66,7'si şiddete maruz kalmışken, erkeklerde bu oran %55'tir. Katılımcıların %59,1'i, kurum çalışanlarının kendilerine karşı olumsuz bir tutum(eleştirici-suçlayıcı, cezalandırıcı, küçük düşürücü) sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların %23,1'i kurum bakımında kaldıklarını eşlerine/sevgililerine ve ya onların çevreleriyle paylaştıklarında olumsuz bir tepki aldıklarını, sadece %7,3'ü kurum bakımında kalmanın evliliklerine olumsuz etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Bireylerin, geçmiş yaşamlarının bir döneminde çocuk yuvası veya yetiştirme yurdunda kalmış olması iş ve özel hayatlarında çoğunlukla önlerine çıkan bir sorundur. Toplumun bireyleri geçmiş yaşantısıyla yargılaması, kurum bakımı almış

bireylerin zaman zaman zor durumda bırakmaktadır. Bu konunun gündeme gelmesi, kurum bakımından yararlanmış bireylerin bazen eziklik duygusu yaşamasına neden olabildiği gibi bazen de başladıkları bir ilişkinin bitmesine neden olabilmektedir. Katılımcıların %23,1'i kurum bakımında kaldıklarını eşlerine/sevgililerine veya onların çevreleriyle paylaştıklarında olumsuz bir tepki aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların sadece %7,3'ü kurum bakımında kalmanın evliliklerine olumsuz etkisinin olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %57,7'si toplum tarafından, %25'i de iş ortamlarında etiketlenmeye (yurt çocuğu, sepet çocuğu, piç, kimsesiz, cami avlusu çocuğu) maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Oranın bu derece yüksek olması etiketlenme ihtimaliyle yoğun olarak karşılaşan bu bireylerde toplumda kendilerini gizleme ve muhtemel karşılabilecekleri dışlanmayla beraber oluşabilecek travmatik olayları tetiklemektedir.

Katılımcılar, kendilerinin hayata bir sıfır yenik başladıkları, dezavantajlara sahip olduklarını, aile ortamında yaşayan diğer çocuklar gibi çeşitli imkânlarının tam olarak sahip olmadıklarını, iş sahibi olmalarının kendileri için topluma entegre olmak adına mühim öneme sahip olduğunu, bu sebeplerden ötürü devlet tarafından özel kadrolarla kendilerinin iş edindirilmelerinin elzem olduğunu ifade etmişlerdir. Yukarıda anılan nedenlerle katılımcıların % 94,2'si devletin korunma ihtiyacı olan çocuklara iş bulması gerektiğini belirtmiştir. 3413 sayılı yasa gereği, bireylerin reşit olmasıyla birlikte işe yerleştirilmeleri nedeniyle eğitimlerini devam ettirme ihtiyacı hissetmedikleri tespit edilmiştir.

Kurum bakımı hizmetinden yararlanmış bireyler ve arkadaşları; damgalanma korkusuyla çoğunlukla kendini gizlemekte, yuva veya yurttaki kaldığını iş ve arkadaşlık ortamında ifade etmemektedir. Katılımcıların %28,8'i, yani her 4 kişiden 1'i, çevrelerinde kurum bakım hizmetinden yararlandığını rahatlıkla dile getirememektedir. Katılımcıların %21,2'si, iş ortamlarında kendilerini gizlediğini belirtmişlerdir. Katılımcılar, bu duruma gerekçe olarak bazılarının yurttaki kalmayı bir utanç saydıklarını, kendilerine acıyarak bakılmasından, hor görülmekten korkmayı, özgüven eksikliği ve dışlanma korkusunu göstermişlerdir. Ayrıca, katılımcılar, kendilerini olumsuz soru ve davranışlardan korumak, iş ve arkadaşlık ortamındaki

insanların kendilerine eşit davranılmasını ve oluşacak ön yargılardan kurtulmak için yuva ve yurtta kaldıklarını söylemeyip, gizlediklerini de ifade etmişlerdir.

Katılımcıların kurum bakımında kaldıkları süreçte en rahatsız olduğu husus; %35,9 ile “kurum çalışanlarının tutumu” olmuştur. Katılımcıların %44,2’si iş sahibi edindirilmesini kurumu bakımın en olumlu yönü olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların “Kurum bakımındayken kendilerini neyin mutlu ettiği?” sorusuna verdikleri cevaplar çeşitlilik arz etmekle beraber, katılımcıların çoğu (%76,9), kurum bakımındaki arkadaşlık ortamının kendilerini mutlu ettiklerini belirtmişlerdir. Görüşmeciler, arkadaşlık ortamlarının kendilerini kurum bakımına bağlayan ve aile ortamlarından uzak kalmalarının acısını az da olsa dindiren bir dayanak olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların %59,6’sı zorunlu hallerde çocuklarını kurum bakımına vermeyi düşünebileceklerini, %40,4’ü ise düşünemeyeceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çocuklarını vermeyi düşünmeyenlerin sayısı azımsanmayacak bir düzeydedir. Bu da aldıkları kurum bakım hizmetinden memnun olamama durumunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların nerdeyse tamamı (%98,1), kurum bakım sonrası takip ve destek programı olmalıdır görüşünü belirtmişlerdir. Katılımcılar; 18 yaşın kurum bakımından ayrılmak için erken bir yaş olduğu ve kurum bakım sonrası muhtemel karşılaşılabilecekleri güçlükler ve sorunlarda destek ve takibin kendilerine sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak; korunma ihtiyacı olan çocukların kurum bakım öncesi ve sonrası karşılaştıkları ve karşılaşılabilecekleri muhtemel sorunsallar ve güçlükler bu çalışmada çalışılmış ve bilimsel temellere oturtulmuştur. Bu bireylerin dışlanma, sosyal izolasyon, şiddet, öz güven eksikliği gibi çeşitli sorunsallarla yüzleştikleri/yüzleşebilecekleri görülmekle beraber ve hatta cinsel taciz ve istismara maruz kalma riskleri bulunmaktadır. Araştırmada yer alan koğuş sisteminde yetişmiş bireylerin yaşadıkları sorunsalları günümüz korunma ihtiyacı olan çocukların yüzleşme olasılığı daha düşük olabileceği tahmin edilmektedir. Günümüz kurum bakım sisteminin kabuk değiştirerek koğuş sistemi yerine çocuk ve sevgi evleri modellerini yaygınlaştırması, mevcut sorunsalları azaltma hususunda etkili olacaktır.

9.2 Öneriler

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere istinaden korunma ihtiyacı duyan çocukların kurum bakımında geçirdikleri ve bakımın sonlandırılmasından sonraki süreçlerde karşılaştıkları ya da muhtemel karşılaşılabilecekleri sorunsallarla ilgili aşağıda yer verilen öneriler sunulmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan çocukların kurum bakımına alınmadan evvel mutlaka bu çocuklara kurum bakımına yönelik bir bilgilendirme çalışması yapılması bir elzem olarak görülmektedir.

Çoğu korunma ihtiyacı olan çocuğun makûs talihi olan etiketlenme durumu bu çocuklarda bir rahatsızlık durumuna sebep olduğu göze çarpmaktadır. Başlı başına bir sorun teşkil eden etiketlenme durumuyla ilgili sosyal politikalar oluşturulması bir elzendir.

Çocuk işçiliğinin günümüzün önemli bir sosyal sorunu olarak kabul edildiği çağımızda, korunma ihtiyacı olan çocukların bakımının sağlandığı kurum ve ya kuruluşlarda çocuk bedeninin kaldıramayacağı ve sağlığına zarar verebileceği işlerde kullanıldığı beyanlarda anlaşılmaktadır. Bu hususta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından sıkı denetimlerin gerçekleştirilmesi hayati bir elzendir.

Kurum bakımında bulunan korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik öfke kontrolü ve cinsel eğitimlerin verilmesi bu çocukların yararına olacaktır.

Kurum bakımı altında bulunan korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik “Cinsel kimlik kavramı? Cinsel taciz nedir? Cinsel tacizden korunma yöntemleri?” ve benzeri konularda eğitimler verilmesi gerekmektedir.

Kurum bakımı altında bulunan korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik “Şiddetten korunma yöntemleri? Şiddet vakalarının bildirimini?” ve benzeri hususlarda eğitimler planlanması şiddetin önlenmesine yönelik çalışmalar içerisinde yapılabilir. Şiddet vakasının ilgili yerlere bildirilmesi üzerine; uygulanan şiddetin önlenmesi ve şiddet uygulayan bireye yönelik yaptırımlar neticesinde çocuğun gelişimi sağlıklı bir şekilde devam edebilir.

Kurum bakım deneyimi bulunan bireylerin iş ortamlarında etiketlenmelere maruz kalmamaları adına iş ortamlarında farkındalık çalışmaları ve empati eğitimlerinin yapılması ve sosyal uyumlarını kolaylaştıracak etkinliklerin planlanması ve benzeri çalışmalarının yapılması fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abdel-Ghany, M. (1977). "Quality of Life from the Perspective of The Elderly". *Home Economics Research Journal*, V:6.I:1.p:38-47.
- Aksoy, M. (Temmuz-Ağustos,1995). "Türk Sosyolojisinde ve Sosyal Bilimlerinde Metodoloji Anlayışına İlişkin Bir Kritik". *Türkiye Günlüğü Dergisi*. 35.
- Akyüz, E. (1999). "*Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukundaki Gelişmeler*". 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Arnaz, Z. (1983). "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri". *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, Ankara: 1:111-115.
- Arnaz, Z. (1993). "Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri". *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, Ankara: 56-81.
- Aslan, Umay Aktaş. Memurlar.net. 11 Nisan 2016. 14 Nisan 2016 <<http://www.memurlar.net/haber/576527/>>.
- Atatürk Yetiştirme Yurdunu Sevenler Derneği(A.Y.Y.S.D.). (1971). *Korunmaya Muhtaç Çocuk sorunları Ve Atatürk Yetiştirme Yurdu*. İstanbul: Haşmet Matbaası.
- Atasü-Topçuoğlu, R. & Akbaş, E. (2009) "Sosyal Dışlanma Kavramı,Küreselleşme ve Yeni Yönetişim içinde Topluma Nasıl Bir Bakış Önerir?Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılanma Paradigmasına Eleştirel Bir Bakış." *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Başkent Üniversitesi, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 12-14 Kasım, 2009, Ankara.
- Ballar, S. (1988). *Türk Hukukunda Sosyal Hizmetler ve Çocuklar*. İstanbul: Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Vakfı Yayınları.
- Berber, G. (1986). "*16-20 Yaş Arasındaki Korunmaya Muhtaç Gençlerin Benlik Gelişimi ve Personel Tutumu*". Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Bilgin, N.(2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Bilgin, N.(2007). *Kimlik İnşası*. Ankara: Aşina Kitaplar

Cılga, İ.(1983). “*Yetiştirme Yurtlarının Yapısı Ve İşlevlerinin Toplumsallaşma Süreci Açısından İncelenmesi*”. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınmamış Doktora Tezi. Ankara.

Cılga, İbrahim (Kasım 1986), “*Korunmaya Muhtaçlık Olgusunun Sosyolojik Analizi*”. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*.Cilt:2. Sayı:1-3, Sivas:S:31-45.

Cılga, İ. (1989). *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Gn. Md. Gençlik Hizmetleri Daire Bşk.

Cılga, İ.(1994). *Gençlik ve Yaşam Niteliği*. Ankara: Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.

Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Mutlu ve Sağlıklı Yarınlar İçin Anne-Baba Eğitimi*. Eğitim Kitapevi. Konya

Çağlar, D. (1973). “Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:6.Sayı:1. Ankara: s. 59-112.

Çavuşoğlu, T. (2005). *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar*. Ankara: SABEV Yayınları.

Çivi Selma, Semahat Altuhul, Murat Yayıcı. (1993), “7-12 Yaş Yuva Çocukları İle Aile Çocuklarının Psikososyal Davranışları”, *Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Dergisi*, Cilt.: 3, Sayı:1, S:16-19.

Danışman, M. (Nisan 1962). “Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Yanına Yerleştirilmesindeki Sosyal ve Psikolojik Sebepler”, *Sosyal Hizmet Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 5, S: 8-27

- Demir, M. (2003). “Bazı Ülke Yasaları İle Karşılaştırmalı Olarak Evlat Edinmenin Yasal Koşulları”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.52(3).Ankara.s.253-274.
- Demirbilek, Sevda(2000), “ Korunmaya Muhtaç Gençlerin Toplumda Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları ”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cit:15, Sayı:2, İzmir: S:137-152.
- Doğan, İ. (2000). *Akıllı Küçük*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durkheim, E. (2004). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (Çev: Cenk Saraçoğlu) İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Anne Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ekşi, A (2004). “Koruma altında çocuklar; Dünyada beş kıtanın çeşitli ülkelerinden örnekler- Koruma Altındaki Çocuklar”-Şubat 2004 (Yayına hazırlayan Runa Uslu). Ankara Üniversitesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları, Yayın no: IX. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Emek, B.(2006). “Atatürk Çocuk Yuvasının Çevresindeki Hane Temsilcilerinin Kuruluşta Kalan Çocuklara İlişkin Düşünce ve Yaklaşımları”. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara.
- Erkan, A.R. ve Erkan, G. (1987). “Darüleytamlar”. Ankara: *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*,.5(1):.61-68.
- Fink, A. (1983). *Sosyal Hizmet Alanı*. Ankara: S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü.
- Friedlander, W. A. (1966). “*Sosyal Refah Hizmetlerine Başlangıç*”. Ankara: S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü. Greenleaf, B. K. (1978). *Children Through the Ages*. New York: McGraw- Hill.
- Garvin, C. D., Tropman, J. E. (1992). *Social Work in Contemporary Society*. Englewood cliffs, N.J.Prentice hall.
- Goffman, E(1963). *Stigma*. London: Penguin.

- Gökçe, B.(1969). “Kimsesiz Çocuklar Konusunda Karşılaştırmalı Bir Sosyal Araştırma”.
Ankara: *H.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 1(2):124-141.
- Güran, N. (1983). *Çocuklar İçin Kurum Bakımı Ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- İlgar, Ş. (2004). “*Evlilik Birlikteliğinin Bozulması-Boşanma*”, *Evlilik Okulu*. (Ed. H. Yavuzer), Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: YKY
- Kağıtçıbaşı, Ç.(1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın
- Ketterman, G. (1998). *Anne Babaların En Çok Sorduğu Soruların Cevapları* (Çev: H. Gürel). Ankara: Hyb Yayıncılık.
- Kongar, E.(1989). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korum, U.(1981).*İstatistiğe Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,
- Koşar, N.(1989). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refah Alanı*. Ankara.
- Koşar, N. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara :Yargıçoğlu Matbaası.
- Kök, M. (2000). “Yetiştirme Yurdundaki Öğrencilerin Psikolojik Belirti Düzeylerinin Değerlendirilmesi”. Pamukkale: *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.Sayı 8.Sayfa:78-84.

- Küçükkaraca, N. (2002) “Sosyal Hizmet Eğitiminde Farklılık” Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma”. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, No:012: 89-94.
- Link,G., Phelan, J. (2001). “Conceptualizing Stigma.” *Annual Reviews Sociology*. 27: 363-385.New York.
- Marshall, G. (2003) *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MacLean, Kim. (2003), “The Impact of Institutionalization”, *Development and Psychopathology*, Vo.:15, pp.853-884.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, Tarih ve Toplum*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Saltz, R.(1973). “ Effects of Part-Time Mathering on IQ and SQ of Young Institutionalized Children ”.*Child Development*. Number:44.
- Sapancalı, F.(2005). “Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”.*Çalışma ve Toplum Dergisi*. Cilt:3:51-106.
- Saral, Ş.H. (1990). “ Samsun Çocuk Yuvası Örneğinde Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları ve Sosyal Hizmetin Müdahale Yaklaşımları ”.Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara.
- Soylu, S.(1994). “Örgütlerde Sosyal Kategorizasyon ve Sosyal Kimlik.” Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.İzmir.
- Şahin, Halit (1975) “Kimsesiz Çocuklar Konusunda Bakım Şekilleri ve Koruyucu Aile Uygulaması”.Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Şahin, N.H. (2009). “Sosyal Dışlanma: Psikolojik açıdan”. *Sosyal Hizmet Sempozyumu*, 2009: Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet Sempozyumu. Başkent Üniversitesi, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 12-14 Kasım, 2009, Ankara (Panel konuşmacısı)

- Şenocak, H.(2005). “*Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması*”. İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Şentürk, Ü. (2006). “*Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*”. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Malatya.
- Şenyapılı, T.(1978). *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*. Ankara: Odtü Yayınları.
- Şimşek, Z.,Erol, N.,Öztop, D.,Özer Özcan, Ö.(2008) “Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma”.*Türk Psikiyatri Dergisi*. 19(3):235-246.
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986). “*The social identity theory of inter-group behavior*”. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall
- Tatlıbal, C.(2004). “*Türkiye’de Korunma Altındaki Çocuklara Yönelik Şişek Uygulamaları*”.Koruma Altındaki Çocuklar. Yayına Haz. Runa Uslu, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları. AÜ. Yay. Ankara. ss. 25-33.
- Thomas, A. ve Waddell D. (1990) “*Children and Divorce Scholl Psychology Review*”,.by Shoran W. Royal and Howard, M.Knoff University of South Florida Tapma,.19 (2). 253.
- Yavuzer, H.(2005). *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ünlü, E. (1987). “*Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakımı Örneğinde Sosyal Hizmette Bir Değerlendirme Araştırma*”.Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yazıcı, E.(2012).“Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri.” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:9. Sayı:18. s: 499-525.
- Yörükoğlu, A. (1984). *Aile ve Çocuk*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (1993). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

ÇHGM (1 Ocak 2015). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 27 04 2015 Tarihinde
<<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2899369dc318044059c3/ocak.pdf>>
adresinden alınmıştır.

EKLER

EK-1 Derinlemesine Görüşme Soru Formu

- 1.Kurum bakımı hakkında düşünceleriniz nelerdir?
- 2.Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kurum bakımı sona eren korunma ihtiyacı olan bireylerin takip ve destek programları olmalı mıdır? Kurum Bakım sonrası ile ilgili görüşleriniz nelerdir?
- 3.Kurum bakımında yetişen bireylerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu görüşüne katılır mısınız?
- 4.Kurum bakımına alınma sürecini anlatır mısınız? Ne tür duygular içerisindeydiniz?
- 5.Kurum bakımında kalırken yakınlarınız sizi ziyaret ederler miydi? Ziyaret edilmeniz sizi nasıl etkilerdi?
- 6.Kurum bakımında izinli olarak yanına gittiğiniz yakınlarınız var mıydı? İzinli olarak gitmeniz sizi nasıl etkilerdi?
- 7.Kurumda kaldığınız sürece kaçtığınız oldu mu? Olduysa nedenini anlatır mısınız?
- 8.Kurum bakımı almış olanlarla arkadaşlığınızı sürdürme durumunuz nedir?
- 9.Çevrende kurum bakım hizmetinden yaralandığını rahatlıkla açıklar mısın?
- 10.Devlet korunma ihtiyacı olan bireylere iş bulmalı mıdır?
- 11.Sizce 3413 sayılı yasadan yararlanarak işe yerleştirilen bireylerde, bu yasadan kaynaklı eğitimsel gelişimlerinde olumsuz bir etkilenme söz konusu mudur?
- 12.Kurum bakımında yetişen arkadaşlarınız iş ortamlarında veya çevrelerinde kurum bakımında kaldığını gizlediği oldu mu? Gizlediyse gizleme sebebi/sebepleri nelerdir?
- 13.Sizin veya arkadaşlarınızın iş ortamınızda kurum bakımında kaldığınızı bilip de size veya arkadaşlarınıza farklı davranan oldu mu? Bu durum iş hayatınızda olumsuzluk oluşturuyor mu?
- 14.Siz ve ya arkadaşlarınız iş ortamlarınızda herhangi bir etiketlemeye maruz kaldınız mı? Kaldıysanız anlatır mısınız?

15.Kurum bakımında yetişen bir birey olarak toplum tarafından çeşitli etiketlemelere maruz kaldınız mı? Kaldıysanız anlatır mısınız?

16.Genellikle boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

17.Kendiniz iş ortamında ve çevrenizde kurum bakımında kaldığınızı gizlediğiniz oldu mu? Gizlediyseniz gizleme sebebiniz/sebepleriniz nelerdir?

18.Kurum bakımından ayrılan kişilerin evlenme ve çocuk sahibi olma riskini göze alamama görüşünü nasıl değerlendirirsiniz?

19.Kurum bakımında kaldığınızı kız arkadaşınıza/eşinize veya onların çevresiyle paylaştığınızda nasıl bir tepki aldınız?

20.Daha önce kurumda kalmış olmanız evliliğinizi etkilemiş midir/etkilemiş miydi?

21.Kurum bakımındayken kurum çalışanlarının size ve ya arkadaşlarınıza karşı tutumları nasıldı?

22.Kurum bakım hizmetinden yararlandığınız süreçte sizi en çok rahatsız eden kural/şey neydi?

23.Kurum bakımındayken herhangi bir şiddet (fiziksel, sözel, psikolojik vb.) gördünüz mü?

24.Kurum bakımındayken arkadaşlarınızdan herhangi biri şiddet ve ya cinsel taciz/istismara maruz kaldı mı?

25.Zorunlu hallerin oluşması durumunda çocuğunuzu kurum bakımına vermeyi düşünür müsünüz?

26. Kurum bakım hizmetinden yararlandığınız süreçte sizi mutlu eden husus/hususlar neydi?

27. Sizce kurum bakımın en olumlu yönü nedir?

28.Son olarak sizin anlatmak istediğiniz bir şey var mı?

EK-2 Anket Soruları

Merhaba.

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi olarak “Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Bingöl Yetiştirme Yurdu Örneği ” adlı tez çalışması yapıyorum. Bu araştırma ile gerek korunma ihtiyacı olan çocukların sorunları ve gerekse onların toplumsal entegrasyonlarında ortaya çıkan sorunlarla ilgili öneriler getirilecektir. Sizlerle yapacağım tüm görüşmelere ve verilen bilgiler sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak ve kesinlikle isim belirtilmeyecek kişisel bilgiler gizli tutulacaktır. Görüşme esnasında sorulan sorulardan sizi rahatsız eden olursa bu sorulara cevap vermeyebilir ve ya görüşmenin sonlandırılması isteyebilirsiniz. Bu araştırma dâhilinde benimle görüşmeyi kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

1.Cinsiyetiniz?

1. Kadın

2. Erkek

2.Yaşınız?

.....

3.Eğitim Durumunuz?

1. Okur-yazar Değil

2. Okur-yazar

3. İlkokul

4. Ortaokul

5. Lise

6. Yüksekokul

7. Üniversite

8. Diğer

4.Medeni Durumunuz?

1. Bekar

2. Evli.....yıldır.

3. Boşanmışyıldır

4. Dulyıldır

5.Kaç çocuğunuz var?

.....

6.Anne veya baba hayatta mı ?

1. Hayır

2. () Evet ikisi de
3. () Evet sadece
.....(anne veya baba)

7.Kaç kardeşiniz var?
.....

8.Kardeşlerinizle yada aile fertlerinizden kiminle hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?

(Görüşüyorsanız 10. Soruya geçiniz)

1. ()’le/la Her gün
2. ()’le/la Haftada..... kez
3. ()’le/la Aydakez
4. ()’le/la Yılda.....kez
5. () Görüşmüyorum

9.Aile üyelerinizle görüşmüyorsunuz; onlarla görüşmemenizde kurum bakımının etkisi var mıdır?

1. () Evet
2. () Hayır

10.Kurum bakımına alınma nedeniniz nedir?

1. () Yoksulluk (anne veya baba hayatta)

2. () Annenin ölümü
3. () Babanın ölümü
4. () Her ikisinin de ölümü
5. () Aile içi şiddet veya istismar
6. () Boşanma
7. () Diğer.....

11.Korunma kararınız kaç yaşında alındınız?
..... yaşında

12.Kurum bakımında geçirdiğiniz süre nedir?

1. () Çocuk yuvasındayıl
2. () Yetiştirme yurdunda.....yıl

13.Kurum bakım hizmetinden yararlanırken yakınlarınız sizi ne sıklıkta ziyaret ederdi?

1. () Her gün
2. () Haftada..... kez
3. () Aydakez
4. () Yılda.....kez
5. () Ziyaret etmezlerdi

14.Ziyaret edilmeniz sizi nasıl etkilerdi?

1. () Çok mutlu olurdum
2. () Görüşmek istemezdim
3. () Benim için hiç fark etmezdi
4. () Mutsuz olurdum
5. () Diğer.....

15.Kurum bakım hizmetinden yararlanırken izinli olarak yanına gittiğiniz yakınlarınız var mıydı?

1. () Evet
2. () Hayır

16.İzinli olarak gitmeniz sizi nasıl etkilerdi?

1. () Çok mutlu olurdum
2. () Görüşmek istemezdim
3. () Benim için hiç fark etmezdi
4. () Mutsuz olurdum
5. () Diğer.....

17.Kurum bakım hizmetinden yararlandığınız süreçte sizi en çok rahatsız eden kural/şey neydi?

18.Kurum bakımından ayrıldıktan sonra herhangi bir kurum bakım ziyareti gerçekleştirdiniz mi ?

1. () Evet
2. () Hayır

19.Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

1. () Evet Yıldır.
2. () Hayır

20.Siz mi işinizi buldunuz yoksa 3413 sayılı yasadan mı yararlandınız?

1. () Kendi imkânlarımla iş buldum
2. () 3413 sayılı yasadan yararlandım

21.Devlet korunma ihtiyacı olan bireylere iş bulmalı mıdır?

1. () Evet
2. () Hayır

22.Sizce 3413 sayılı yasadan yararlanarak işe yerleştirilen bireylerde, bu yasadan yararlanıp işe yerleştirilmesinden sonra eğitim durumlarını geliştirememeye/devam ettirememeye gibi bir etkilenme söz konusu mudur?

1. () Evet

2. () Hayır

3. () Fikrim yok/Bilmiyorum

23.Kurum bakımında yetişen bireylerde sorumluluk alma alışkanlıklarının gelişmemiş olduğu görüşüne katılıyor musunuz?

1. () Kısmen katılıyorum

2. () Katılıyorum

3. () Katılmıyorum

4. () Fikrim yok/bilmiyorum

24.Ailenin ihtiyaçlarını(beslenme, sevgi, eğitim, sağlık) yeterince yerine getirdiğini düşünüyor musun? Hayır ise nedeni belirtebilir misiniz?

1. () Evet

2. () Hayır

25.Evinizde sizin sorumluluğunuza düşen görevleriniz nelerdir?

1. () Temizlik

2. () Yemek yapmak

3. () Alışveriş

4. () Hanenin geçimini sağlamak

5. () Hiçbir sorumluluğum yok

6. () Diğer.....

26.Boş zamanlarınız daha çok nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. () Ailemle

2. () Arkadaşlarla

3. () Etkinliklerle

4. () Diğer

27.Kurum bakımı almış olanlarla arkadaşlığınızı sürdürme durumunuz nedir?

1. () Hem kurum bakımı almış hem de diğerleriyle arkadaşlık ederim.

2. () Genelde kurum bakımı almış olanlarla arkadaşlık ederim.

3. () Kurum bakımı almış olanlarla artık görüşmüyorum.

4. () Sadece kurum bakımı almış olanlarla arkadaşlık ediyorum.

28.Kurum bakımından ayrılan kişilerin evlenme ve çocuk sahibi olma riskini göze alamama görüşünü nasıl değerlendirirsiniz?

1. () Katılıyorum

2. () Katılmıyorum

3. () Fikrim yok/bilmiyorum

29. Kurum bakımında kaldığınızı kız arkadaşınıza/eşinize veya onların

çevresiyle paylaştığınızda nasıl bir tepki aldınız?

30. Evlilik sürecinde eş seçimi ile ilgili yaklaşımınız nedir/neydi?

1. () Kurum bakımı almış bir bireyle evlenmeyi düşünüyorum/düşünüyordum.

2. () Kesinlikle kurum bakımı almış bir bireyle evlenmeyi düşünmüyorum/düşünmüyordum.

3. () Aşk evliliği yapmayı düşünüyorum/düşünüyordum.

4. () Tanıdıklar vasıtası ile görücü usulü evlenmeyi düşünüyorum/düşünüyordum.

5. () Diğer.....

31. Daha önce kurumda kalmış olmanız evliliğinizi etkilemiş midir/etkilemiş miydi?

1. () Kurumda kalmış olmak evliliğimi olumlu ya da olumsuz etkilememiştir.

2. () Kurumda kalmış olmak evliliğimi olumlu yönde etkilemiştir.

3. () Kurumda kalmış olmak evliliğimi olumsuz yönde etkilemiştir.

32. Eşiniz de sizin gibi kurum bakımında kalmış mıdır?

1. () Evet, kalmıştır.

2. () Hayır, kalmamıştır.

33. Zorunlu hallerin oluşması durumunda çocuğunuzu kurum bakımına vermeyi düşünür müsünüz?

1. () Evet

2. () Hayır

34. Çevrende kurum bakım hizmetinden yaralandığını rahatlıkla açıklar mısınız?

1. () Evet

2. () Hayır

35. Kurum bakımında yetişen arkadaşlarınız iş ortamlarında veya çevrelerinde kurum bakımında kaldığını gizlediği oldu mu?

1. () Evet

2. () Hayır

36. Kendiniz iş ortamında ve çevrenizde kurum bakımında kaldığınızı gizlediğiniz oldu mu?

1. () Evet

2. () Hayır

37.Kurum bakımında yetişen bir birey olarak toplum tarafından çeşitli etiketlemelere maruz kaldınız mı? (Cevabınız hayır ise 39. Soruya geçiniz.)

1. () Evet
2. () Hayır

38. Cevabınız evet ise ne tür etiketlemelere maruz kaldığınızı belirtir misiniz?

1. () Yurt Çocuğu
2. () Kimsesiz
3. () Sepet çocuğu
4. () Cami avlusu çocuğu
5. () Diğer.....

39.Kurum bakım hizmetinden yararlanırken sizi mutlu eden husus neydi?

40. Kurum bakımının en olumlu yönü sizce nedir?

41.Siz veya arkadaşlarınız iş ortamlarınızda herhangi bir etiketlemeye maruz kaldınız mı? (Cevabınız hayır ise 43. Soruya geçiniz.)

1. () Evet

2. () Hayır

42.Cevabınız evet ise ne tür etiketlenmelere maruz kaldığınızı belirtir misiniz?

1. () Yurt çocuğu
2. () Sepet çocuğu
3. () Cami avlusu çocuğu
4. () Diğer.....

43.Kurumda kaldığınız sürece kaçtığınız oldu mu?

1. () Evet
2. () Hayır

44.Kurumda çalışanların size ve ya arkadaşlarınıza karşı tutumları nasıldı?

1. () Eleştirici-suçlayıcı
2. () Cezalandırıcı
3. () Küçük düşürücü
4. () Sevgi dolu
5. () Bağışlayıcı
6. () Diğer.....

45. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından kurum bakımı sona eren korunma ihtiyacı olan bireylerin takip ve destek programları olmalı mıdır?

1. () Evet

2. () Hayır

46. Kurum Bakım sonrası ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

47. Kurum bakımındayken arkadaşlarınızdan herhangi biri şiddet veya cinsel taciz veya istismara maruz kaldı mı ?

1. () Evet, cinsel tacize maruz kaldı.

2. () Evet, istismara maruz kaldı.

3. () Evet, şiddete maruz kaldı.

4. () Hayır

48. Kurum bakımındayken herhangi bir şiddet (fiziksel, sözel, psikolojik vb.) gördünüz mü ?

1. () Evet

2. () Arkadaşımdan şiddet

3. () Kurum idarecilerinden şiddet

4. () Diğer çalışanlardan (bakıcı anne, meslek elamanları) şiddet

5. () Hayır

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Abdulkadir İNAK
Doğum Yeri	BİNGÖL
Doğum Tarihi	22.02.1990

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Hacettepe Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölüm	Sosyal Hizmet

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (....) ÜDS (...) TOEFL (...) EILTS (...) YDS (55)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Bingöl Halk Sağlığı Müdürlüğü
Görevi/Pozisyonu	Sosyal Çalışmacı
Tecrübe Süresi	3 Yıl

KATILDIĞI

Kurslar	Çocuğun Psiko-sosyal Gelişimini Destekleme Eğitici Eğitimi, Psiko-sosyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Eğitimi
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Bingöl Halk Sağlığı Müdürlüğü
E-mail	abdulkadirinak12@gmail.com

